

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SERAMİK ANASANAT DALI
SERAMİK SANAT DALI**

**ANADOLU NEOLİTİĞİNDE GÖRÜLEN
MİMARİ ÖGELERİN SERAMİK FORM VE
YÜZEYLERDEKİ İZDÜŞÜMLERİ**

Ferit Cihat SERTKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi M. Birol AKALIN**

Konya-2019

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	: Ferit Cihat SERTKAYA
	Numarası	: 144255001003
	Anabilim Dalı	: Seramik
	Bilim Dalı	: Seramik
	Programı	☒ Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora
Tezin Adı	: ANADOLU NEOLİTİĞİNDE GÖRÜLEN MİMARİ ÖGELERİN SERAMİK FORM VE YÜZEYLERDEKİ İZDÜŞÜMLERİ	

Bu Tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ferit Cihat SERTKAYA

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin

Adı Soyadı	Ferit Cihat SERTKAYA		
Numarası	144255001003		
Ana Bilim / Bilim Dalı	Seramik / Seramik		
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi M. Birol AKALIN		
Tezin Adı	ANADOLU NEOLİTİĞİNDE GÖRÜLEN MİMARİ ÖGELERİN SERAMİK FORM VE YÜZEYLERDEKİ İZDÜŞÜMLERİ		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Anadolu Neolitiğinde Görülen Mimari Ögelerin Seramik Form ve Yüzeylerdeki İzdüşümleri” başlıklı bu çalışma 18/09/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

<u>Ünvanı</u>	<u>Adı Soyadı</u>	<u>Danışman ve Üyeler</u>	<u>İmza</u>
Dr. Öğr. Üyesi	M. Birol AKALIN	Danışman	
Prof. Dr.	Emet Egemen ASLAN	Üye	
Dr. Öğr. Üyesi	Şerife YALÇIN YASTI	Üye	

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Ferit Cihat SERTKAYA		
Numarası	144255001003		
Ana Bilim / Bilim Dalı	Seramik / Seramik		
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi M. Birol AKALIN		
Tezin Adı	ANADOLU NEOLİTİĞİNDE GÖRÜLEN MİMARİ ÖGELERİN SERAMİK FORM VE YÜZEYLERDEKİ İZDÜŞÜMLERİ		

ÖZET

İnsanoğlunun geçmişinde dönem dönem birçok kültür ortaya çıkmıştır. Bu kültürler günümüz yaşantısına evrensel boyutta etkiler yaratmıştır. Devrim niteliğinde olan Neolitik Dönem günümüze kadar etkili olmuştur. Neolitik Dönem MÖ 10500 - 7000 yılları arasında süregelen evrim sonucunda gelişmiştir. Bu dönemde insanların geçim ve yaşam tarzı köklü değişimlere uğrayarak günümüz uygarlığın alt yapısını oluşturmuştur. Bu uygarlığın en önemli özelliği göçebe hayattan yerleşik hayata, avcı ve toplayıcılıktan besin üretimine ve hayvancılığa geçiş yapmasıdır. Birçok teşkilatlanma, uzmanlaşma, sanat, zanaat ve mimarinin alt yapısının oluştuğu bir önemli bir dönemdir.

Bu tez çalışması kapsamında çalışmanın ilk bölümünde Neolitik Dönem ve Anadolu'daki Neolitik Dönem genel olarak incelenmiş ve Anadolu'daki Neolitik Dönem yerleşim merkezleri olan; Çayönü, Göbekli Tepe, Nevali Çöri, Aşıklı Höyük, Cafer Höyük, Çatal Höyük, Köşk Höyük, Kuruçay, Hacılar, Can Hasan, Er Baba, Yumuktepe, Gözlükule ve Fikirtepe Höyükleri konumu, araştırma tarihçesi ve kültür özellikleri bakımından bilgiler verilmiştir. Neolitik Dönem Mimarisi ve Mimari Ögeleri genel olarak araştırılmış ve Anadolu'daki Neolitik Dönem yerleşim merkezlerinin mimari yapıları incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Anadolu Neolitiği Mimarisinin dikdörtgen planlı düz damlı, tek veya üst üste kurulan çok katlı mimari yapılardan esinlenerek sarı şamotlu çamur ve beyaz creaton çamuru ile kişisel uygulamalar yapılmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Neolitiği, Höyük, Mimari Ögeler, Neolitik Dönem, Neolitik Dönem Mimarisi.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Ferit Cihat SERTKAYA		
Numarası	14425500103		
Ana Bilim / Bilim Dalı	Seramik / Seramik		
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi M. Birol AKALIN		
Tezin İngilizce Adı	PROJECTION OF ARCHITECTURAL ELEMENTS SEEN IN ANATOLIAN NEOLITHIC ON CERAMIC FORMS AND SURFACES		

SUMMARY

Different cultures have emerged in the past of human kind at different periods, and these cultures have had universal effects on our present lives. Neolithic age, which is the most revolutionary one among all, has been highly influential so far. This age has come into existence as the result of evolution between BC 10.500 and 7000. The subsistence and livelihood styles of the people in this age have undergone into radical changes, setting up the substructures of present civilizations. The most prominent characteristic of current civilization is the transition from nomadic life to permanent settlement, and from hunting and gathering to livestock farming and agriculture lifestyle. Additionally, it is a critical age when people set the bases of organizations, expertise, art, craft and architecture.

In the first section of this study, Neolithic Age and Neolithic Age in Anatolia was examined in general terms and information about the location, research history and cultural characteristics of Çayönü, Göbekli Tepe (Potbelly Hill), Nevali Çöri, Aşıklı Mound, Cafer Mound, Çatalhöyük, Köşk Mound, Kuruçay, Hacılar, Can Hasan, Erbaba, Yumuktepe, Gözlükule and Mounds of Fikirtepe was presented. Neolithic Age Architecture and Architectural Elements was investigated, and architectural structures of the settlements in Anatolia in the Neolithic Age was examined.

Finally, in the second section of this study, being inspired by rectangular, straight rooftop, single or multi-storey houses with single or multiple rooms built in Anatolia in the Neolithic Age, artworks were made by using yellow chamotte and white creaton clay and the results were discussed.

Key Words: Architectural Elements, Architecture in Neolithic Age, Mounds, Neolithic Age, Neolithic Age in Anatolia.

ÖNSÖZ

Paleolitik dönemde insanlar, mağaralarda, kaya kovuklarında, çukurlarda ya da kamış, çalı örgülü üstü derilerle kaplı basit çadır ve kulübelerde barınma ihtiyaçlarını gideriyorlardı. Avcılıktan toplayıcılığa, göçebe hayattan yerleşik hayata geçilen neolitik dönemle birlikte insanlar, basit örgülü, yuvarlak, kare ve dörtgen planlı, taş temelli, ahşap ve kerpiç malzemelerin kullanıldığı öncesine göre daha dayanıklı mimari yapılarda barınmışlardır.

Anadolu Neolitiği Mimarisi üzerine yapmış olduğum bu çalışmada dönemin yerleşim merkezleri mimarileri incelenmiş ve elde edilen bilgiler doğrultusunda bu mimarileri yapıların seramik form ve yüzeylerde uygulaması yapılarak sanata gönül vermiş insanlara yeni bakış açısı sağlamak amaçlanmıştır.

Bu çalışmamda yol gösteren tecrübelerini paylaşan değerli hocam ve yüksek lisans danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi M.Birol AKALIN'a, Lisans ve Yüksek Lisans dönemi boyunca bu günlere gelebilmemi sağlayan desteğini esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Emet Egemen ASLAN'a, akademik süreç boyunca bana desteğini esirgemeyen sürekli arkamda olan hayat arkadaşım Ayşe SERTKAYA'ya ve yüksek lisans tezimin her aşamasında yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Ekrem COŞKUN'a, aynı süreç içinde bulunduğum fırsat bulup bana vakit ayırıp desteğini esirgemeyen arkadaşım Furkan YÜCE'ye ve her zaman yanımdan eksik olmayan değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ferit Cihat SERTKAYA
KONYA-2019

İÇİNDEKİLER

SAYFA-NO

Bilimsel Etik Sayfası.....	i
Yüksek Lisans Tez Kabul Formu.....	ii
Özet	iii
Summary.....	iv
Önsöz.....	v
İçindekiler	vi
Kısaltmalar ve Simgeler Sayfası	viii
Görseller Listesi	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM - NEOLİTİK DÖNEM, NEOLİTİK DÖNEM MİMARİSİ VE MİMARİ ÖGELERİ

1. NEOLİTİK DÖNEM, NEOLİTİK DÖNEM MİMARİSİ VE MİMARİ ÖGELERİ.....	3
1.1. NEOLİTİK DÖNEM.....	3
1.1.1. NEOLİTİK DÖNEM GELİŞİM SÜRECİ.....	3
1.1.2. ÇANAK ÇÖMLEKSİZ NEOLİTİK DÖNEM.....	7
1.1.3. ÇANAK ÇÖMLEKLİ NEOLİTİK DÖNEM.....	11
1.1.4. ANADOLU'DA NEOLİTİK DÖNEM	12
1.1.4.1. ANADOLU'DA ÇANAK ÇÖMLEKSİZ NEOLİTİK DÖNEM.....	14
1.1.4.2. ANADOLU'DA ÇANAK ÇÖMLEKLİ NEOLİTİK DÖNEM.....	15
1.1.5. ANADOLU'DA NEOLİTİK DÖNEM YERLEŞİM MERKEZLERİ	16
1.2. NEOLİTİK DÖNEM MİMARİSİ VE MİMARİ ÖGELERİ	25
1.2.1. MİMARİ ÖGELER	25
1.2.2. NEOLİTİK DÖNEM MİMARİSİ	26

1.2.2.1. ANADOLU NEOLİTİĞİNDE GÖRÜLEN YERLEŞİM MERKEZLERİ MİMARİSİ.....	28
1.2.2.1.1. Çayönü Mimarisi.....	28
1.2.2.1.2. Göbekli Tepe Mimarisi.....	34
1.2.2.1.3. Nevali Çöri Mimarisi.....	37
1.2.2.1.4. Aşıklı Höyük Mimarisi.....	39
1.2.2.1.5. Cafer Höyük Mimarisi.....	42
1.2.2.1.6. Çatal Höyük Mimarisi.....	45
1.2.2.1.7. Köşk Höyük Mimarisi.....	50
1.2.2.1.8. Kuruçay Mimarisi.....	52
1.2.2.1.9. Hacılar Mimarisi.....	54
1.2.2.1.10. Can Hasan Mimarisi.....	56
1.2.2.1.11. Erbaba Mimarisi.....	57
1.2.2.1.12. Yumuktepe Mimarisi.....	58
1.2.2.1.13. Gözlükule Mimarisi.....	60
1.2.2.1.14. Fikirtepe Mimarisi.....	61

İKİNCİ BÖLÜM – KİŞİSEL UYGULAMALAR

2. KİŞİSEL UYGULAMALAR.....	62
2.1. Şekillendirme.....	62
2.2. Bisküvi Pişirimi.....	68
2.3. Sır Pişirimi.....	68
2.4. Sergileme ve Yorumlama.....	72
Sonuç.....	88
Kaynakça.....	89
Elektronik Kaynakça.....	97
Özgeçmiş.....	99

KISALTMALAR

B.	: Batı.
D.	: Doğu.
CM	: Santimetre.
KM	: Kilometre.
M	: Metre.
MÖ	: Milattan Önce.
m²	: Metre Kare.
PN	: Pottery Neolithic (Çanak Çömlekleli Neolitik).
PPN A	: Pre Pottery Neolithic A (Çanak Çömleksiz Neolitik A).
PPN B	: Pre Pottery Neolithic B (Çanak Çömleksiz Neolitik B).
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü.
S.	: Sayfa.
TAY	: Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri.
TÜBA-AR	: Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi.

GÖRSELLER LİSTESİ

Sayfa-No

HARİTALAR

Harita 1. Neolitik oluşum ve Diğer Coğrafyalara Aktarılan Farklı Neolitik Yaşam Biçimleri	5
Harita 2. PPNA – PPNB – PN Yerleşimlerinin Anadolu ve Levant’da Dağılımı.	8
Harita 3. Neolitik Dönem Çekirdek Bölgeleri.	8
Harita 4. Bereketli Hilal Haritası.	9
Harita 5. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Merkezleri.	10
Harita 6. Anadolu'daki Neolitik Dönem Yerleşim Merkezleri Konumu.....	16

TABLolar

Tablo 1. Anadolu ve Kuzey Levant Bölgesi Neolitik Dönem Evreleri.....	7
Tablo 2. Mimari Ögeler Yapı Elemanları.....	25

RESİMLER

Resim 1. Göbekli Tepe Dikili Taşların Genel Görünümü.....	17
Resim 2. Çatalhöyük kazı alanı genel görünümü.....	18
Resim 3. Dans Eden Avcılar ve Birkaç Geyikten Oluşan Çizim.....	19
Resim 4. (Tabaka V) Büyük Boğa ve İnsanlar Av Sahnesi Çizimi	19
Resim 5. Tapınak Duvarındaki Akbabaların Cesetlere Saldırdığı Çizimi.....	20
Resim 6. Tapınak Duvarlarındaki Bir Manzara Resminin Çizimi.....	20
Resim 7. Ana Tanrıça.....	21
Resim 8. Hacılar Kazısı Genel Fotoğrafı.....	23
Resim 9. Çayönü Yapıların Dağılımı	28
Resim 10. Çayönü Yuvarlak Planlı Kulübe Örnek Çizim.....	29
Resim 11. Çayönü Izgara Planlı Yuvarlak Yapılara Örnek Çizim..	30
Resim 12. Çayönü Izgara Planlı Yapı Temelleri.	30
Resim 13. Çayönü Kanallı Yapılara Örnek Çizim.....	31
Resim 14. Çayönü Taş Döşemeli Yapılara Örnek	31
Resim 15. Çayönü Hücre Planlı Evlerin Örnek Çizimi.....	32
Resim 16. Çayönü Yerleşimi Yapı Evreleri Temelleri.	33

Resim 17. Göbekli Tepe Dikilitaşlar Düzeni.....	34
Resim 18. Göbekli Tepe Hayvan Bezemeli Dikilitaşlar.	35
Resim 19. Göbekli Tepe Hayvan Bezemeli Dikilitaşlar.	35
Resim 20. Göbekli Tepe İnşası İllüstrasyon Çizimi.....	36
Resim 21. Göbekli Tepe İnşası illüstrasyon çizimi.....	36
Resim 22. Nevali Çöri Hücre Planlı Yapı Temeli.....	37
Resim 23. Nevali Çöri 3. Yapı Katı Rekonstrüksiyonu.	38
Resim 24. Nevali Çöri Tapınağı.	38
Resim 25. Aşıklı Höyük havadan görünüm (A), Aşıklı Höyük Yerleşim Planı (B)..	39
Resim 26. Aşıklı Höyük Kerpiç Duvarlar.	40
Resim 27. Aşıklı Höyük Kerpiç Konut Düzeni.	40
Resim 28. Aşıklı Höyük Evleri Çizimi.....	41
Resim 29. Aşıklı Höyük Evleri Modeli.	41
Resim 30. Cafer Höyük En Erken Evre Taş Temelli Üç Odalı Yapı.....	42
Resim 31. Cafer Höyük Orta Evre Yapısı Alt Katı.....	43
Resim 32. Cafer Höyük Orta Evre Yapısı Canlandırma Çizimi.	43
Resim 33. Cafer Höyük Son Evreye Ait Yapının Bir Kısım.	44
Resim 34. Çatalhöyük Bitişik Nizam Evler Çizim: De Agostini Picture Library.	45
Resim 35. Çatalhöyük Mimarisi.	46
Resim 36. Güneydoğu Çatalhöyük'ün Planı ve Rekonstrüksiyonu.	47
Resim 37. Çatalhöyük'teki Bir Bina Kesiti Çizim: John Gordon Swogge.	48
Resim 38. Çatalhöyük Bir Bina Kesiti.	48
Resim 39. Çatalhöyük'teki Buluntulara Dayanarak Çizilmiş Evin Kesiti	49
Resim 40. Çatal Höyük Tapınağı Mimarisi. Çizim: De Agostini Picture Library..	49
Resim 41. Köşk Höyük Taş Duvar Yapıları Kalıntısı.....	50
Resim 42. Köşk Höyük III. Tabaka Yerleşme Planı.....	51
Resim 43. Kuruçay Neolitik Dönem 11 Yerleşmesini Çevreleyen Savunma Duvarı.52	
Resim 44. Kuruçay Neolitik Dönem 11 Yerleşmesini Çevreleyen Surun Çizimi.	53
Resim 45. Hacılar Sırt Sırta Blok Halindeki Yapı Kalıntıları.	54
Resim 46. Hacılar Sırt Sırta Blok Halindeki Yapı Planı ve Çizimi.	55

Resim 47. Hacılar Ev Kesiti.	55
Resim 48. Can Hasan Höyüğü Planı.	56
Resim 49. Erbaba Yerleşmesi Planı.	57
Resim 50. Yumuktepe Orta Neolitik Döneme Ait Çok Odalı Yapı Kalıntısı.	58
Resim 51. Yumuktepe Dikdörtgen Planlı Kerpiç Duvarlı Yapı Kalıntısı.	59
Resim 52. Yumuktepe Yapı Evreleri Kalıntıları.	59
Resim 53. Gözlükule Kazı Alanı.	60
Resim 54. Çatal Fikirtepe Dal Örgü Mimarisi. İllüstrasyon: Mustafa Kalemci.	61
Resim 55. Plaka Halindeki Çamurun Şekillendirilmesi.	63
Resim 56. Kare ve Dikdörtgen prizma formları.	63
Resim 57. Kare ve Dikdörtgen Prizma Formları.	64
Resim 58. Kare ve Dikdörtgen Prizma Formları.	64
Resim 59. Kare ve Dikdörtgen Prizma Formları.	65
Resim 60. Kare ve Dikdörtgen Prizma Formları.	65
Resim 61. Dikdörtgen Prizmaların Kompozisyon Uygulaması.	66
Resim 62. Prizmaların Kompozisyon Uygulaması.	66
Resim 63. Pencere ve Kapıların Formlara İşlenmesi.	67
Resim 64. Pencere ve Kapıların Formlara İşlenmiş Hali.	67
Resim 65. Bisküvi Pişirimi Yapılmış Ürünler.	68
Resim 66. Sırlama İşlemi.	69
Resim 67. Sırlama İşlemi.	69
Resim 68. Tuz pişirimi.	70
Resim 69. Tuz pişirimi.	70
Resim 70. Raku Pişirimi.	71
Resim 71. Raku Pişirimi.	71
Resim 72. Form 1 Ön Cephesi.	72
Resim 73. Form 1 Arka Cephesi.	73
Resim 74. Form 2.	74
Resim 75. Form 2 Detay.	75
Resim 76. Form 3.	76

Resim 77. Form 4.....	77
Resim 78. Form 4 Detay.....	78
Resim 79. Form 5.....	79
Resim 80. Form 5 Detay.....	80
Resim 81. Form 6.....	81
Resim 82. Form 7.....	82
Resim 83. Form 7 Detay.....	83
Resim 84. Form 8.....	84
Resim 85. Form 9.....	85
Resim 86 Form 10.....	86
Resim 87. Form 11	87
Resim 88. Form 11 Detay.....	87

GİRİŞ

Çağımızın ekonomik ve sosyal düzeninin alt yapısını oluşturan Neolitik Dönem insanoğlunun kültürel gelişimindeki en önemli süreçtir. İnsanların geçim ve yaşam tarzı köklü değişimlere uğrayarak, günümüz uygarlığının alt yapısı bu süreçte oluşmuştur. İlk yerleşik hayata bu dönemde geçilmiş ve etkileri sürmüştür.

Araştırmalar sonucu seramik sanatında daha önce Neolitik Dönem mimarisini konu alan ve çağdaş seramik formlarla yorumlayan çalışmalar yapılmadığından dolayı, bu çalışmada Neolitik Dönem mimarisi konu olarak ele alınmıştır.

Bu tez çalışmasında, Anadolu'daki Neolitik Dönem yerleşim merkezlerinde görülen kent planı, mimari yapılar, mimari yapılar içinde ya da dışında görülen duvar kabartmaları ve duvar resimleri incelenip, elde edilen veriler ışığında çağdaş seramik form ve yüzeyler oluşturmak amaçlanmıştır.

Neolitik, insanlığın en büyük devrimlerinden birinin gerçekleştirdiği dönem olarak bilinir. Toplumların bu dönemde avcılık ve toplayıcılıktan, üretime, göçebelikten, yerleşik yaşama geçtiği arkeolojik buluntu ve kalıntılar aracılığı ile izlenebilmektedir. Dolayısıyla günümüz mimarisinin temellerinin bu dönemde atıldığını söylemek mümkündür.

Çalışmada araştırmanın önemi, farklı bir bakış açısı ile ele alınan Anadolu Neolitiğinde görülen mimari öğeler; yorumlanarak, özgün, seramik form ve yüzeylerin tasarlanarak üretilmesidir.

Araştırmada, Anadolu'da Neolitik Dönemi yerleşim merkezleri olan; Çayönü, Göbekli Tepe, Nevali Çöri, Aşıklı Höyük, Cafer Höyük, Çatal Höyük, Köşk Höyük, Kuruçay, Hacılar, Can Hasan, Erbaba, Yumuktepe, Gözlükule ve Fikirtepe yerleşimlerinin konumu, tarihçesi ve mimarisi ile ilgili araştırmanın yapılması, araştırma konusu dahilinde çağdaş seramik form ve yüzey uygulamaların yapılması ve bu süreçlerin raporlanması ile sınırlandırılmıştır.

Araştırma, yurt içindeki kütüphanelerden edinilmiş görsel ve yazılı belgelerle ulusal ve uluslararası elektronik kaynaklarla yapılmıştır. Ayrıca ulusal tez veri merkezinde bulunan konuyla alakalı tezler incelenmiş ve araştırmaya katkı sağlayacak bilgilerden faydalanılmıştır.

Tezin birinci bölümünde Neolitik Dönem, Anadolu'daki Neolitik Dönem ve yerleşim merkezleri, Neolitik Dönem mimarisi ile mimari öğeleri ve ele alınan yerleşim merkezlerinin mimarisi hakkında genel bilgi verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde araştırmalar sonucunda tez konusu dâhilinde kişisel seramik form ve yüzey tasarımları yapılmış, şekillendirilmiş ve yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. NEOLİTİK DÖNEM, NEOLİTİK DÖNEM MİMARİSİ VE MİMARİ ÖGELERİ

1.1. NEOLİTİK DÖNEM

1.1.1. NEOLİTİK DÖNEM GELİŞİM SÜRECİ

"İnsanlığın uzun geçmişinde birçok kültür ortaya çıkmış bir zaman sonra kaybolmuştur; kuşkusuz bunların tümü geçmişi anlamamız açısından önemlidir. Ancak bunların bazıları günümüze kadar gelen uygarlığın gelişim basamaklarını belirlemiş, yalnızca buldukları bölgeyi değil, günümüzün belirlenmesinde sonuçları bakımından küresel boyutta etkiler yapmıştır. Bu basamakların en belirgin olanı "devrim" ya da "sıçrama noktaları" olarak tanımlıyoruz. Neolitik Çağ, kuşkusuz, uygarlık tarihinin geçirmiş olduğu en önemli değişimdir. Bu nedenle de "Neolitik Devrim" olarak nitelendirilmiştir" (Schmidt, 2007c: 7). İlk Yakın Doğu'da filizlenen bu çağ bazen "Neolitik Devrim" olarak nitelense bile bu gelişim birdenbire olmaktan ziyade yaklaşık MÖ 10500-7000 yıllarında yavaş yavaş süregelen evrim sonucunda gelişmiştir (Sevin, 2003: 18).

Çağımızın ekonomik ve sosyal düzeninin alt yapısını oluşturan, *neos* (yeni), *lithos* (taş) sözcüklerinden türetilerek Neolitik yani Yeni Taş Dönemi, Türkiye'deki genel kullanımıyla Cilalı Taş Devri insanoğlunun kültürel gelişimindeki en önemli süreçtir. İnsanların geçim ve yaşam tarzı köklü değişimlere uğrayarak, günümüz uygarlığının alt yapısı bu süreçte oluşmuştur. Arkeoloji alanında Neolitik terimi ilk kez 1865 yılında, J. Lubbock tarafından kullanılmıştır. Başlangıçta Avrupa tarihöncesi kültürleri için kullanılan Neolitik kavramı ilerleyen süreçte aynı teknolojik aşamaların görüldüğü diğer bölgeler için de kullanılmıştır (Esin, 2004: 29). Genel olarak Neolitik Dönemin devlet ve çağdaş uygarlığın ortaya çıkması ve gelişimindeki zemini oluşturduğu kabul edilir (Wright, 1971:114).

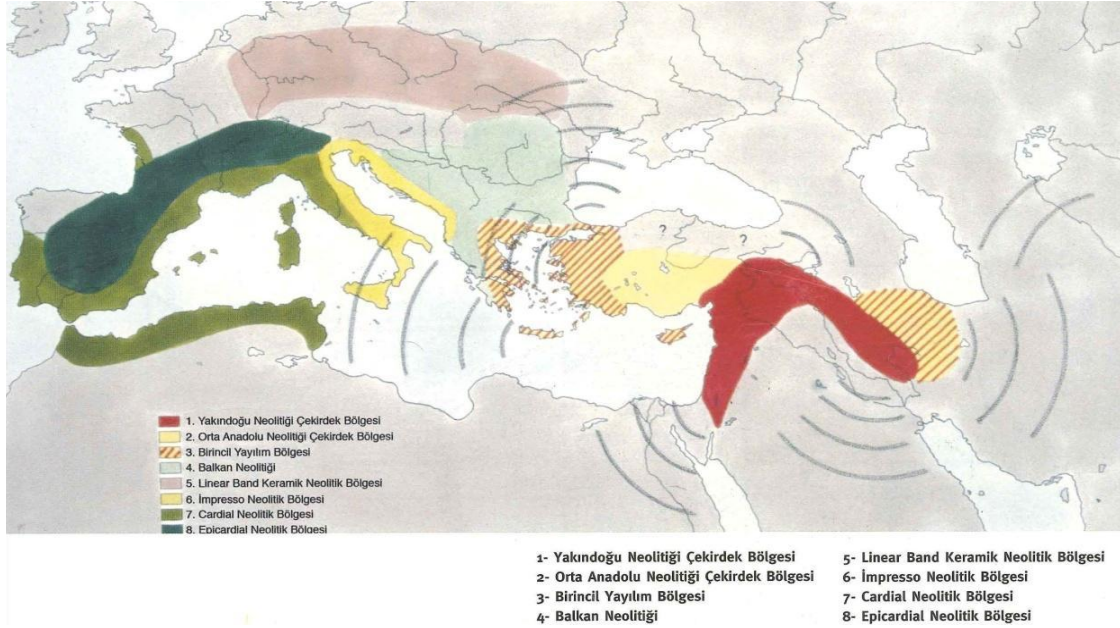
Bu dönemin önemli öğeleri, göçebe bir yaşam tarzından kalıcı yerleşik köy yaşamına, avcı ve toplayıcı hayattan besin üretimine, hayvancılığa ve çiftçiliğe geçiş olarak söylenebilir. Böylelikle insanlar doğal çevreye karşı yıkıcı olmayarak, beslenme ihtiyaçları için yararlı bitki ve hayvanların çoğaltılmasını sağlayarak üretici

ve yapıcı olmuştur (Sevin, 1999: 24). Bu dönem sanat, zanaat ve mimari, toplumsal teşkilatlanma, uzmanlaşma gibi birçok ilki başlatan, günümüz medeniyetinin alt yapısının oluştuğu bir dönemdir. Zamanla her şeyin değiştiği ve yeni bir düzenin kurulduğu, birçok yeni buluşu tecrübe ederek ortaya çıkan, heyecan verici bir uygarlık sürecidir (Başgelen, 1999: 22).

"Uzun bir süre boyunca arkeologlar için Neolitik dönem, yerleşik uygarlığın başladığı, tam olarak tanımlanamayan bir süreç olarak görülmüş, fazla ilgi çekmemiştir. Ancak ilk olarak doğa bilimciler, yabani tahılların tarıma alınması, hayvanların evcilleştirilmesi gibi biodünyayı ilgilendiren gelişmelerin bu evrede gerçekleştiğini öngörmüş ve yabanılların nasıl olup günümüzdeki halini aldığı ile ilgilenmişlerdir" (Özdoğan, 2007e: 11). Yabani türlerden evcilleştirilmiş veya tarıma alınmış türlere olan dönüşüm için oldukça uzun bir zamanın gerektiği de bilinmektedir. Kuşkusuz bu dönüşüm, kültürel açıdan yerleşik hayatın ve çiftçiliğin başlaması anlamını da taşımaktadır. Yerleşik hayatta da, konut mimarisinin yanı sıra, mülkiyet, ortak işgücü, farklı bir toplum düzeni, besin biriktirme ve dağıtım gibi farklı bir yaşam tarzı gerektirdiğinden, biyolog ve zoologlardan sonra Neolitik Dönem, birçok bilim adamlarının ilgisini çekmiştir (Çoksolmaz, 2011: 6). Günümüzde yapılan çiftçiliğin kanıtlarına bakıldığında Neolitik döneme ilişkin izler görmek mümkündür. Fakat bu zamana gelene kadar bir değişiklik göstermiştir ve bu değişikliğin sebebinin, çiftçiliğin yeni bir yaşam şekline imkân sağlaması ve avcılığa dayalı yaşam şeklinde de bazı değişiklikler olması söylenebilir. (Beals,1965: 304).

"Arkeologların arasında Neolitik dönemin uygarlık tarihi açısından taşıdığı önemi ilk ve en anlaşılır şekilde vurgulayan Gordon Childe olmuştur; Childe bu dönemin önemini vurgulamak için "Neolitik Devrim" adlamasını ortaya koymuş ve o dönemdeki arkeolojik bilgilere göre bu devrimin ancak Fırat, Dicle ve Nil gibi büyük akarsu boylarında gerçekleşip geliştikten sonra, başta Avrupa olmak üzere, dünyanın diğer yerlerine yayıldığı ileri sürmüştü" (Özdoğan, 2007e: 12-13) (Harita 1).

Harita 1: Neolitik oluşum ve Diğer Coğrafyalara Aktarılan Farklı Neolitik Yaşam Biçimleri.

Kaynak: Baş, 2014: 17.

"Gordon Childe, bu dönemin tamamen yeni bir yaşam biçimine kapı araladığı düşüncesindedir. İnsanoğlu bu dönemde yiyeceğini üretmeye ve depolamaya başlamış, daimi yerleşim alanları oluşturmaya başlamasıyla birlikte doğaya daha çok bağımlı olmuş ve buna bağılı olarak da nüfus artışı hızlanarak daha kalabalık gruplar oluşmaya başlamıştır. Böylece daha kalabalık nüfus, daha fazla bağlantıyı, bu da daha hızlı oranda icadı ve daha fazla oranda yayılmayı getirmiştir" (Özterzi, 2011: 30).

Childe'a göre Neolitik; "Vahşet düzeninin çıkmazından kurtuluş, bunu başaranları doğaüstünde asalaklık yerine, doğayla etkin bir ortaklık durumuna sokan ekonomik ve bilimsel bir evrimdir. Bu dönemde tarımın ortaya çıkışıyla insanlar, yiyecek maddelerini artıran, etkin olarak besin üreten bir toplum olmuştur. Bu neolitik devrim yolunda atılan ilk ve barbarlık düzenini vahşet düzeninden ayırt etmeye yeten bir adımdı" (Childe, 2006: 63). Bu süreçte, beslenmek için kişi sayısı yükseldikçe tarım yapacak kişi sayısı çoğalmıştır. Ekonomik açıdan yetişkinlerden ziyade çocuklar da faydalı olmaya başlamışlardır. Tohum ekmede ve sürülere bakmada fayda sağlamışlardır. (Childe,1996: 57). Neolitik Dönem ekonomisinde kadınların çalışmaları ön planda olduğu söylenebilmektedir. Ekonomik alanda önemli rol oynayan kadınların saygınlığı toplumda önemli ölçüde arttırmıştır. Çok

fazla kadın heykelciğine rastlanılması bu görüşe bir destektir. Başka bir deyişle; soy zincirinin kadına göre hesaplanması olmalıdır. Tarımla uğraşan toplumlarda, kadının ortak ekonomiye katkıları sayesinde akrabalık, kadının soy zincirine dayandığı ve ana hakkının egemen olduğu kabul görmektedir (Şenel,1995: 165).

Neolitik dönem, her zaman her yerde, aynı şekilde yaşanmamış bölgelere göre farklılık göstermiştir. Güneydoğu ve İç Anadolu'da bu gelişmeler devam ederken, dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Kuzey ve Batı Anadolu'da halen Mezolitik Dönem kültürlerinin devam ettiği, farklı kültürel yapıların paralel olarak varlıklarını devam ettirdiği de görülmektedir (Özdoğan, 2002b: 66).

Yakındoğu Neolitiği ile ilgili çalışan çoğu arkeolog dönem içerisindeki değişimleri açıklayabilmek için kimi zaman buldukları yeni kayıtlara (dörtgen mimarinin ya da çanak çömleğin ortaya çıkması gibi) odaklanarak veya bütünüyle farklı bir yol izleyerek beslenme ekonomisindeki değişimlere göre alt ayrımlar oluşturmuşlardır (Algül, 2008: 20).

Neolitik kültürde bu ayrımların en genel olanı, çanak çömlek ögesinin bulunup bulunmamasına göre yapılan Çanak Çömleksiz ve Çanak Çömleklili Neolitik dönem ayrımlarıdır. Bu dönemlerin içerdiği öğeleri genel bir bakış açısı ile ele aldığımızda Çanak Çömleksiz Neolitik içinde başlayıp Çanak Çömleklili Neolitik dönemde devam eden bazı ortak değerler olmasına rağmen, bu iki dönemin kültürel dinamizm anlamında birbirlerinden farklı olduklarını görmekteyiz (Tablo 1).

"M. Özdoğan'a göre bu farklılık genel anlamda Çanak Çömleksiz Neolitikte beslenme ekonomisinde kültüre alınmış tahıl ve evcil hayvanların bulunmasına rağmen, avcılık ve toplayıcılığın da yoğun olarak devam ettiği, yerleşik yaşam ile birlikte yeni mimari unsurların ve köy yaşantısının ortaya çıktığı, Çanak Çömleklili Neolitik dönemde ise çiftçiliğe ve besin üretimine dayalı ekonomik modelin tüm kuralları ile yerleşmeye başladığı şeklinde belirtilmektedir. Bu iki dönemle ilgili bölgesel bazı farklılıklardan söz edebilmek mümkünse de (Güney ve Orta Levant yerleşmelerinde bu değişimlerin daha belirgin olması gibi) bunların kesintiden daha çok Çanak Çömleksiz Neolitik dönemin sonlarına doğru başlayarak Çanak Çömleklili Neolitik dönem içerisinde devam eden değişimler olduğu anlaşılmaktadır" (Algül, 2008: 21).

Neolitik Dönemi tanımlamak için çanak çömlek genellikle kullanılmıştır. Yerleşik hayat biçimi çiftçilikle birleşmiş ve çanak çömleğin gelişimine sebep olmuştur (Ember, 1977: 151).

Tablo 1: Anadolu ve Kuzey Levant Bölgesi Neolitik Dönem Evreleri.

EVRE	ALT EVRE	YIL (MÖ)
Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem	Çanak Çömleksiz Neolitik A (PPN A)	10300-9600
	Çanak Çömleksiz Neolitik B (PPN B)	9600-7500
Çanak Çömleklili Neolitik		7500-6000

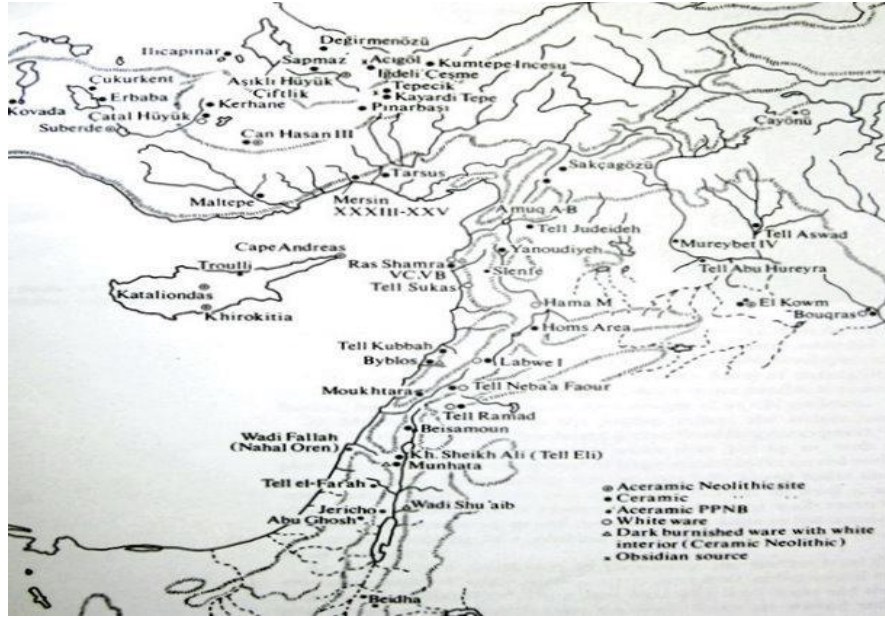
Kaynak: Kuijt, 2002: 8.

1.1.2. ÇANAK ÇÖMLEKSİZ NEOLİTİK DÖNEM

Neolitik kültürün gelişim aşamalarını yansıtan Çanak Çömleksiz Neolitik A (Pre - Pottery Neolithic A) PPN A, Çanak Çömleksiz Neolitik B (Pre - Pottery Neolithic B) PPN B ve Çanak Çömleklili Neolitik (PN) ayrımı da ilk kez Eriha kazılarında görülmüştür. *"Eriha kazılarıyla hemen hemen aynı yıllarda R. J. Braidwood ve ekibi Kuzey Irak Zagros bölgesinde, doğabilimcilerle birlikte araştırmalara başlamış ve özellikle Jarmo kazıları ilk kez çiftçiliğin başlangıç aşamasındaki basit bir köy toplumunu ortaya çıkarmıştır"* (Çoksolmaz, 2011: 10).

Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'in başından sonuna kadar Anadolu'nun güneydoğusundan Filistin'e kadar uzanan Doğu Akdeniz Bölgesi ile iç içe olduğu ve içinde olmasına rağmen aralarında bazı bölgesel farklar olsa bile ortak bir gelişimin devamlılığı görülmüştür (Özdoğan, 2011b: 58) (Harita 2).

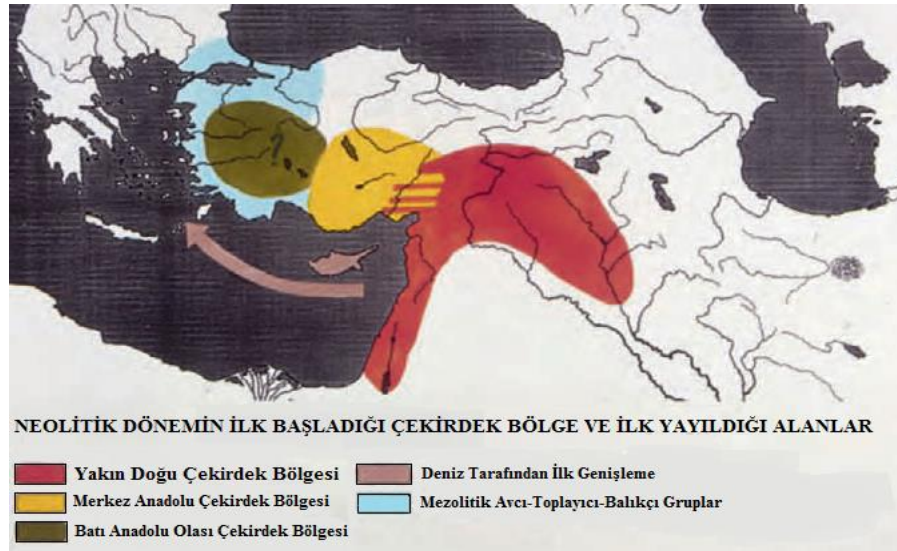
Harita 2: PPNA – PPNB – PN Yerleşimlerinin Anadolu ve Levant’da Dağılımı.

Kaynak: Çoksolmaz, 2011: 10.

Neolitik yaşam tarzının doğuda ortaya çıkması ile batıda görülmesi arasında yaklaşık 5000 yıldan fazla bir zaman farkının bulunduğu tespit edilmiştir. Neolitik yaşam biçiminin doğduğu ve geliştiği bölge, Neolitik Dönem çekirdek bölgesi olarak isimlendirilmiştir. Harita 3’de, Neolitik Dönem çekirdek bölgeleri gösterilmiştir (Özdoğan, 2008: 141).

Harita 3: Neolitik Dönem Çekirdek Bölgeleri.

Kaynak: Göler, 2016: 12.

1970’li yıllardan itibaren çeşitli nedenlerle çekirdek bölgenin, ilk tarım toplulukları için en uygun ortam olduğu düşünülen bölgelerinin haricinde Neolitik Dönem araştırma kazıları yapılmıştır. Bereketli Hilal olarak tanımlanan bölge haricinde, İran’da Tel Iblis, Seng-i Çakmak, Bush Mordeh, Ganj Dereh, Irak ve Suriye’de Aswad, El Kowm, Buqras, Umm Dabaghiyah, Tel Khaskashok, Nemrik, Mureybit ve Kırmızıdere, başta olmak üzere sayıları gittikçe artan Neolitik kazılar yapılmıştır (İlgezdi, 1999: 8).

Bereketli Hilal, Güney Levant’tan (İsrail-Filistin) Orta Zağros’a (Batı İran) uzanan bir yayçizer. Yayın en yüksek noktasında “bitki ve hayvan evcilleştirme merkezleri” oldukları düşünülen Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye yerleşimleri bulunur. İnsanoğlu, tarım ve hayvancılığın temellerini buralarda atmış olmalıdır, zira Bereketli Hilal’in iki kanadını oluşturan Güney Levant ve Güney Zağros’un neolitikleşmesi bu “çekirdek bölge” den çok daha sonradır (Çıvgın, 2018: 1324) (Harita 4).

Harita 4: Bereketli Hilal Haritası.

Kaynak: Sanal-1, 2019.

Yakındoğu Neolitiği için Çanak Çömleksiz Neolitik dönem denince alt ayrımları bulunan ve yaklaşık olarak MÖ 10000 ile 7000 arasında süre gelen çok uzun bir zamandan söz edilmektedir. Bu dönemle ilgili alt ayrımlar ilk olarak Jericho'daki kültür katları için öne sürülen A ve B ayrımından esinlenilerek PPN A ve PPN B olarak iki aşamada adlandırılmıştır (Algül, 2008: 22). İlk aşama olan MÖ 10200 ile 8200 arasında tarihlenen PPN A tümü ile PPN B'nin en eski evresini kapsar, MÖ 8200 ile 7000 arasında ikinci aşama PPN B'yi içerir. İlk aşama, tüm bölgede doğudan batıya ve kuzeyden güneye: Çayönü, Hallan Çemi, Göbekli Tepe, Jerf el Ahmar, Tell Abr, Şeyh Hasan, Qermez Dere, Mureybet ve Nemrik yerleşim yerlerini temsil etmektedir (Harita 5). Aralarında Çayönü ve Hallan Çemi en eski yerleşim yerleri olup MÖ 10000 yılına tarihlenir (Aurenche, 2007a: 421).

Harita 5: Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Merkezleri.

Kaynak: Özdoğ, 2011: 178.

1.1.3. ÇANAK ÇÖMLEKLİ NEOLİTİK DÖNEM

Neolitik yerleşim topluluklarının geçimlerini sağladığı tarımsal üretimin eskiden bilindiğinin yanı sıra, avcılık ve toplayıcılıktan disiplinli ve çok çalışmayı gerektirdiği ortaya konulmuştur. Boş zamanlarında insanlar farklı işlerle uğraşma imkânları bulmuşlardır. Böylece bu dönem kadınlarının el işçiliği olan dokumacılık ve çömlekçilik ortaya çıkmıştır (Özdoğan, 2011a: 78).

"MÖ 7 bin yıllarından itibaren Neolitik Çağ'da çanak çömlek yapımı başlamıştır. Bu yeni endüstrinin insan düşünüşü ve bilimin başlangıcı açısından önemi büyüktür. Çünkü çanak çömlek yapımında insan, kimyasal değişimi belki de bilinçli olarak ilk kez kullanmıştır" (Çoksolmaz, 2011: 15).

Doğada buldukları kili işleyip şekillendirdikten sonra ateşte pişirip kilin sertleşmesiyle elde edilen kapların hayata girişinin önemi, basit bir teknolojik ilerlemenin ötesinde bir anlam taşımaktadır. Oluşan bu değişim üretmeye dayalı, köy yaşantısının ve çiftçiliğin kurumsallaşmasını göstermektedir.

Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'in sonunda avcılık, beslenmek için ihtiyaç olmaktan çıkmış, şuan günümüzdeki gibi boş zamanlarda bir uğraş haline gelmiştir. Bu dönemde ilk olarak arpa ve buğday olmak üzere baklagillerin ve mercimeğin yoğun olarak ekildiği, biçildiği ve zamanla ekilip biçilen tür çeşitlerinin arttığı görülmektedir. Çanak Çömlekli Neolitik Dönem ile birlikte kültürel iletişimin zayıfladığı kuzey – güney yönleri yerini doğu – batı yönlerindeki kültür bölgelerinin aldığı anlaşılmıştır (Özdoğan, 2011a: 81).

1.1.4. ANADOLU'DA NEOLİTİK DÖNEM

Uygarlık tarihinin her döneminde önemli bir rol oynayan Anadolu Yarımadası, bu topraklarda sayısız uygarlık yaşamış ve izler bırakmıştır. Özellikle son yıllarda Anadolu Neolitiğinin insanlık tarihinde çok ayrı bir yeri olduğu görülmektedir. Günümüz uygarlığının zemini Neolitik dönemde oluşurken Anadolu'nun katkısının çok fazla olduğu zamanla ortaya çıkmıştır. Anadolu, Neolitik Dönem için insanoğlunun hayatı boyunca çok fazla önem taşımıştır. MÖ 8. 7. ve 6. binde Anadolu dünyanın merkezi konumunu üslenmiştir (Akurgal, 2004: 1).

Türkiye'de Neolitik Dönemle ilgili yapılmış olan az sayıdaki araştırmalar bilim dünyasında devrim denilebilecek bir etki oluşturmuştur. İlk başta; Çatalhöyük, Hacılar, Çayönü ve Can Hasan kazılarıyla fazla olmayan bilgilerimiz, Hallan Çemi, Aşıklı Höyük, Nevali Çori, ve Cafer Höyük kazılarıyla bir sıçrama yapmış, son on yıl içerisinde birçok yeni kazılar yapılarak, bu tabloyu daha da anlaşılır bir hâle getirmeye yönelik başarılar sağlamıştır (Schmidt, 2007c: 9).

Neolitik kültür gelişimi, Anadolu'da bir yerleşim merkezinde başlayıp daha sonra farklı bölgelere yayılmıştır. Topografik ve coğrafik olarak ona bağlı doğa zenginliklerine dayalı olsun, Konya ve çevresi, Burdur Bölgesi, Fırat'ın doğusunda ve Torosların güneyinde kalan bölgeler, Neolitik nitelikli yaşam şekillerini, kendi içlerinde başlatmışlar ve bu koşullar ve yeni yaşam biçimi oldukça uzun bir süre, bölgesel özellikleri fazla değişime uğramadan sürmüştür (Duru, 1994a: 22).

Neolitik Dönem'de Anadolu'nun bölgeler arası ticarete önemli bir rolü olduğu dikkat çekici bir konudur. Bu dönemde Anadolu, değerli hammadde olan obsidyen kaynakları açısından çok zengindi. Kuzeybatı Anadolu, Afyon-Kütahya havzası, Hasan Dağı, Erciyes Dağı, Nemrut Dağı, Karaca Dağ, Alagöz Dağı, Tendürek ve Süphan Dağları volkanik oluşumları nedeniyle zengin obsidyen kaynaklarına sahiptir. Bu volkanik hammaddenin, o dönemde hala aktif durumda ve en yakınındaki kaynak olan Hasan dağından getirildiği düşünülmektedir. Çok geniş bir alanı içine kapsayan: Adana ovası, Van gölü çevresi, Filistin, Suriye ve Mezopotamya hatta Kıbrıs'a uzanan bölgelerde yapılan obsidyen ticaretinde dönemin yerleşim merkezlerinden biri olan Çatal Höyük'ün önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir (Aktüre, 1997: 26,27)

Anadolu’ da Neolitik Dönem Çanak Çömleksiz ve Çanak Çömlekli Neolitik Dönem olarak iki bölümde ele alınmaktadır. Bu ayrımın sebebi, yalnızca kilden yapılan kap kaçak gibi yeni teknolojinin ortaya çıkmasıyla ilgili değildir. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem’de yerleşik yaşama geçilmesiyle yeni bir mimari olan köy yaşantısı ortaya çıkmış; evcilleşme sürecindeki hayvanlar ve tahıllar zamanla önem kazanmaya başlamış, fakat avcılık ve toplayıcılık hâlâ yaşamın zeminini oluşturmaya devam etmiştir.

Çanak Çömlekli Neolitik Dönem ile tarım ve gıda üretimine dayalı ekonomi yaygınlaşmış ve bu toplumsal yaşamın her aşamasına yansımıştır. Bu sebeple Neolitik Dönem’in ikiye bölünmesi, bu dönemlere verilen adların belirlediğinden daha da önemlidir. Neolitik Dönem ile birlikte karşılaştığımız diğer bir önemli nokta ise, hızlı değişim sürecidir. Oysa Neolitik Dönem öncesi dönemlerde insanoğlunun yaşamı boyunca değişim süreci çok yavaş olmuştur. Bu dönem, doğru ya da yanlış yapılan tecrübelerle farklı arayışların olduğu, kültürü şekillendiren öğelerin tamamının sürekli şekil değiştirdiği hareketli bir süreç olarak bilinmektedir. Bu hızlı değişim, Neolitik’in gerçekleştiği “çekirdek bölge” için geçerlidir ve bu bölge dışında daha yavaş yaşamın varlığı bilinmektedir (Özdoğan, 2002a: 66).

1.1.4.1. ANADOLU'DA ÇANAK ÇÖMLEKSİZ NEOLİTİK DÖNEM

Güney Doğu Anadolu'da yer alan Göbekli Tepe ve Çayönü gibi merkezlerde yapılan araştırmalar, bu dönemin tanımının değişmesinde etkili olmuşlardır. Kapladığı yüzölçümü bakımından Güneydoğu Anadolu, Suriye'nin tamamına yakın büyüklüktedir; ayrıca Suriye ve Mezopotamya ile kıyaslanamayacak kadar bölgenin doğal ortamı, bitki örtüsü, su rezervleri ve hammadde bakımından zengindir. Bu bölgedeki yerleşim merkezleri, göz ardı edilen Güneydoğu Anadolu'nun Mezopotamya kültürünün ve Çanak Çömleksiz Neolitik kültürün oluşumunda önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir (Özdoğan, 2007: 444).

"Bu dönem insanların yaşamını sürdürdüğü, ilk başlarda barınak olarak adlandırılan yapılar, dönemin sonuna doğru gerçek anlamda konuta dönüşmüş ve yalnızca yatılıp kalkılan, barınılan bir yer olmaktan çıkıp günlük yaşamla ilgili diğer işlevleri de üstlenmiştir. Yerleşim alanlarında mimari açıdan önemli değişiklikler gerçekleşmiş, önceleri rastgele serpiştirilmiş kulübelere oluşan yerleşimler, önceden tasarlanmış belirli plana göre yapıların yerleştirildiği köylere dönüşmüştür" (Söğüt, 2014: 10).

Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem için, toplumsal düzende yaşayan eşitçi, ilkel insanlardan oluşan topluluk olarak bahsedilirdi. Fakat son dönemlerde yapılan araştırmalar sebebiyle, konutlardan farklı tapınak olarak bilinen kamu yapılarının görülmesi ve bu yapıların içinde bulunan heykel gibi buluntuların yapımı belirli zanaat ve tekniklerde birlikte yapılmış işgücünün gerekli olduğu göstergesi bahsedilen ilkel düşüncelerin doğru olmadığını göstermiştir. Din amaçlı kullanılan tapınak yapıları, tek bir mekândan oluşmaktadır. Bu dini yapıların oluşumu inanç sisteminin mimari ve yerleşme düzenine yansımalarının en ilkel örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür mimari yapıların en eski örnekleri, Çayönü ve Göbekli Tepe olarak bilinmektedir (Özdoğan, 2002a: 70,71).

Bu dönemde mimarideki gelişime paralel olarak ölü gömme adetlerinde önemli farklılıklar görülmüştür. Ölüler, genelde ev tabanlarının altına ve sekilere, bebeğin anne rahminde bacaklarını karnına çeker durumda durduğu gibi konulmuş, öldükten sonra tekrar yaşamın var olduğu inancına inanarak yanlarına ölü hediyeleri bırakılmıştır. Ancak bu dönemde bazı ölümlerin başka bir yerde etleri kemikten

ayrılana kadar çürütüp kemikleri toplanarak, hatta bazılarının kafatası gövdeden ayrı olarak özel bir yerde, bazen toplu olarak gömüldüğü görülmüştür (Özdoğan, 2002a: 71).

Sonuç olarak Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem; kentleşme sürecinin ilk evresi ve insanlık tarihindeki ilk çıkış olarak tanımlanabilir. Planlı konutlardan, hayvan evcilleştirilmesi, tahıl ekip biçmesi ve depolamasına ilerleme sağladığı bu dönemin günümüz ekonomisinin oluşması yolunda atılmış ilk izlenimler olarak betimleyebiliriz (Sevin, 1997: 35).

1.1.4.2. ANADOLU'DA ÇANAK ÇÖMLEKLİ NEOLİTİK DÖNEM

Anadolu'da Çanak Çömleklili Neolitik dönem kültürlerini en iyi gösteren kazı yeri, Konya ili Çumra ilçesi yakınlarındaki Çatalhöyük'tür. Bu yerleşim yeri, Neolitik sürecin tüm evrelerini inanılmaz zenginlikteki kalıntılarla yansıtmaktan ziyade, o dönemin yaşamının, düşünülenden daha çok karmaşık ve zengin olduğunu göstermesi açısından, düşünce yapımızın oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır. İç Anadolu'da Çatalhöyük haricinde Can Hasan, Tepecik Çiftlik, Göller Bölgesi'nde Erbaba, Bademağacı, Suberde, Kuruçay Höyüğü, Höyücek ve Hacılar kazı yerleri de bu dönemle ilgili bilgi sahibi olmamıza, tanımamıza ve aralarındaki gelişimlerini görmemize önemli katkı sağlamaktadır.

Ancak Çanak Çömleklili Neolitik dönemin, Anadolu'nun tamamını içeren bir kültürel oluşumu olduğundan bahsetmek oldukça zordur. Elde edilen bilgiler doğrultusunda, Karaman ile batısında kalan Göller Bölgesi arasında, önemli farkların olduğunu sosyal oluşum bakımından göstermektedir (Söğüt, 2014: 15,16).

Çanak çömlek yapımının önemi, yapıldığı yerleşim yeri, dönemin teknolojisi ve kil kaynakları ile ilişkileri, bölgenin sahip olduğu durum, bölgeler arası haberleşme, ticaret ilişkileri ve başta tarım ürünleri olmak üzere ne tür maddelerin üretildiği ve tüketildiği hakkında bilgili olabilmemizdir (Yalman, 2006: 35).

1.1.5. ANADOLU'DA NEOLİTİK DÖNEM YERLEŞİM MERKEZLERİ

Anadolu, tarihinin çeşitli dönemlerinde, birbirinden farklı uygarlıklara sahip olması nedeniyle eşsiz kılınmaktadır. Tarihi ve kültürel anlamda kendi geçmişini barındıran önemli merkezlerden birisidir. Tarihin çoğu dönemlerinde önemli bir yer edinmiş ve çoğu medeniyetlerin merkezi olmuştur (Harita 6).

Harita 6: Anadolu'daki Neolitik Dönem Yerleşim Merkezleri Konumu.

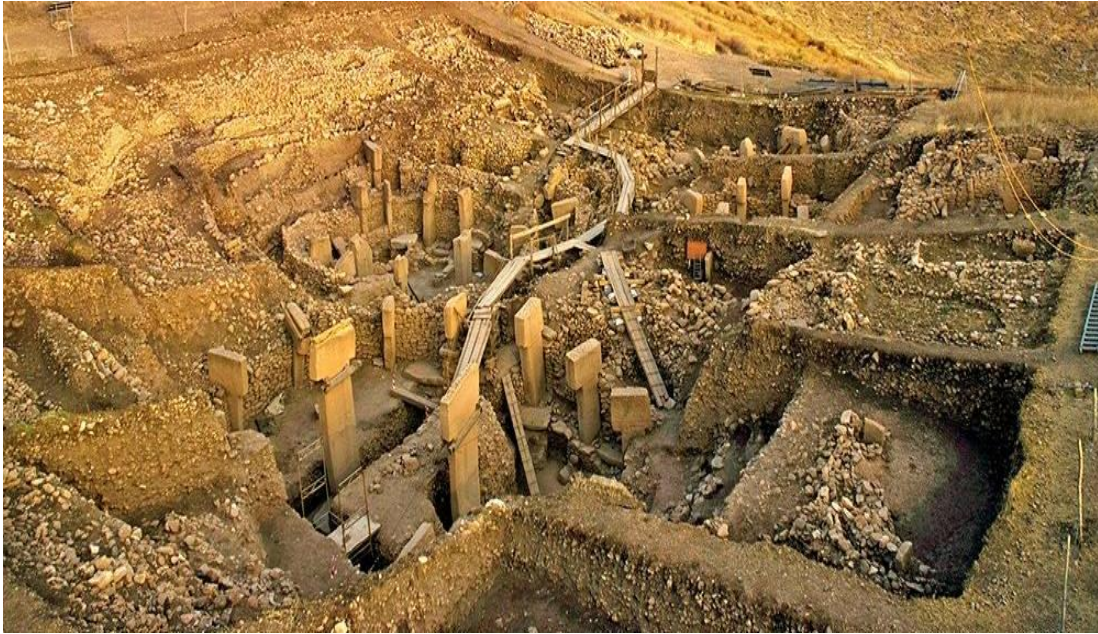
Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Bu tez çalışmasında Anadolu'daki Neolitik Dönem medeniyetleri olan; Çayönü, Göbekli Tepe, Nevali Çori, Aşıklı Höyük, Cafer Höyük, Çatal Höyük, Köşk Höyük, Kuruçay, Hacılar, Can Hasan, Erbaba, Yumuktepe, Gözlükule, ve Fikirtepe merkezleri ile ilgili araştırmalar yapılmıştır.

Bu araştırmalar sonucunda yerleşim merkezlerinden "*Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bir dağ eşiği ovasında yer alan Çayönü, Anadolu, Mezopotamya ve Zargos Bölgeleri içinde en geniş kazılmış Çanak Çömleksiz Neolitik dönem yerleşmesidir. MÖ 10000'lerden itibaren kesintisiz tabakalanma gösteren Çayönü, birçok "ilk" in saptandığı yerleşme olma özelliğini de taşır*" (A.Özdoğan, 2007a: 57). Çanak Çömleksiz Neolitik dönem içinde ilişki kurduğu, etkilendiği ve etkilediği bölgeleri en iyi gösteren yerleşim merkezi olması bakımından önemli bölgedir (A. Özdoğan, 2002: 77).

Şanlıurfa il sınırlarında konumlanan Göbekli Tepe'de MÖ 10000 – 9000 yıllara tarihlenmektedir "*Alet kültürü esas itibarıyla Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme benzemektedir. Göbekli Tepe'nin karakteristik özelliğini oluşturan bulgular, evler ya da diğer benzeri yerleşim yeri kalıntıları değil, aksine, yekpare taştan şekillendirilmiş boyları 5 m'ye erişebilen T biçimli dikili taşlardan oluşan büyük yuvarlak yapılarıdır*" (Schmidt, 2007b: 93) (Resim 1).

Resim 1: Göbekli Tepe Dikili Taşların Genel Görünümü.

Kaynak: Sanal-2, 2019.

Yine Şanlıurfa ilinin kuzeyinde Veba Vadisi'nde yer alan Nevali Çöri yerleşim merkezi, Çanak Çömleksiz Neolitik Dönemin ortalarında MÖ 8600 ile 8000 arasında tarihlenmektedir (Hauptmann, 2007a: 97). "*Yerleşme, 1992'den beri Atatürk Baraj gölünün suları altındadır*" (Hauptmann, 2007b: 137).

İç Anadolu Bölgesinde yer alan Aşıklı Höyük Aksaray ilinin güneydoğusunda Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme tarihlenen ortalama MÖ 8350 - 7300 tarihleri arasında yerleşim görmüş, Kapadokya Bölgesi'nin bilinen en erken yerleşmesidir. Volkanik arazinin sunduğu zengin hammadde kaynakları kadar farklı çevre koşulları ile insan yaşamına zengin bir çeşitlilik sunan Batı Kapadokya, Aşıklı topluluğuna ev sahipliği yapmıştır (Özbaşaran vd., 2010: 216).

Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşmesi olan Cafer Höyük, Malatya ilinin kuzeydoğusunda kurulmuş aşağı yukarı MÖ 8000 ila 7000 yıllarına tarihlenmiştir. Höyük bugün Karakaya Barajı suları altında kalmıştır (J. Cauvin, vd., 1999: 87).

Neolitik Dönem önemli yerleşim merkezlerinden biri olan Çatal Höyük, İç Anadolu Bölgesinde Konya ilinin kuzeyinde yer alır (Mellaart, 1962: 42) (Resim 2).

"Çatalhöyük, arkeoloji ile ilgili eserlerde, Neolitik Dönem olarak bilinen yerleşik yaşama geçtikleri, yeni düzenin kurulduğu, bir uygarlık süreci olarak vurgulanır. Çatal adı höyüğün farklı yükselteli iki tepesinin çatal şeklinde olması nedeniyle verildiği düşünülmektedir. Dünyada ilk toplu yerleşim yeri olarak kabul edilen Çatal höyük, bize Neolitik Dönem'de yaşamın nasıl olduğu hakkında önemli ipuçları vermektedir. Ayrıca, iki höyük yaklaşık 2000 yıllık bir dönemi kapsamakta ve bu süreç içerisinde kesintisiz bir yerleşim görülmektedir. Çatalhöyük kenti, Neolitik Dönem'deki büyüklüğü, toplumun nüfus yoğunluğu, güçlü sanatsal ve kültürel gelenekleri ve zaman içindeki sürekliliği nedeniyle önemlidir. Çatalhöyük Neolitik kenti bu nitelikleri ile 2009 yılında UNESCO (United Nations Education, Science and Culture -Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür) Dünya Miras Listesi'ne önerilmiştir" (Utkan, 2012: 51-52).

Resim 2: Çatalhöyük kazı alanı genel görünümü.

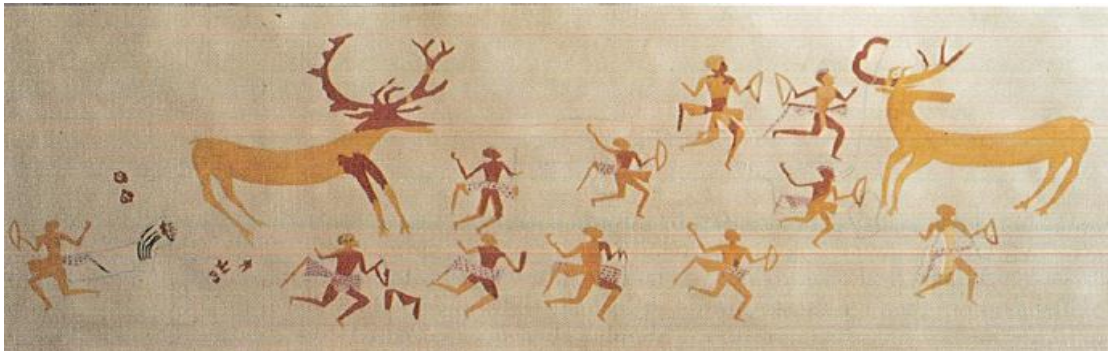
Kaynak: Sanal-3, 2016.

Neolitik Dönem'e tarihlenen Doğu Çatalhöyük yaklaşık MÖ 7400 – 6000 yıllarını, Kalkolitik Dönem'e tarihlenen Batı Çatalhöyük ise yaklaşık MÖ 6000 – 5500 yıllarını kapsamaktadır (Yılankaya, 2010: 3).

"Şimdiye dek kesintisiz 14 yapı katı incelenebilen Doğu Çatalhöyük'ün Erken Neolitik Çağ yerleşmesi binden fazla konut ve 5 – 6 bin kişiyi bulduğu sanılan nüfusuyla Yakın Doğu'nun bilinen en büyük köy ya da kasabalarından biri durumundadır" (Sevin, 2003: 49).

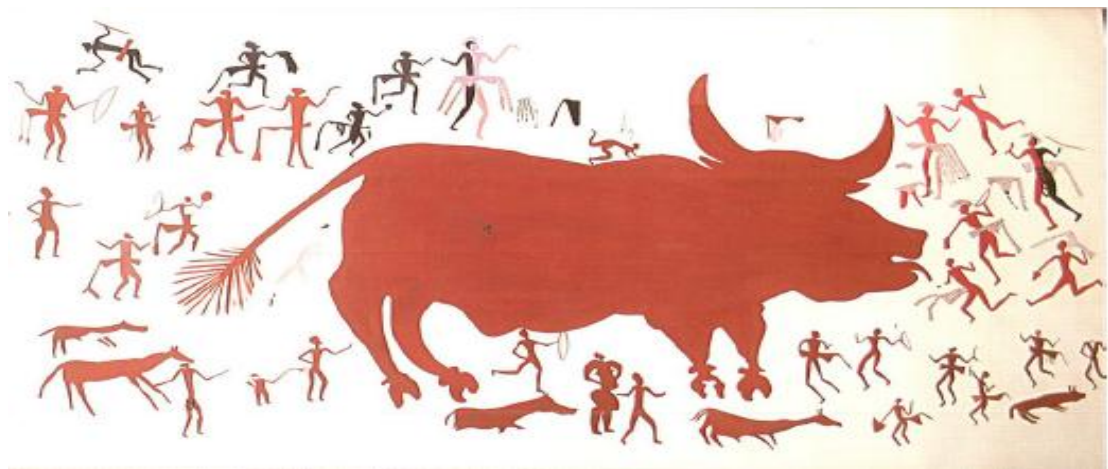
Hodder'in araştırmalarına göre Çatalhöyük'te yaklaşık 2000 ile 10000 kişinin yaşadığını düşünülür. (Mutluay, 2010: 68, Hodder, 1999: 72). Çatal Höyük halkı çeşitli aktivitelerle yaşam tarzlarını ve kültürlerini, günümüze aktarabilmişlerdir. Yaşadıkları evlerin duvarlarına boğa başı çizimi ve kabartmaları, geometrik motifler gibi simgesel resimler çalışmışlardır. Çizilen resimler arasında genelde dans sahneleri, av sahneleri, çeşitli insan ve hayvan resimleri yer almaktadır (Karaaslan, 2008: 7) (Resim 3,4).

Resim 3: Dans Eden Avcılar ve Birkaç Geyikten Oluşan Çizim.

Kaynak: Mellaart, 2003: 104.

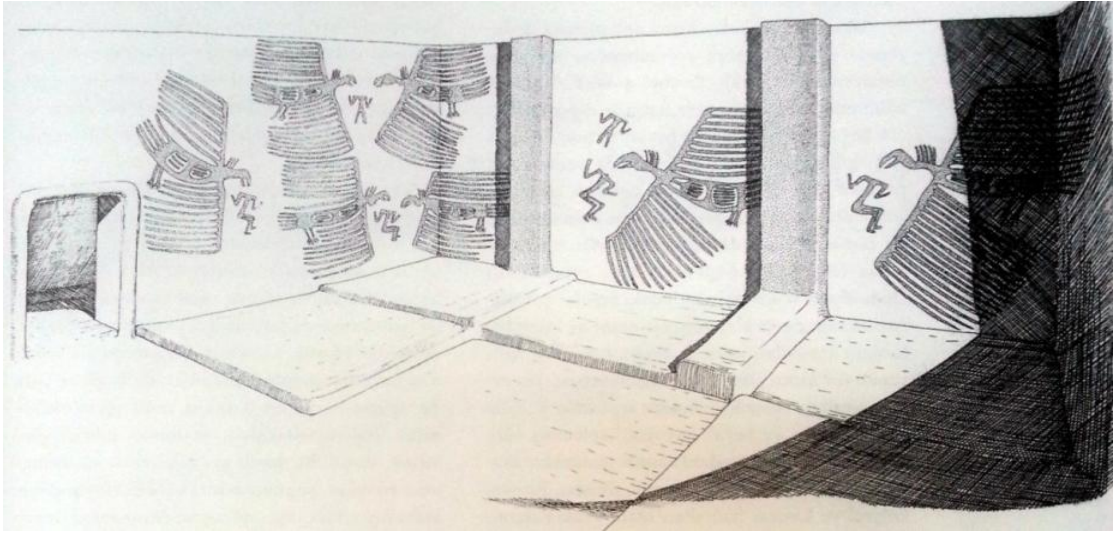
Resim 4: (Tabaka V) Büyük Boğa ve İnsanlar Av Sahnesi Çizimi.

Kaynak: Hodder, 2006: 207.

"Çatalhöyük yerleşiminde yaklaşık olarak evlerin tümünde, yaşayan halkın büyüsel dünyasını ortaya koyan duvar resimleri bulunmaktadır. Bu resimler duvarları süslemekten çok farklı anlamlar içermektedir. Hayatın doğaya, doğadaki canlılara karşı savaşı ve insana büyüsel güç sağladığına inanılan birer araç olarak görülmüştür. Doğaya, hayvana hâkim olmanın sembolü olarak da düşünülebilir" (Utkan, 2012: 56) (Resim 5,6).

Resim 5: Tapınak Duvarındaki Akbabaların Cesetlere Saldırdığı Çizimi.

Kaynak: Mellaart, 2003: 131.

Resim 6: Tapınak Duvarlarındaki Bir Manzara Resminin Çizimi.

Kaynak: Mellaart, 2003:103.

Çatalhöyüklüer tanrılarını taş ve kilden insan veya insan benzeri heykelcikler biçiminde betimleyerek üç boyutlu heykelcilik alanında da etkinlik göstermişlerdir (Mellaart, 2003: 137).

"Yapılan heykelcikler neolitik dönemin inanç unsurlarını da barındırır. Tarihe tanıklık eden bu heykelcikler üremenin ve kadının bereketliliğini burada vurgular ve onu doğa ile özdeşleştirir. Yalnızca tapınaklarda bulunan bu heykelcikler o dönemin insanın inanma savaşını da anlatır.

İnanç unsurları arasında büyü, adak gibi inanışlara da yol verildiği görülür. Yapılan bu heykelcikler tek elden çıkmışçasına aynı tarzda çalışılmıştır. Çeşitli betimlemelerle birçok yön ortaya çıkarılmıştır. Heykelciklerde önemli olaylar da anlatılır. Durağan, statik ve sadece tapınma içgüdüleriyle yapılmamıştır. İbret verici ya da iyi olaylar betimlenmiştir. Malzeme olarak heykelciklerin çoğu kilden yapılmış olup çok kaba ya da çok detaylıdır (Resim 7).

Tanrılarını insan biçiminde betimlemeleri kendilerini o dönemin en güçlü varlığı olarak gördüklerindedir. Bu nedenle kendilerinin doğaüstü güçlere sahip olduklarını düşünürler" (Karaaslan, 2008: 16).

Resim 7: Ana Tanrıça.

Kaynak: Hodder, 2006: 108.

Köşk Höyük Niğde ilinin güneyinde konumlanmıştır. Yapılan kazılar sonucunda höyükte en az 4 yapı tabakalanması görülmüştür ana toprağa ulaşılammıştır. Araştırmalar sonucunda bu yerleşim yerinin 4 tabakası MÖ 5200 – 4850 yılları arasında oluştuğu düşünülür. Yerleşim boyunca tabakalar Geç Neolitik Dönemin son evrelerinde ve Erken Kalkolitik Dönemin başlarında ev sahipliği yapmıştır (Öztan, 2002: 56).

Neolitik, Kalkolitik dönem ve Tunç Çağ'larına ait yerleşim gösteren Kuruçay Höyüğü, Burdur ilinin batısında, 13 yapı tabakalanmasıyla oluşmuştur (Tay, 1996f: Kuruçay). Bu tabakalanma;

- 1 ve 2. Yapı katları, İlk Tunç Çağı yerleşmeleri,
- 3 – 6. Yapı katları Geç Kalkolitik Dönem yerleşmeleri,
- 7 – 10. Yapı katları Erken Kalkolitik dönem yerleşmeleri,
11. Yapı katı Erken ve Geç Neolitik yerleşmesi yaklaşık MÖ 6010 – 5800 yılları
12. Yapı katı Erken Neolitik yerleşmesi MÖ yaklaşık 6160 – 6050 yılları arası,
13. Yapı katı Erken Neolitik birikimi MÖ yaklaşık 6380 – 6230 yılları arası Ana Toprak olarak tabakalanmıştır (Duru ve Umurtak 2005: 145, Duru, 2007a: 335).

Neolitik Dönem'in önemli yerleşim merkezlerinden biri olan Hacılar Burdur ilinin batısında yer alır (Resim 8). Hacılar'da 9 yapı katının varlığı bilinmektedir (Duru, 2007a: 331). En üste ilk Kalkolitik sonra Son Neolitik ve tam araştırılmamakla birlikte, höyüğün güney batısında Çanak Çömleksiz Neolitik kültür evreleri görülmüştür. Bunlardan ana toprak üzerinde ortaya çıkarılan çanak çömleksiz aşamada 1 – 7 yedi tabaka göstermektedir ve elde edilen verilere göre yaklaşık MÖ 7000'e tarihlenmiştir. James Mellaart'a göre, çanak çömleksiz yerleşim terk edildikten sonra, Hacılar höyüğü yaklaşık bin yıldır kültür boşluğu yaşamış ve yeni bir yerleşme görmemiştir. Daha sonra Son Neolitik dönemde Hacılar'a gelişmiş uygarlıkta bir topluluk yerleşmiştir bu yerleşenler tabaka IX – VI'nın sahipleridir (Efecan, 2011: 20). VI tabakası yaklaşık MÖ 6600 – 6440 yılları arasında, IX tabakası yaklaşık MÖ 6400 – 6340 yılları arasında tarihlenmektedir (Duru ve Umurtak, 2005: 144).

Resim 8: Hacılar Kazısı Genel Fotoğrafi.

Kaynak: Sanal-4, 2019.

Anadolu'da Geniş bir alana yayılmış kültürler kimi zaman birbirlerinden etkilenmiş kimi zamanda birbirlerine bağlı kalmışlardır. Son Neolitik ve İlk Kalkolitik dönemin kültürü Hacılar'da gelişmiştir. Hacılar halkı yerleşimde farklı amaçlar için kullanılan, atölyeler, evler, ev içlerinde ışıklar, tapınaklar ve yerleşim yerini çevrelemek için surlar inşa etmişlerdir (Düger, 2004: 27).

İç Anadolu'daki Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşim merkezlerinden bir başkası da Can Hasan Höyüğü'dür. Karaman ilinin kuzeydoğusunda yer alan höyük MÖ 7500 yıllarına ait olduğu düşünülür. Höyük, 7 yapı katı tabakalanması ile Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e tarihlenir (Sevin, 2003: 43).

Erbaba, Konya ili Beyşehir ilçesi kuzeybatısında konumlanan yaklaşık MÖ 6000 yıllarına tarihlenen Geç Neolitik Dönem Çanak Çömlekli yerleşim merkezidir (Sevin, 2003: 63).

Erken Neolitik, Orta Neolitik ve Geç Neolitik Dönem evrelerinde yerleşim gören Yumuktepe M 7000 yıllarına Mersin ili kuzeybatısında yerleşim görmüştür. Mimarisiyle, anak ömleğiyle ve yerleşme düzeniyle gelişim göstermiştir. (Caneva, 1999: 107).

Mersin ili sınırlarında konumlanan bir diğer höyük ise Gözlükule'dir. M 8000 – 7000 yılları arasında tarihlenmiştir. Çanak ömleğli Neolitik Dönem yerleşim merkezlerinden biridir (Harmankaya, vd., 1997: Gözlükule).

Erken Neolitik Dönem anak ömleğli yerleşim merkezlerinden biride Fikirtepe'dir. İstanbul ili Kadıköy ilçesinde yaklaşık Mö 4000 yılında iskn edildiği düşünülmektedir (Avcı, 2010). Bu yerleşme yeri; günümüzde modern yapılaşma yüzünden tamamen tahrip edilmiştir. Eski yerleşme yerinin olduğu yeri bulmak bile olanaksızdır (Tay, 1996c, Fikirtepe).

1.2. NEOLİTİK DÖNEM MİMARİSİ VE MİMARİ ÖGELERİ

1.2.1. MİMARİ ÖGELER

Tarih öncesi çağlarda avcı ve toplayıcı göçebe hayat yaşayan insanoğlunun, barınma isteği ile birlikte yerleşik hayata geçme ihtiyacının başladığı söylenebilir. Çiftçiliğin ve hayvancılığın neden olduğu yerleşik hayatta, ev ve anıt mezar yapıların varlığı söz konusudur. İnsanoğlu bu yapıların oluşmasında farklı çözümler üretip, taş, toprak, çamur, ahşap ve çalı çırpı gibi doğal malzemeleri kullanmışlardır. Bu doğal malzemelerin çeşitli yöntemler ve biçimlerle oluşan, temeller, duvarlar, kerpiçler, sütunlar ve dikmeler, tavan ve döşemeler, dam ve çatı, merdiven, kapı, pencere ve bezemeler gibi mimari öğeler, yapı elemanı olarak kullanılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2: Mimari Öğeler Yapı Elemanları.

YAPI ELEMANLARI	
TASIIYICI YAPI ELEMANLARI	TAMAMLAYICI YAPI ELEMANLARI
Temeller	Çatı kaplamaları
Duvarlar	Boyalar
Kolonlar	Kabartmalar
Kirişler	Döşemeler
Döşemeler	Merdivenler
Merdivenler	Kapılar
Çatılar	Pencereler

Bir yapının bütünü içinde yer alan ve özel görevler üstlenen öğelerin bütününe yapı elemanları denmektedir. Yapı elemanları genel olarak, taşıyıcı yapı elemanları (kaba yapı) ve tamamlayıcı yapı elemanları (ince yapı) olarak iki grupta toplanmaktadır (Tablo 2). Taşıyıcı yapı elemanlarını; temeller, duvarlar, kolonlar, kirişler, döşemeler, merdivenler, çatılar şeklinde sınıflandırabiliriz. Tamamlayıcı yapı elemanları olarak ise; çatı kaplamaları, boyalar, kabartmalar, döşemeler, merdivenler, kapılar ve pencereleri söyleyebiliriz (Ak, 2013: 11).

1.2.2. NEOLİTİK DÖNEM MİMARİSİ

Paleolitik dönemde insanlar, mağarada, kaya kovuklarında, çukurlarda ya da kamış, çalı örgülü üstü derilerle kaplı basit çadır ve kulübelerde barınma ihtiyaçlarını gideriyorlardı. Avcılıktan toplayıcılığa, göçebe hayattan yerleşik hayata geçilen neolitik dönemle birlikte insanlar, basit örgülü, yuvarlak, kare ve dörtgen planlı, taş temelli, ahşap ve kerpiç malzemelerin kullanıldığı öncesine göre daha dayanıklı mimari yapılarda barınmışlardır.

Neolitik dönemde görülen yapılar; konut, tapınak, depolar ve bu yapıların aralarındaki avlulardan oluşan bir plan içerisindedir.

"Bitişik düzende yapılmış olan evlerin duvarları bağımsızdır, bu da ortak bir tasarlama ve ortak bir kuruluş kavramını ortadan kaldırmaktadır. Olasılıkla bu evler başlangıçta, bağımsız ve birbirinden uzakta yapılmışlardı, fakat sonradan nüfus çoğaldıkça, aralardaki boşluklara da evler yapılarak doldurulmuş, bu sıkışık duruma rağmen, çatıların yerleştirilmesi için her evin duvarları ayrı yapılmıştır" (Naumann, 1991: 494).

Bu dönem mimarisinin en önemli özelliği, yapıların girişlerinin yataydan veya düşeyden olmasıdır. Yapılara girişin çatıdan ya da zeminden olması, zamansal ve kültürel gelişimin sonucunda yerleşimlerde farklılık göstermiştir. Yapılanmanın birleşik biçimde içe doğru teraslarla yükselen, çatılardan girişli olması dış tehlikelere karşı savunma düşüncesini gösterir. Ayrıca bu dönemde dini inançlar mimariye yansımıştır. Yapıların içerisinde kült odalarının oluşumu ve bazı yapıların sadece kült amaçlı olması ve ölülerin ayrı bir düzlemde ev içerisinde gömülmesi mekân oluşumu açısından önemlidir (Aydın, 2000: 10,11).

Tapınak ve konut yapılarını oluşturan ögeler daha sonraları "megaron" terimiyle adlandırılan; kare veya dörtgen planlı yapılar, ön cephede bir giriş kapısı, yapı ortasında ocağın görüldüğü bir oda, başta kerpiç ve daha sonraları taştan yapılan mekânlardır. İleri dönemlerde oda sayısı çoğalmış, avlu daha kullanışlı bir ortam haline gelmiştir (Erdoğan, 1996: 61). *"Neolitik Dönem boyunca yapılar merkezi bir avlu etrafında konumlandırılmış ve gündelik işler bu avluda yapılmıştır. Kolektif bir köy yaşantısının göstergesi sayılabilecek bu model, yapı tipleri değişse de Neolitik Dönem boyunca bozulmadan varlığını sürdürmüştür"* (Gündüzalp, 2009: 22).

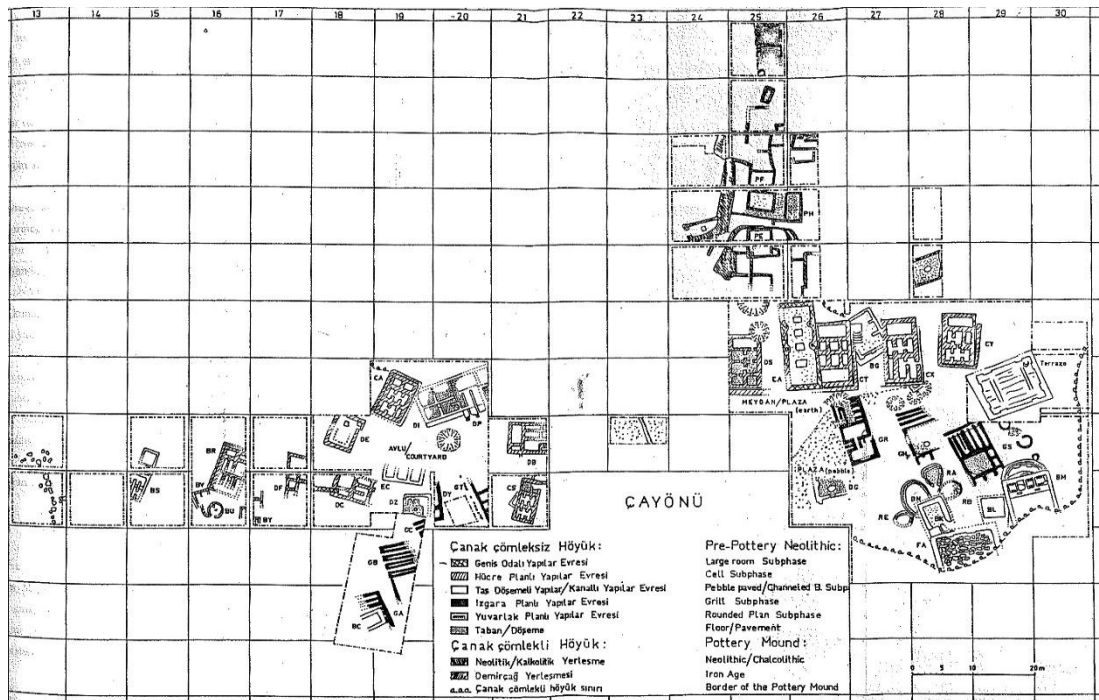
Neolitik Dönem yerleşim merkezlerine malzeme ve teknik açıdan bakıldığında farklılıklarla karşılaşılır. Çayönü ve Nevalı Çöri'nin Erken Neolitik döneminde, duvarlar çamurla sıvanmış çitle, Köşk Höyük ve Çayönü'nde taş temel üzerine kerpiçle, Aşıklı Höyük'te temel ve duvarların tamamen kerpiçle, Çatalhöyük'te ağaç direkli kerpiç duvarlar ve sıva kullanılarak oluşturulmuştur. Bu dönemde yapılan kerpiç duvarlar, çatıyı taşıyabilmek için ahşap dikmelerle birlikte desteklenmiştir. Çatıların genelde düz oldukları düşünülmele birlikte Çayönü'nde çatıların eğimli olarak yapıldıklarına dair kalıntılarda görülmüştür (Aydın, 2000: 11).

1.2.2.1. ANADOLU NEOLİTİĞİNDE GÖRÜLEN YERLEŞİM MERKEZLERİ MİMARİSİ

1.2.2.1.1. ÇAYÖNÜ MİMARİSİ

Kazılar sonucu gün ışığına çıkarılan Çayönü mimarisi yerleşik hayata geçmiş köy yaşantısı için olağanüstü örnektir. "Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem boyunca Çayönü'nde konut mimarisi, yuvarlak planlı basit kulübelerden taş temelli-kerpiç duvarlı kompleks yapılara kadar sürekli bir gelişme gösterir" (M. Özdoğan, vd., 1993: 106). Altı evreye ayrılan Çayönü mimarisi eskiden yeniye doğru, Yuvarlak planlı kulübeler, Izgara planlı yapılar, Kanallı yapılar, Taş Döşemeli yapılar, Hücre Planlı ve Geniş Odalı yapılar olarak ayrılırlar (A. Özdoğan, 2002: 77) (Resim 9). "Ancak Çayönü'nde karşılaşılan ve diğer yerleşim yerlerinde görülmeyen özellik, her bir tabakada yalnızca tek bir tip ev bulunması, bir sonraki tabaka başladığında tüm yapıların ortadan kalkarak yerlerine yenilerinin yapılmasıdır. Bu nedenle Çayönü Keramiksiz Neolitik döneme ait her evre, belirli ev tipiyle anılmaktadır" (Sümer, 2007: 258).

Resim 9: Çayönü Yapıların Dağılımı.

Kaynak: İlgezdi, 1999: 45.

Resim 10'da Görülen Yuvarlak Planlı Kulübeler Evresi denilen en eski yerleşim, toprağa açılmış bir çukurun bazen taş temelli bazen de taş temelsiz, kamış ve daldan örülmüş çamur sıvalı duvarlarla örtülmesiyle oluşan kulübelerdir (Sevin, 2003: 24). *"Bu yapılarda duvar ve dam ayrımı yoktur. Yapılar köşeli değildir. Yuvarlak ya da oval plana sahip tek bir mekandan oluşmaktadır"* (Özdemir, 2017: 253).

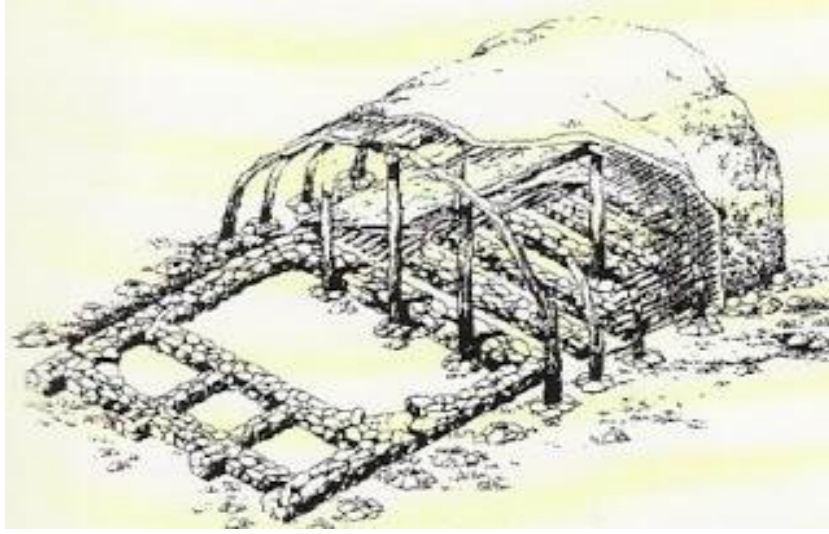
Resim 10: Çayönü Yuvarlak Planlı Kulübe Örnek Çizim.

Kaynak: Özdemir, 2017: 254.

Yerleşmenin diğer evresinde, Resim 11'de görülen Izgara Planlı Yapılar, Yuvarlak Planlı Yapıların üzerinde yer alır. Dikdörtgen planlı bu yapıların duvarları ahşap direklerle desteklenmiş çit ve çamur ile çevrilmiş bir sistem uygulanmıştır. Alttaki taş ızgara tabanların üzeri dallarla örtülüp çamurla sıvanmıştır. Böylelikle çukur ve toprak zeminden yüksek yeni bir taban türüne geçilmiştir, taban altında devamlı bir hava akımı sağlanmıştır (Resim 12). Bu hava akımı, nemin oluşması engellemek amacıyla yapılmış bir mimari adımdır. Bu yapı tipinin tabanlarının bir özelliği de sürekli yağın yağmurlarda su baskınının önlemek amacıyla olmasıdır (Sevin, 1999: 29; Özdemir, 2017: 254)

Resim 11: Çayönü Izgara Planlı Yuvarlak Yapılara Örnek Çizim.

Kaynak: Sanal-5, 2019.

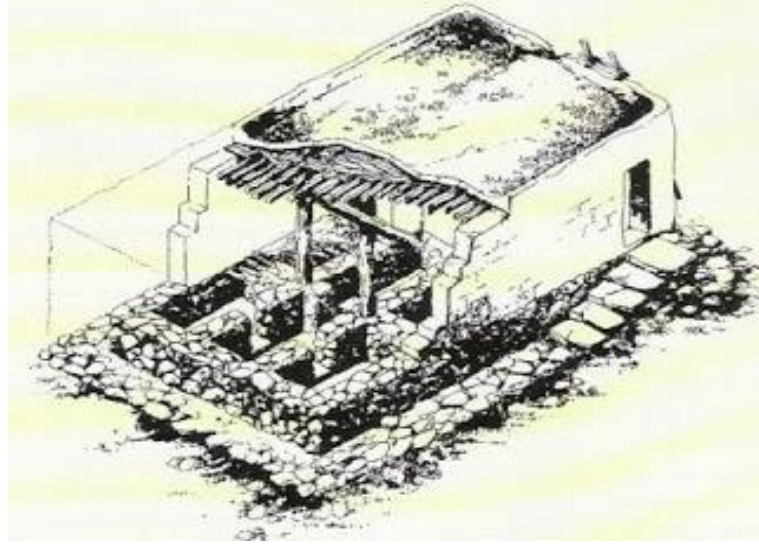
Resim 12: Çayönü Izgara Planlı Yapı Temelleri.

Kaynak: A. Özdoğan, 2007c: 90.

Izgara Planlı Yapılar Evresinin sonunda ızgara duvarlar birbirlerine daha da yakınlaşmış ve Kanallı Yapılar Evresine görülen kanallı taş platform şekline dönüşmeye başlamıştır (A. Özdoğan, 2007c: 90) (Resim 13). Bu evrede, taş bloklar üzerinde inşa edilen kerpiç yapılar görülmüştür. Yapıların genel bölümleri ızgara planlı yapılar ile benzer biçimde yapılmıştır. Dikdörtgen yapıya sahip dar kanallı platformlar üzerine yükselmiştir. Önceki evredeki ocak ve iş alanları bu evrede dışarıya taşınmıştır (Özdemir, 2017: 254).

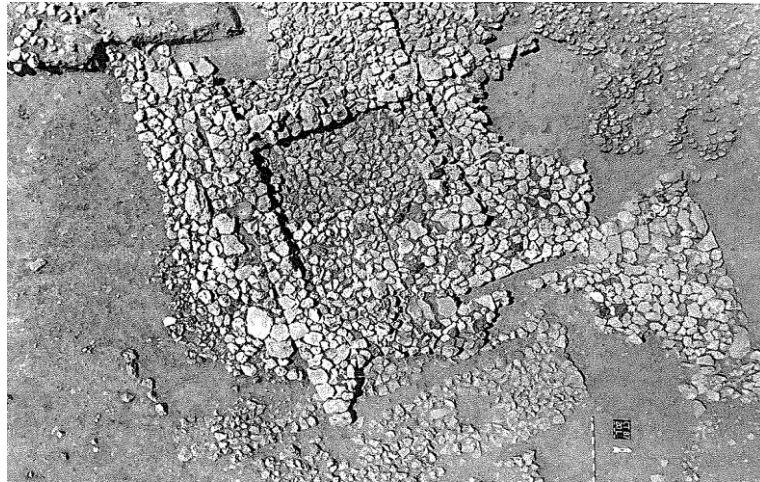
Resim 13: Çayönü Kanallı Yapılara Örnek Çizim.

Kaynak: Sanal-6, 2019.

Bir sonraki evre olan Resim 14'de görülen, Taş Döşemeli Yapılar Evresi, Kanallı Yapılar Evresinin devamı niteliğindedir. Bu yapılarda taş duvarların toprağa gömülü olarak inşa edildiği, yapının içi duvarlarla bölünerek birbirine geçiş sağlanan üç oda oluşturulduğu ve tabanın bazen taşla döşeli bazen de sıvalı olduğu görülür. Duvarlar kil ile sıvanmış ve bitişik olarak yerleştirilen payelerle desteklenmiş, düz damlı olduğu düşünülen yapılardır. Kapılar yapının güneydoğu köşesinde yer alır. Evlerin dış kısmında kaldırımlar döşenmişti (Abdal, 2008: 4,5).

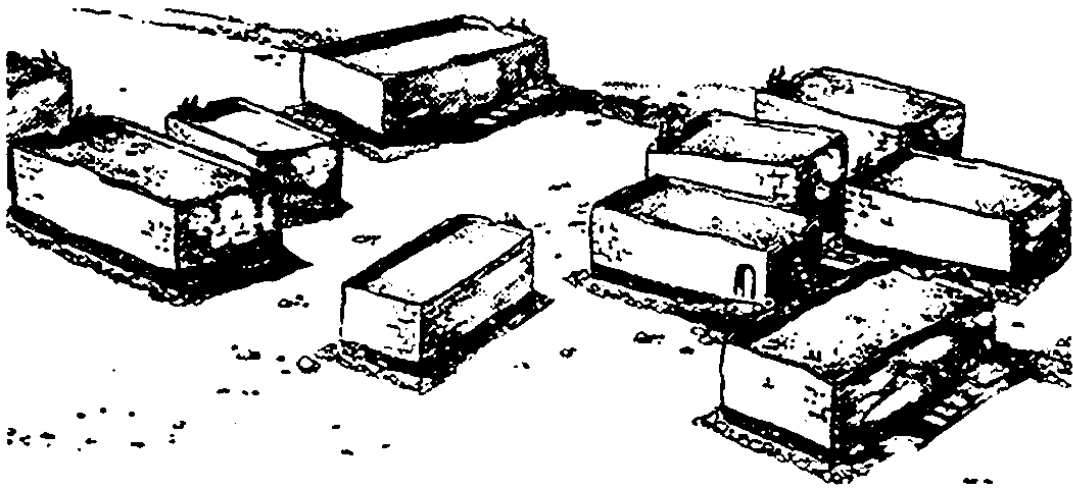
Resim 14: Çayönü Taş Döşemeli Yapılara Örnek.

Kaynak: İlgezdi, 1999: 52.

Hücre Planlı Yapılar Evresine gelince bu zamana kadar tek katlı yapılar Hücre Planlı evrede iki katlı inşa edilmiştir (Resim 15). Taş temelli kerpiç evler ilk kez bu evrede görülür. Temeli sağlam sert malzemeyle döşenmiş kerpiç ve toprak malzemenin kullanıldığı bazı yerlerin taş ile döşendiği bodrum ve yaşam merkezlerinin olduğu iki katlı yapılardır (A. Özdoğan, 2007d: 73). *"Yapıların hücre olarak tanımlanan mekânları, dışa kapı açıklıkları olmadığından, buralara üstten girildiği ve yapıların depo olarak kullanıldığı düşünülmektedir; burası ayrıca toprak tabanların altına evin bireylerinin gömüldüğü dışarıya açıklığı olmayan bodrum katıdır. Yaşam merkezi hücre mekânının üst katıdır. Üst katlarda duvarlar kerpiçtir ve taş kullanılmamıştır"* (İlgezdi, 1999: 53).

Resim 15: Çayönü Hücre Planlı Evlerin Örnek Çizimi.

Kaynak: Sevin, 2003: 27.

Hücre Planlı Yapılar Evresini son evre olan Geniş Odalı Yapılar Evresi izler. Önceki yapılara göre birden fazla odaya sahip daha geniş olarak inşa edilen yapılar, yerleşimin doğu kısmını oluşturur. Diğer yapılara göre bu katmanda görülen yapılar özensiz yapılmıştır. Geniş odalı yapılarda ilk başta törensel amaçlı kullanılan meydanlar önemini yitirmiş gündelik hayatın kullandığı meydanlara dönmüştür (Özdemir, 2017: 256).

Resim 16: ayönü Yerleşimi Yapı Evreleri Temelleri.

Kaynak: Sanal-7, 2019.

ayönü mimarisi evlerinde ilk başından sonuna kadar devamlılık göstermesi, yapı planlarının ve tiplerinin sürekli bir gelişimde olması, yerleşmenin hiçbir şekilde kesintiye uğramadan bu dönemde devam ettiğini göstermiştir (Resim 16).

1.2.2.1.2. GÖBEKLİ TEPE MİMARİSİ

Göbekli Tepe mimarisinde evler ya da diğer yerleşim yerleri kalıntılarında ziyade en çok dikkat çeken özelliği “T” biçimli dikilitaşlardan oluşan yuvarlak yapılarıdır. Bu yapılar taş duvarlardan inşa edilmiştir, kerpiç malzemelere ilişkin hiçbir veri yoktur. Fakat taş duvarlar her zaman taşlar arasında bir katman oluşturmak üzere, kilden kalın bir harç kullanılarak yapılmıştır (Schmidt, 2007a: 118) (Resim 17). *"Bazı örneklerde görülen kabartma tekniği ile işlenmiş kol ve ellerden dolayı, dikilitaşların abartılı biçimde stilize edilmiş insan figürleri olduğu ve abartılı bir şekilde stilize edilip kübik bir forma indirgeyerek gösterilen gövde ile, yaşayanların değil başka bir boyutun varlıklarını temsil ettikleri öngörülmelidir. taş dikmeler, bir grup olarak birlikte çember oluşturacak ve ortada kendi türlerinden fakat boyut olarak kendilerinden çok daha heybetli iki merkez dikilitaşa bakacak şekilde düzenlenmiştir. İki merkez dikilitaş ortada serbest şekilde dururken etrafında çember oluşturan diğer dikilitaşlar, taş duvarlar ve duvar önlerinde yer alan taş banklarla birbirlerine bağlanmıştır; aralarında yaratılan bu bağla "iç ve dış" bariz biçimde birbirinden ayrılmıştır"* (Schmidt, 2007b: 93,94) (Resim 20,21).

Resim 17: Göbekli Tepe Dikilitaşlar Düzeni.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya Arşivi 19.09.2018.

"Dikilitaşların ön yüzünde, alçak kabartma tekniğiyle yapılmış iki paralel hat halinde ilerleyen ve bir çeşit atkı motifi oluşturan şeritler yer almaktadır. Bu kabartma bantlar ile olasılıkla, taşıyıcısının özel işlevini vurgulayan bir giyim eşyasını temsil edilmektedir. Dikilitaşlar üzerinde sıklıkla hayvan motiflerine de rastlanmaktadır. En yoğun kullanılan figürler yılan, tilki, yabandomuzu ve kuş betimleridir" (Schmidt, 2007b: 94) (Resim 18,19). Bu motifler genellikle birbirinden ilişkisiz bir düzlemde sıralanmıştır. Hayvan motiflerinin dışında karmaşık soyut semboller de görülmektedir.

Resim 18: Göbekli Tepe Hayvan Bezemeli Dikilitaşlar.

Kaynak: Sanal-8, 2019, Potts, 2012: 152.

Dikilitaşların antropomorfik (insan biçimli) anlam taşıdığı açıktır. Dolayısıyla betimlenen hayvanlar, bu dikili taşları korumak için, imgesel birer bekçi olma görevini yerine getirmiş olabilir (Schmidt, 2007a: 120).

Resim 19: Göbekli Tepe Hayvan Bezemeli Dikilitaşlar.

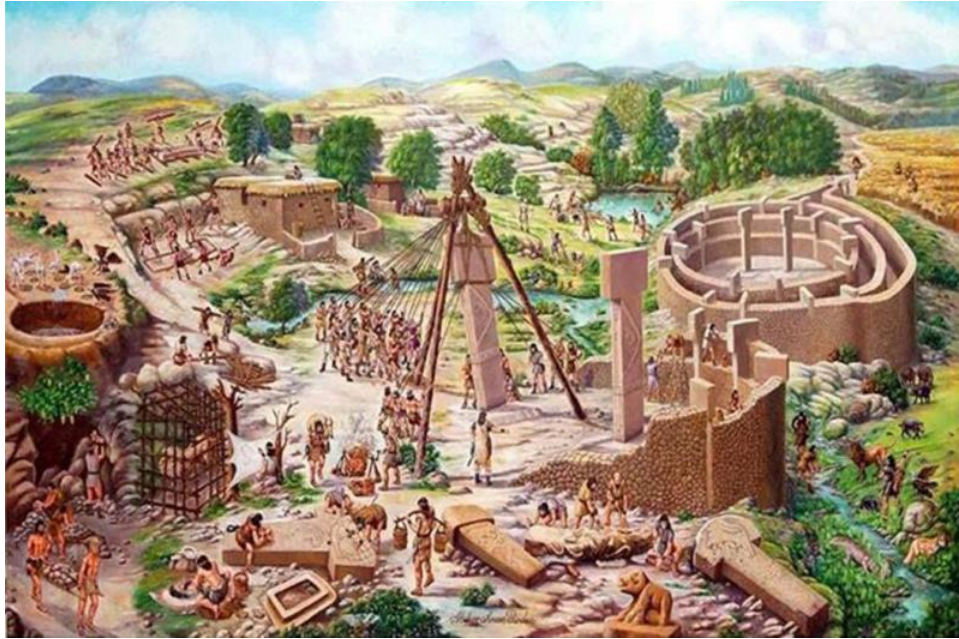
Kaynak: Sanal-9, 2019, Çoksolmaz, 2011: 244.

Resim 20: Göbekli Tepe İnşası İllüstrasyon Çizimi.

Kaynak: Sanal-10, 2019.

Resim 21: Göbekli Tepe İnşası illüstrasyon çizimi.

Kaynak: Sanal-11, 2019.

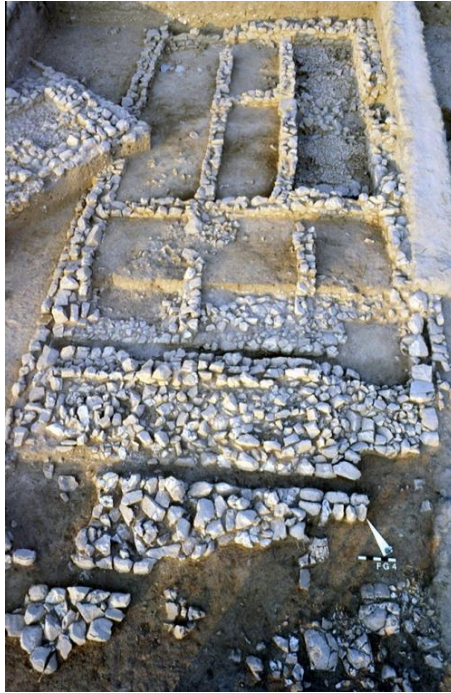
Göbekli Tepe mimarisine bakıldığında, bu yapıların bilinen bir Neolitik köy yerleşmesi olmadığı ve dağda kurulmuş gösterişli kutsal mekânlar olarak kullanıldığı tapınaklar olduğu düşünülmektedir.

1.2.2.1.3. NEVALİ ÇÖRİ MİMARİSİ

Nevali Çöri mimarisine baktığımızda, düzenli iç bölmeleri olan dikdörtgen planlı yapılar ayrı düzende konumlanmıştır. Yapıların duvar kalınlığı 30 ila 60 cm arasında değişiklik göstermiştir. Duvarlar kalın çamur tabakasıyla sıvanmış kireç taşından yapılmıştır. Yapılar, Çayönü mimarisinde olduğu gibi aynı yerde üst üste inşa edilmiştir. Yapı terk edildiğinde, yeni yapı oluşturmak için eski yapının duvarların yükselteleri azaltılarak düzeltilmiş ve bu düzlem üzerine yeni yapılar yapılmıştır (Hauptmann, 2007b: 137).

Çayönü mimarisinde görülen ızgara ve hücre planlı yapılar Nevali Çöri mimarisinde karşımıza çıkar (Resim 22). Izgara planlı yapıların depo hücre planlı yapılarında konut olarak kullanıldığı düşünülür (Sevin, 1999: 34) (Resim 23).

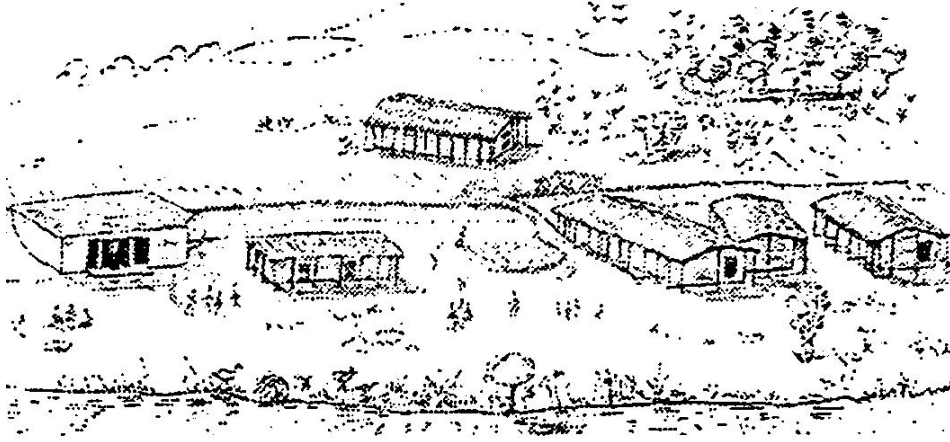
Resim 22: Nevali Çöri Hücre Planlı Yapı Temeli.

Kaynak: Sanal-12, 2019.

İnce uzun dikdörtgen evlerin içlerinde gündelik hayatta kullanılan işlikler ve atölyeler bulunmaktadır. Yapıların dışında yapılan ocak yerlerinin varlığı görülmüştür (Hauptmann, 2007a: 97).

Resim 23: Nevali Çöri 3. Yapı Katı Rekonstrüksiyonu.

Kaynak: Sevin, 2003: 31.

Güneydoğu Anadolu'da, Nevali Çöri en eski tapınak yapılarından birine sahiptir. Yerleşme yerinin doğu ucunda kare planlı büyük bir yapı bulunmaktadır. Özenli yapısı ve iç yapı düzenlemesi, onu diğer dikdörtgen yapılardan ayırmıştır (Çoksolmaz, 2011: 55). Güneyden basamaklı bir kapı ile girilebilen salon, *terazzo* denen bir taban ile özenli bir işçilikle kaplıdır. Salonun ortasında Göbekli Tepe mimarisindeki gibi, 3 m yüksekliğinde T biçimli üzerinde şematik biçimde uzun kollu bir insanın kabartması işlenmiş iki dikili taş görülür. Bu taşların çatıyı desteklediği düşünülmektedir. Aynı tarz dikili taşların biraz küçük boyutluları sekiler boyunca odanın etrafında çevrelenmiştir (Sevin, 2003: 31) (Resim 24).

Resim 24: Nevali Çöri Tapınağı.

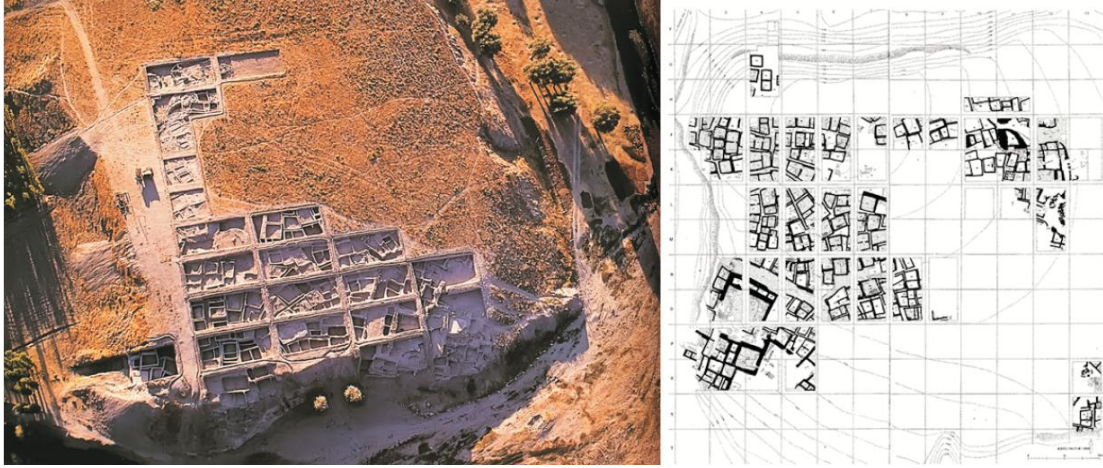

Kaynak: Sanal-13, 2019.

1.2.2.1.4. AŞIKLI HÖYÜK MİMARİSİ

Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem evresinde Aşıklı Höyük yerleşim yapılarının genelini kerpiçten inşa edildiği söylenebilir. Bu yapıların genelde boyutları küçüktür ve yapıya giriş çıkışlar damdan yapılır. Yapıların çoğu dörtgen, yamuk, bazen bir kenarı yuvarlatılmış dörtgen planlı olup birbirine bitişik düzende kerpiç yapılardır. Bazı yapılarda özenle yapılmış, dikdörtgen planlı, taşla çevrili ocaklar yer alır. İki veya üç odalı yapılarda görülür. Yapılarda dışa açılan kapılar olmamasına rağmen çok odalı yapılarda, bir odadan diğerine geçilen kapılar bulunur. Yerleşmede aynı tür küçük yapılarda yaşayanların, küçük yapılarından daha büyük, açık ve kapalı büyük mekânları, yapıları ve çok büyük bir ocağı ortak olarak kullandıkları bilinmektedir. Bu yapıların boyutları daha büyüktür, işçiliği ve yapı malzemesi farklıdır, kireç taban gibi bazı özel uygulamalara sahiptir yerleşmedeki konutlardan ayrı bir alanda bulunur (Esin ve Harmankaya, 2007: 256; Özbaşaran ve Cutting, 2007: 58).

Resim 25: Aşıklı Höyük havadan görünüm (A), Aşıklı Höyük Yerleşim Planı (B).

(A)

(B)

Kaynak: Sanal-14, 2019 (A), Esin, 1999: 90 (B).

Aşıklı Höyük halkı dar sokaklarla ayrılmış birbirinden küçük avlular ve adalar halinde planlanmış mahallelerde oturmuşlardır. Yerleşim iskânı dışı taştan, içi ise kerpiçten duvarla kuşatılmıştır (Resim 25). Kerpiç tabanlar ve duvarlar, sarı, pembe ve kırmızı renkte çamurlarla zaman zaman sıvanmıştır (Sevin, 1999: 39).

Yeni yapılar bir önceki eski yapının üzerine kurulmuştur. Eski yapıların duvarları yeni yapıların temellerini oluşturmuştur. Bu sebeple yerleşmede, yerleşme içi düzen az değişikliğe uğramıştır (Özbaşaran ve Cutting, 2007: 58).

Resim 26: Aşıklı Höyük Kerpiç Duvarlar.

Kaynak: Sanal-15, 2019.

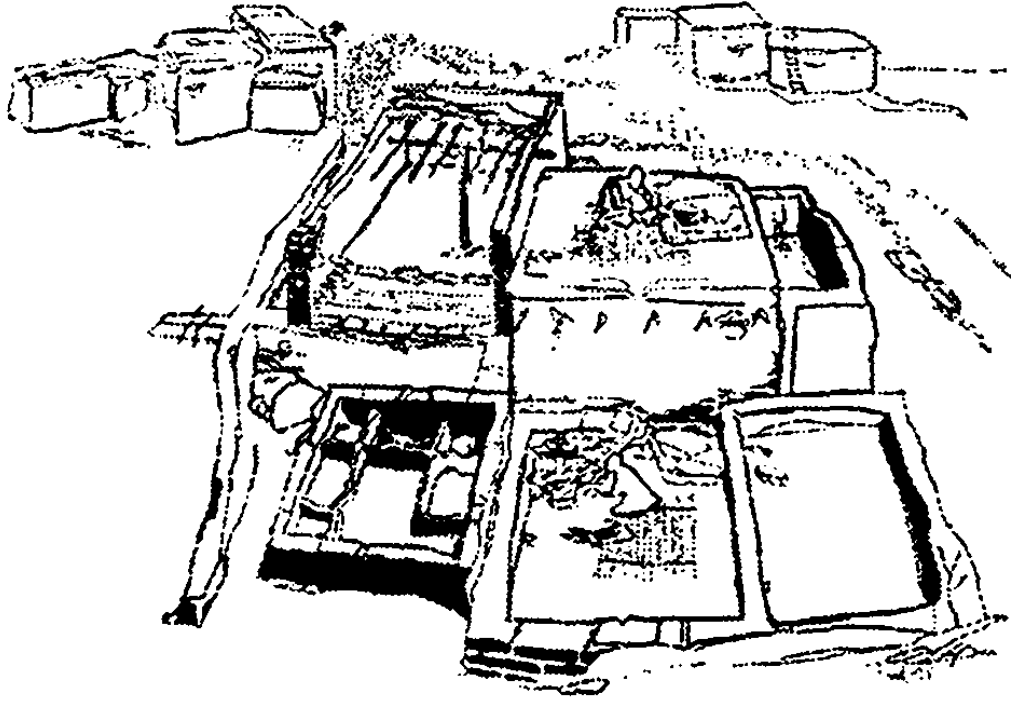
Sıkışık düzende konumlanmış yapıların araları dar bırakılmış sokaklarla birbirinden ayrılır. Bu dar aralıklar dışında geçit ya da sokak olarak adlandırılabilen alanlar ile, çöplük veya işlik olarak kullanılmış açık alanlar mevcuttur (Özbaşaran, vd., 2010: 215) (Resim 26,27).

Resim 27: Aşıklı Höyük Kerpiç Konut Düzeni.

Kaynak: Özterzi, 2011: 45.

Resim 28: Aşıklı Höyük Evleri Çizimi.

Kaynak: Sevin, 2003: 38.

Resim 29: Aşıklı Höyük Evleri Modeli.

Kaynak: Sanal-16, 2019.

1.2.2.1.5. CAFER HÖYÜK MİMARİSİ

Cafer Höyük yerleşim mimarisi; erken, orta ve son olarak 3 evreye ayrılmıştır.

Erken evre mimarisi, taş temeller üzerine kerpiç duvarlarla yapılmış, uzun odalı, odalar arası geçişin odanın uzun duvarından yapıldığı dikdörtgen bir mimari görülmüştür (Aurenche, 2007b: 92) (Resim 30).

Resim 30: Cafer Höyük En Erken Evre Taş Temelli Üç Odalı Yapı.

Kaynak: Özdoğan ve Başgelen, 2007: 88.

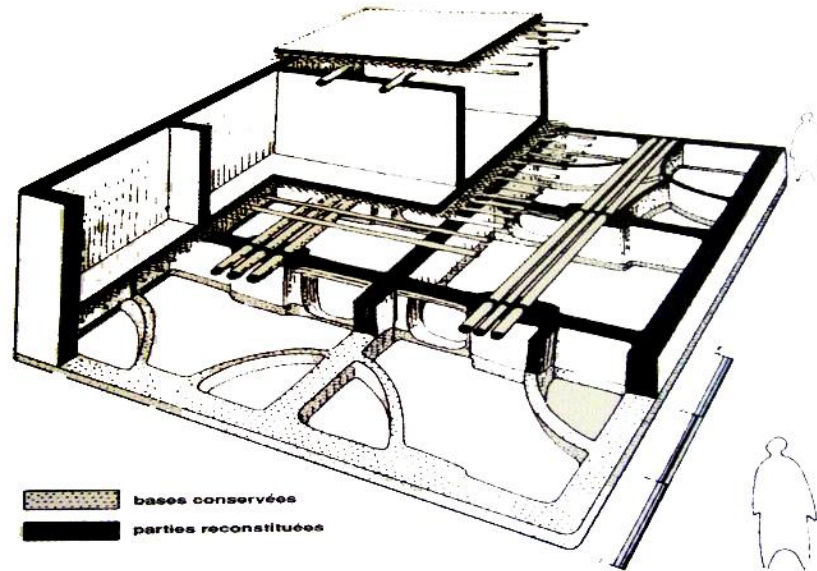
Orta evre hücre planlı bir mimari sergilemektedir (Resim 31). Birbirine geçişli üç odalı dikdörtgen yapılar bu evrede iki katlıdır. Taş temeller üzerine kalıp kerpiçle yapılmış evler alt katı ufak kare odalar içermektedir. Bu odalar büyük ihtimalle üst yapıyı taşımaktadırlar (Resim 32). Ocak ve fırınların bulunduğu tabakalar dış mekan durumundadır (Cauvin, vd., 1999: 87).

Resim 31: Cafer Höyük Orta Evre Yapısı Alt Katı.

Kaynak: Aurenche, 2007b: 92.

Resim 32: Cafer Höyük Orta Evre Yapısı Canlandırma Çizimi.

Kaynak: Özdoğan ve Başgelen, 2007: 91.

Son evre farklı planları olan, daha büyük çok odalı bir mimariye sahiptir (Resim 33). Yapılar genellikle büyük çakıl taşlarından yapılmış temeller üzerinde kerpiç duvarlar yükselir. Yapılar yan yana inşa edilmiş ve dar yollarla birbirinden ayrılmıştır. Çayönü ve Nevali Çöri'deki gibi bulunan kamu yapılarına rastlanmamıştır (Aurenche, 2007b: 92).

Resim 33: Cafer Höyük Son Evreye Ait Yapının Bir Kısımı.

Kaynak: Özdoğan ve Başgelen, 2007: 102.

1.2.2.1.6. ÇATAL HÖYÜK MİMARİSİ

Neolitik Dönem "İlk yerleşme ve ev mimarisini ortaya koyan Çatalhöyük mimari yapısı incelendiği zaman, yapıların bal peteği şeklinde birbirine yapışık ve dışı kapalı bir şekilde inşa edildiği görülmektedir. Avluların etrafında yer alan binalar mahalleleri oluştururken, mahallelerin birbirine eklenmesi ile Çatalhöyük kenti kurulmuştur" (Utkan. 2012: 53) (Resim 34).

Resim 34: Çatalhöyük Bitişik Nizam Evler Çizim: De Agostini Picture Library.

Kaynak: Sanal-17, 2016.

Çatalhöyük evlerinin tamamı güneşte kurutulmuş dörtgen kerpiçten yapılmıştır. Kerpiç duvarlar arasında ağaç dikmeler bulunmaktadır. Kerpiçler keser yardımıyla biçimlendirilmiş tahta kalıplarda hazırlanmıştır. Yerleşmenin bulunduğu ovada taş bulunmadığı için, duvar temellerinde taban seviyesinin altına inen altı sıra kerpiç kullanılmıştır. Düz damlar saz demetlerinin üzeri kalın bir çamur tabakası ile

kaplanarak ve damın altına ot parçacıklarının düşmesini engelleyecek bir hasır gerilerek inşa edilmiştir (Mellaart, 2003: 37,38).

Yerleşme birbirine bitişik düzenli kerpiç binalardan oluşur. Binalar arasında seyrek olarak yollar ve açık alanlar mevcuttur. Buna bağlı olarak yerleşim içi hareketin binaların damları üzerinden sağlandığı bilinir, ayrıca binalara giriş ve çıkışlar damlardan merdiven aracılığıyla yapılmaktadır. Dörtgen planlı bu yapılarda kullanılan kerpiç boyları farklılık gösterir. Yerleşmenin alt tabakalarında daha büyük, üstte doğru ise küçük kerpiç blokları görülür (Ergün, 2008: 53) (Resim 35).

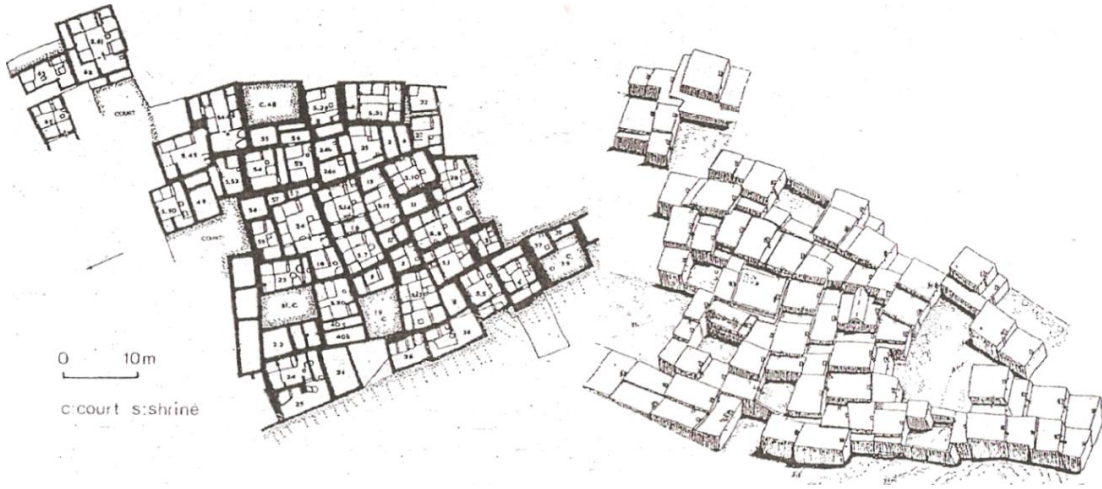
Resim 35: Çatalhöyük Mimarisi.

Kaynak: Kolarić, 2014: 9.

Çatal Höyükte dikey tabakalanmaya bakıldığında binaların genelde üst üste tekrar inşa edildiği görülmektedir. Evdeki yaşam süresi bittikten sonra ev toprakla doldurularak üstüne tekrar yenisi inşa edilmiştir. Bu şekilde, yapı tabakaları birbirinin üzerinde 1400 yıllık bir dönem boyunca yükselmiştir. Höyük büyümüşür ve 20 m yüksekliğinde 16 – 18 Neolitik yapı tabakası oluşmuştur (Hodder, 2006: 164).

Resim 36: Güneydoğu Çatalhöyük'ün Planı ve Rekonstrüksiyonu.

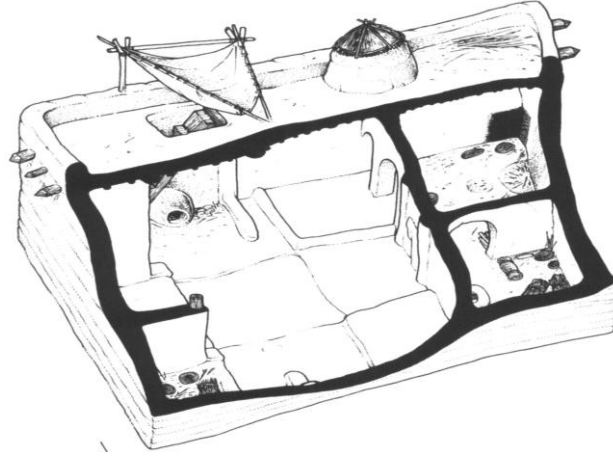
Kaynak: Mellaart, 1975: 101.

Avluların çevresine yapılan binalar gelişi güzel değil, planlı biçimde yapılmıştır (Resim 36). Planlı bu binaların bir kısmı barınmak için kullanılan evler olup bir kısmı da kutsal yapılarıdır. Arazinin engebeli olmasından dolayı binalar birbirinden farklı yüksekliklerde yapılmıştır. Evlerin batı ve güney cephe duvarlarının üstlerine yapılan pencere delikleri, oturmak, uyumak ya da çalışmak gibi amaçlarla en çok kullanılan yeri olan ana odasının daha iyi aydınlanması ve ısınması sağlanmıştır. Binaların dikdörtgen duvarlarının düzgün olmayışının sebebi göz kararı ile yapılmış olmasından dolayı olabilir. Binaların birbirine yapışık ve arasında boşluk olmadan yapılmış olmaları, kimi görüşlere göre bir savunma ihtiyacı olmasından dolayı olduğu, bazı görüşlere göre de binaların ilk başta bağımsız ve birbirinden uzakta yapılmış olup, nüfus arttıkça zamanla aralarındaki boşluklar yeni yapılarla doldurulduğu düşünülür (Ülkekel, 1999: 30).

Yapılara damdan giriliyor olması Çatalhöyük mimarisinin en karakteristik özelliklerinden biridir; evlere ve tapınaklara girmek için başka bir açıklık bulunmaz. Ancak geçiş veya aydınlatma amaçlı ikinci odalara ve depolara giriş, ana odanın duvarlarındaki kare, dikdörtgen veya oval biçimli, 72 – 77 cm yüksekliğindeki alçak kapı açıklıkları ile sağlanmıştır. Bu açıklıklarda kapı bulunmuyordu ve içlerinden ancak çömelerek veya sürünerek geçilebiliyordu. Her evde ahşap bir merdiven bulunuyordu. Bu merdivenler yapıya giriş çıkışın sağlandığı güney duvarından damdaki bir deliğe ulaşmaktadır. Evin mutfak olarak kullanıldığı, ocak ve fırının

bulunduğu bölüm güney duvarı boyunca görülür. Bunun sebebi ocak ve fırının dumanı giriş çıkışın olduğu aynı delikten dışarı çıkmaktadır. Isıdan iyi bir şekilde yararlanabilmek için fırınlar duvarın içine gömülü olarak yapılmıştır (Mellaart, 2003: 38-40) (Resim 37).

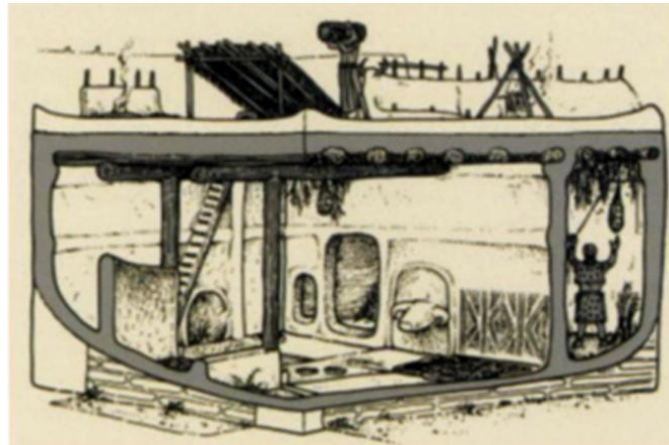
Resim 37: Çatalhöyük'teki Bir Bina Kesiti Çizim: John Gordon Swogge.

Kaynak: Steele, 2007, 39.

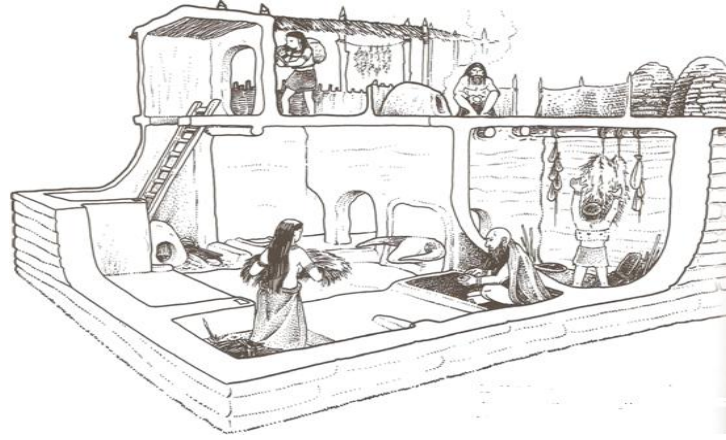
Ev içlerinde özenle sıvanmış ve yuvarlatılmış kenarlıklara sahip olan platformlar bulunur. Bu platformlar, Türk yapılarındaki sofa ve divanların ilk örnekleridir; günlük işleri yapmak, oturmak veya uyumak için kullanılmışlardır. Aynı zamanda platformların altına ölümler de gömülmüştür (Mellaart, 2003: 40) (Resim 38,39).

Resim 38: Çatalhöyük Bir Bina Kesiti.

Kaynak: Hodder, 2002: 175.

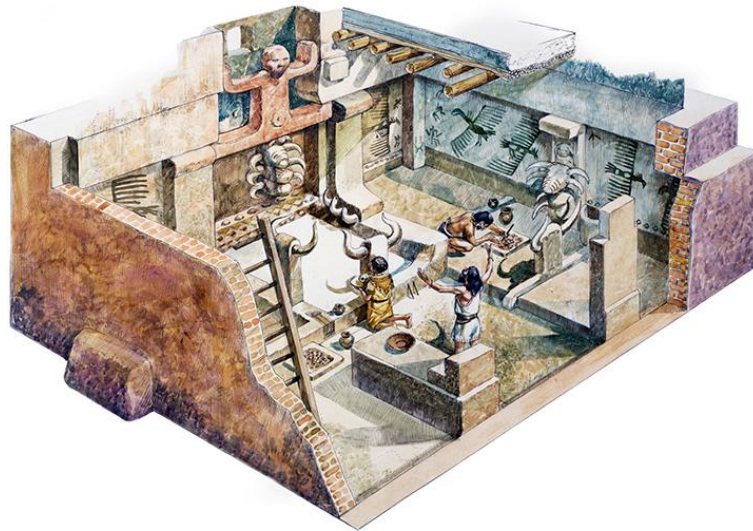
Resim 39: Çatalhöyük'teki Buluntulara Dayanarak Çizilmiş Evin Kesiti.

Kaynak: Hodder, 2014: 114.

Çatalhöyük mimarisinde yerleşim yapılarının dışında tapınak yapılarına ve bu yapılardaki duvar resimleri ve kabartmaları da dikkat çekmiştir. Tapınaklar veya kült odaları daha özenli bir biçimde inşa edilmiştir. Genelde yer aldığı mahallenin en büyük mekânı olma özelliğine sahiptirler. Tapınaklar Çatalhöyük mimarisinin tüm geleneksel ve alışıldık öğelerine sahiptir (Yazar, 2008: 61). Evler geometrik bezeklerle, tapınaklar ise daha renkli av sahneleriyle ve dini törenleri canlandıran resimlerle bezenmiştir. Tapınak duvarlarında koç ve boğa gibi kilden yapılmış kabartmalar da yer almaktadır (Resim 40).

Resim 40: Çatal Höyük Tapınağı Mimarisi. Çizim: De Agostini Picture Library.

Kaynak: Sanal-18, 2016.

1.2.2.1.7. KÖŞK HÖYÜK MİMARİSİ

Köşk Höyük Son Neolitik Dönem'e ait yerleşmenin erken tabakaların da yapılar genelde tek veya iki odalı belli bir plan olmadan birbirinden bağımsız olarak inşa edildiği görülmektedir (Öztañ 2012: 200). Yapılar birbirine benzer genelde kare, dikdörtgen ya da yamuk planlıdır (Resim 41,42). Sıkıştırılmış toprak tabanlar üzerine taştan örülmüş duvarların, iç yüzeyleri bazılarının da dış yüzeyleri düzgün sıvanmış yapılarıdır. Genelde yapıların iç donanımlarında sekiler ve ocaklar görülmüştür. Yapılara giriş çıkışlar düz zeminden yapılmıştır (Öztañ, 2002: 56). Yapılar zamanla değişikliğe uğramış, bazı mekânlar ara duvarlarla küçük bölümlere ayrılmış, bazı mekânlarda birleştirilip genişletilmiştir. Bu sebeple yapıların uzun süre kullanılmış oldukları düşünülmektedir (Çakan, 2013: 145).

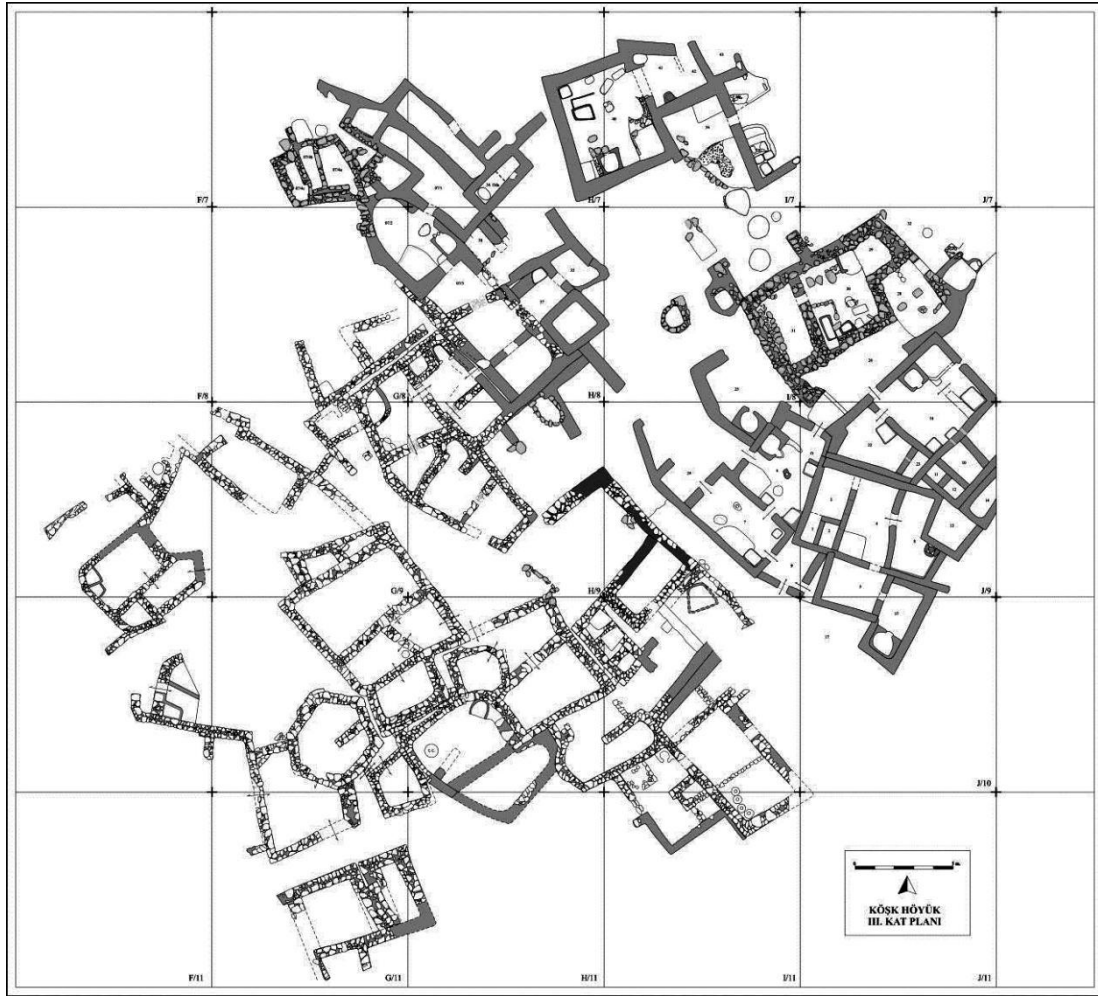
Resim 41: Köşk Höyük Taş Duvar Yapıları Kalıntısı.

Kaynak: Sanal-19, 2019.

Yapıların çatıları hakkında herhangi bir kanıt rastlanmamış olduğu bildirilmektedir. Büyük olasılıkla Neolitik Dönem diğer yerleşim merkezlerinde olduğu gibi düz damlıdır. Yapılar birbirlerine oldukça yakın inşa edilmişlerdir. Aralarında dar geçitler, küçük avlular, düzensiz ve çıkmaz sokaklar vardır (Öztan vd., 2008: 9).

Resim 42: Köşk Höyük III. Tabaka Yerleşme Planı.

Kaynak: Çakan, 2013: 145.

1.2.2.1.8. KURUÇAY MİMARİSİ

Kuruçay mimarisinde en eski yapı katı olan Erken Neolitik Dönem'e tarihlenen yerleşme 12. yapı katıdır. Dikdörtgen planlı, taş temelli kerpiç duvarlara sahiptir. Bitişik düzende inşa edilen yapı duvarlarının araları molozlarla veya daha küçük taşlarla doldurulmasıyla oluşturulmuştur (Duru, 1994b: 10).

Yerleşmedeki en önemli mimari yapı kalıntısı, 11 yerleşmesini çevreleyen 26 m uzunluğunda ve yaklaşık 1 m kalınlığındaki duvardır (Resim 43). En alt sırası günümüze kadar ulaşmış taş temelli bu duvarın, yerleşimin etrafını çevreleyen bağımsız bir sur olduğu düşünülmektedir (Resim 44). Bu duvarın dış kenarına yarım daire planlı kuleler eklenmiştir. Bir kale niteliğinde olan bu duvarın dörtgen planda olduğu düşünülmektedir (Duru, 2007a: 336).

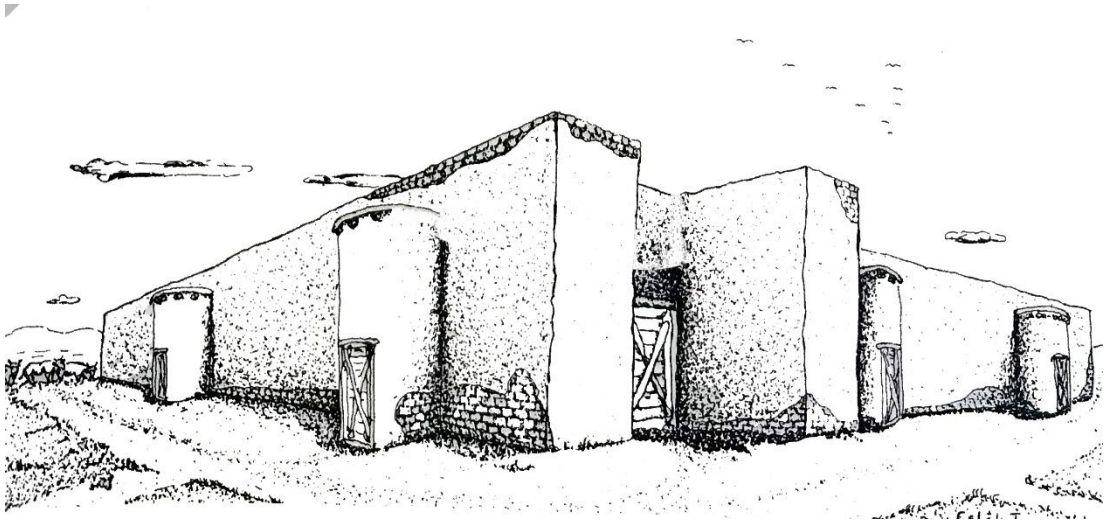
Resim 43: Kuruçay Neolitik Dönem 11 Yerleşmesini Çevreleyen Savunma Duvarı.

Kaynak: Duru, 2007b: 336.

Surun çevirdiği alan içerisindeki konutlara ve diğer yapılara ait fazla kanıt yoktur. Bu sebeple yerleşme içinin genel planlaması belli olmamıştır. Fakat kalın duvarlara belli şekilde sınırlandırılmış bir yerleşme olduğundan, yapıların çoğunluğunun önceden planlandığı düşünülmektedir (Duru, 2007a: 336).

Resim 44: Kuruçay Neolitik Dönem 11 Yerleşmesini Çevreleyen Surun Çizimi.

Kaynak: Çakan, 2013: 145.

Kale içindeki yapıların tahrip olması; bu alan hakkında bilgi sahibi olmamızı engellemektedir. Kısmen Erken Kalkolitik Dönem 7. kat yerleşmesi; kısmen de derin bir sel yatağının höyüğün hemen kuzeyinde bulunuyor olması; sur içindeki yerleşme kalıntılarının bu iki sebeple son derece tahrip olmuş şekilde görülmesine neden olmuştur. Sur içindeki yerleşimin sona ermesinden sonra; Neolitik Dönem insanların surla çevrili olmayan bir alana taşındıklarını ve yaşamlarını sürdürdükleri saptanmıştır (Tay,1996f: Kuruçay).

1.2.2.1.9. HACILAR MİMARİSİ

Hacıların ilk yerleşmesini oluşturan Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşmesi 7 yapı katıyla temsil edilir. Gelişmiş bir mimarlık geleneğinin var olduğu görülmektedir. Yerleşim mimarisi, küçük dörtgen odalardan oluşur (Resim 45). Taş temeller üzerine kalın kerpiç duvarlarla örülmüş düz damlı yapılardır. Taban ve duvarlar sıvalıdır, tabanlar bazı yapılarda kırmızı renge boyanmıştır (Tay, 1996e: Hacılar). Bu yapılara giriş çıkış, uzun duvarlarının ortasına açılmış kapılardan yapılmaktadır. Yapı içerisinde kapının karşı duvarında fırın konumlanmıştır. Planı gelişmiş bu yapıların içi ince duvarlarla bölümlere ayrılmıştır (Resim 46,47). Blok halinde inşa edilmiş yapılarda, tapınak denilebilecek özel yapılar görülmemiştir (Sevin, 2003: 68). Her yapıda yarım daire biçimli ocaklar ve sekiler vardır. Kapı yakınlarında bulunan merdiven basamaklarından, evlerin iki katlı olabileceği düşünülmektedir (Ekinci vd., 2007: 74).

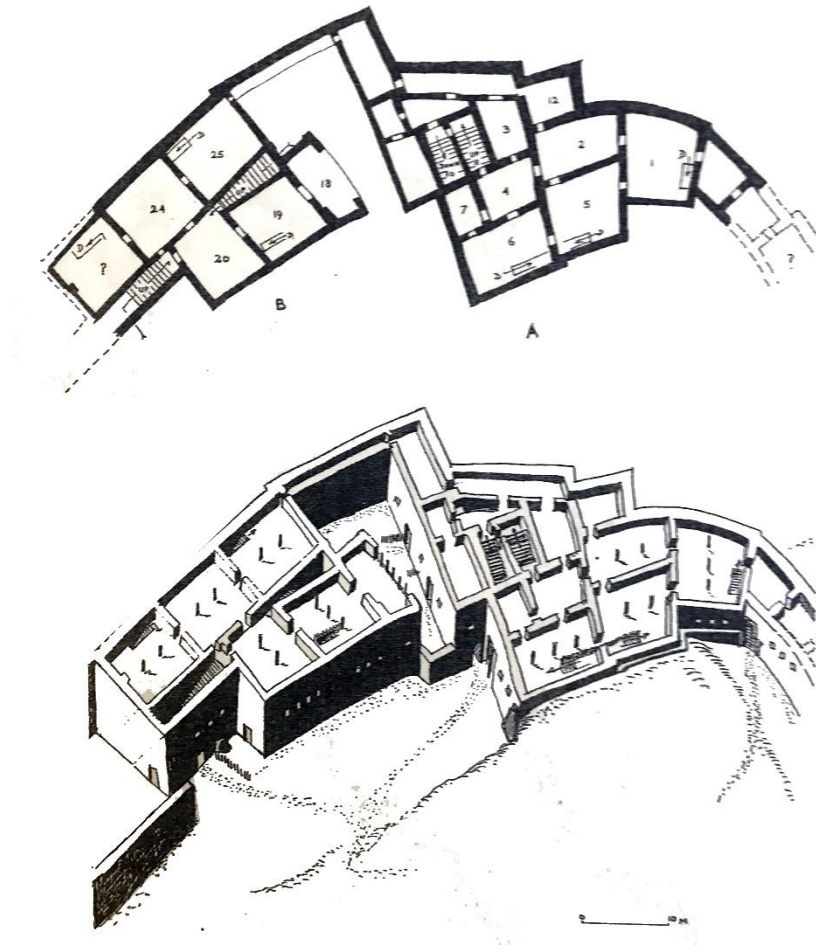
Resim 45: Hacılar Sirt Sirta Blok Halindeki Yapı Kalıntıları.

Kaynak: Sanal-20, 2019.

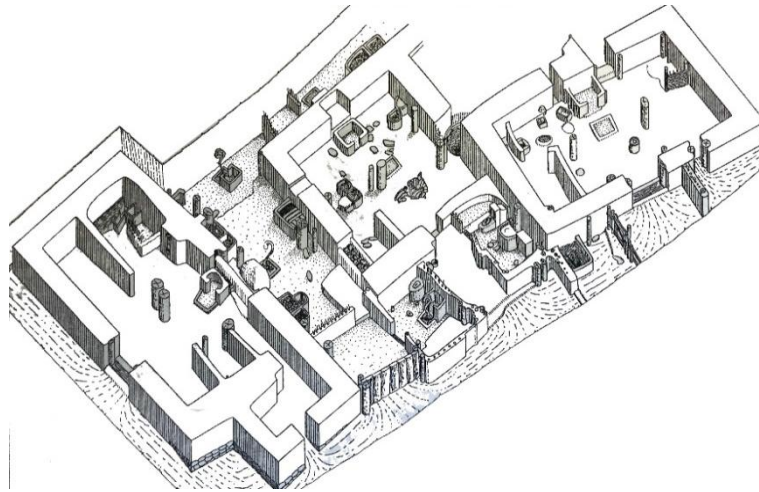
Hacılar mimari yapısında sokak sistemi görülmemektedir. Yapı grupları küçük boş avlularla birbirinden ayrılmıştır.

Resim 46: Hacılar Sırt Sırta Blok Halindeki Yapı Planı ve Çizimi.

Kaynak: Mellaart, 1970: 88.

Resim 47: Hacılar Ev Kesiti.

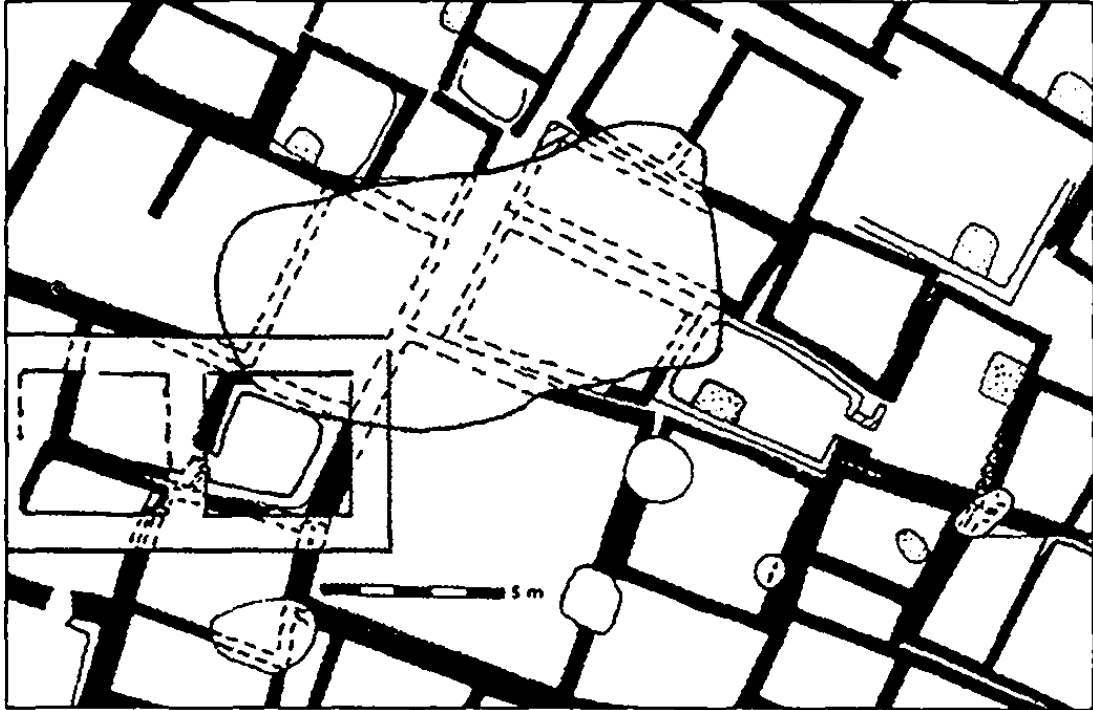
Kaynak: Mellaart, 1970: 63.

1.2.2.1.10. CAN HASAN MİMARİSİ

Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşmesi olan Can Hasan mimari kalıntıları yüzey toprağının hemen altında ortaya çıkarılmıştır. Höyüğün ortasında; Neolitik yapı katlarını tahrip eden Osmanlı Dönemi'ne ait bir çukur yer alır. Yapılar genellikle mimari pise tekniği (somun biçimli kerpiç topanların kullanıldığı duvar tekniği) ve kerpiç ağırlıklı inşa edilmiştir (Tay, 1996a: Can Hasan III).

"Taş temelsiz çamur duvarlardan yapılan evler genellikle iki odalıdır, duvarlar ve tabanlar kil sıvalı, hatta kırmızı renkte boyalıdır" (Sevin, 1999: 40). Bazı tabanlar çok sert sıkıştırılmış kilden yapılmıştır. Yapı katlarındaki yenilemeler, genellikle yapıların üst üste gelecek şekilde yapılmasıyla oluşmuştur. Bitişik düzende, merkezi avlular etrafında planlanmış olduğu düşünülen yapılar ile avlular arasında geçitler yer alır (Tay, 1996a: Can Hasan III) (Resim 48). Bu yapıların içyapı öğelerinde sekiler, ocaklar ve duvar içine gömülü fırınlara yer verilmiştir (Sevin,2003: 43).

Resim 48: Can Hasan Höyüğü Planı.

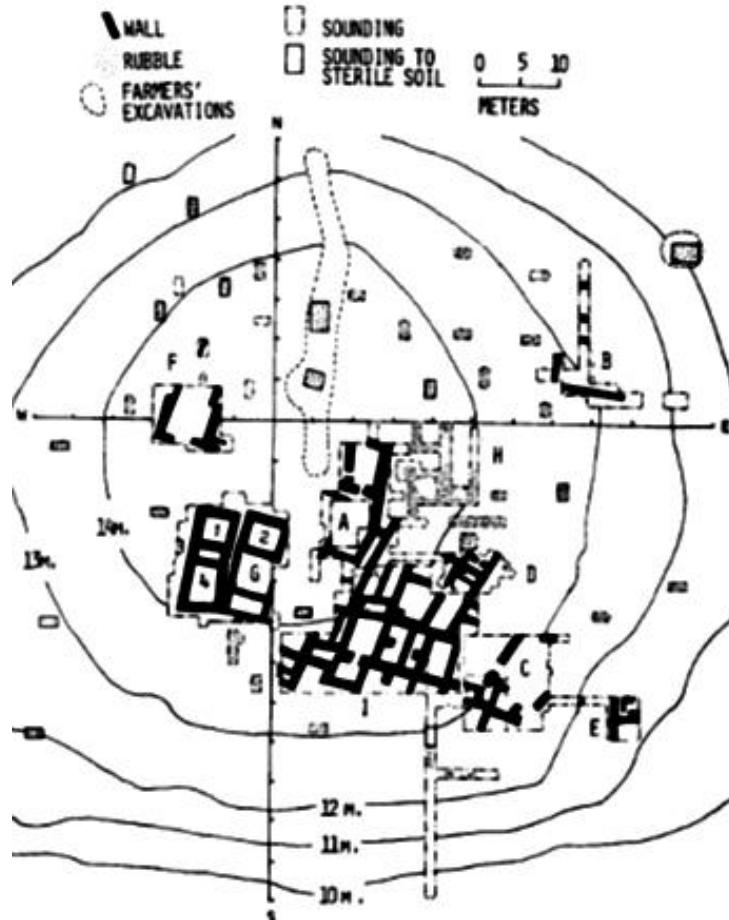

Kaynak: Yakar. 1991: 195.

1.2.2.1.11. ERBABA MİMARİSİ

Yerleşmenin İlk Neolitik'e tarihlenen alt evresinde yapıların tamamı kireçtaşı ve harç kullanılarak inşa edilmiştir. Yapılar dörtgen planlı birbirine bitişik inşa edilmiş mekânlardan oluşmaktadır (Resim 49). Genişlikleri yaklaşık 0,60 m olan duvarların alt bloklarında büyük, üst bloklarında ise yassı taşlar kullanılmıştır (Çakar, 2013: 146). Duvarların dış yüzleri daha dikkatli örülmüştür. Yapılarda kapı açıklığı geçitlerin olmayışı; yapılara giriş çıkışın damdan olduğu düşüncesini ortaya koyar (Tay, 1996b: Erbaba). Yapıların iç ögelerine baktığımızda birçok yapıda kilden yapılmış sekiler görülmektedir. Genelde her yapı içerisinde bir ocak bulunmaktadır. Mekân tabanları gri renkli kil ile sıvanmış ve bazı tabanlar kırmızıya boyanmıştır. Yapıların düz toprak damlı oldukları düşünülmektedir (Çakar, 2013: 146).

Resim 49: Erbaba Yerleşmesi Planı.

Kaynak: J. Bordaz ve L. Bordaz, 1982: 93.

1.2.2.1.12. YUMUKTEPE MİMARİSİ

Yumuktepe yerleşim merkezi İlk Evre, Orta Evre, Son Neolitik Evresi ve Neolitiğin bitim evresi olmak üzere 4 evreye ayrılmıştır. İlk Neolitik Dönem evresi mimarisinde, yapılar çukur tabanlı toprağa gömük ve taş temelsizdir. Yapıların duvarları dayanıksız malzemelerden yapılmış olduğu düşünülmektedir (Caneva, 2007: 205).

Resim 50'de görülen Orta Neolitik Dönem evresi mimarisinde, dikdörtgen planlı taş temelli yapılar varlığını göstermiştir. Bu dönemde en az iki evrenin üst üste kurulduğu belirlenmiştir. Mimari daha önceki evreye oranla daha karmaşıktır. Ev boyutları daha büyüktür ve geniş bir alanda kurulmuştur (Caneva ve Köroğlu, 2010: 23,24). Duvar kalınlıkları ortalama 60 cm'dir. Duvarlarının üzerinde kerpiç kalıntısı bulunamadığından üst duvarların dal örgü tekniğinde inşa edilmiş olduklarını düşündürür (Caneva 2004: 39).

Resim 50: Yumuktepe Orta Neolitik Döneme Ait Çok Odalı Yapı Kalıntısı.

Kaynak: Caneva ve Köroğlu, 2010: 23.

Son Neolitik Dönem evresi mimarisinde yenilikler göze çarpmaktadır. Bu evrede yerleşim planlaması ve yapım teknikleri önemli ölçüde değişmiştir. Yerleşim düzeni 12 m yüksekliğe ulaşmış ve yapıların tümünde teraslanma görülmüştür. Evler 2 veya 3 odalı dikdörtgen planlı ve köşeleri yuvarlak şekildedir. Diğer evrelere oranla duvarlar bu evrede daha kalındır (Caneva ve Köroğlu, 2010: 23) (Resim 51). Odalar arasında geçişlerin olmayışı yapıların üstten giriş çıkışın olduğu ya da geçişlerin taban seviyesinde olmadığı izlenimini vermektedir. Yapı duvarlarının taş temel üstte kerpiç duvar şeklinde devam ettiği düşünülmektedir (Tay, 1996g: Yumuktepe) (Resim 52).

Resim 51: Yumuktepe Dikdörtgen Planlı Kerpiç Duvarlı Yapı Kalıntısı.

Kaynak: Sanal-21, 2019.

Dördüncü evre olan Neolitiğin sonu sınırlı bir alanda incelenmiştir. Bu evre mimarisinde anıtsal tarzda büyük duvarlar dikkat çekmiştir. Bu duvar yaklaşık 120 cm kalınlığında ince işçilikle örülmüştür. Duvarın bir konuta ait olmasından ziyade bir savunma duvarı olabileceğini düşündürür (Caneva ve Köroğlu, 2010: 35).

Resim 52: Yumuktepe Yapı Evreleri Kalıntıları.

Kaynak: Sanal-22, 2019.

1.2.2.1.13. GÖZLÜKULE MİMARİSİ

Gözlükule "Neolitik Çağ'a tarihlenen yapı katlarında yüzeyi dikkatle düzeltilmiş sıvalı, taş ve pise yapılmış duvarlar bulunmuştur. Açılan alanın çok küçük oluşundan bunların ne tipte ve planda yapılara ait olduğu saptanamamıştır" (Tay, 1996d: Gözlükule) (Resim 53). Kazılara zemin suyundan dolayı devam edilemediği için Neolitik Dönem tabakasının ortaya çıkarılamadığı düşünülmektedir. Ortaya çıkan tabaka ise yerleşim dokusunu verecek bulgulardan yoksundur.

Resim 53: Gözlükule Kazı Alanı.

Kaynak: Sanal-23, 2019.

1.2.2.1.13. FİKİRTEPE MİMARİSİ

Fikirtepe Neolitik Dönem yerleşimindeki kazılarda, yapıların, rastgele sıralanmış 2 ila 5 m çapında farklı boyutlarda, genellikle 20 cm derinliğinde ana toprağa gömülmüş, çukur zeminli, yuvarlak ve söbe planlı düzensiz kulübeler olduğu düşünülmektedir. Bu kulübeler ahşap iskelet üzerinde dal örgü tekniği ile örülmüş çamurla kaplanarak üst örtüsü yapıldığı düşünülmektedir (Tay, 1996c: Fikirtepe) (Resim 54). Genellikle yerleşimdeki ocaklar açık alanlarda görülmüştür. Bu durum, gündelik işlerin yapı dışında yapılmış olduğunu göstermektedir (Çakan, 2013: 119).

Resim 54: Fikirtepe Dal Örgü Mimarisi. İllüstrasyon: Mustafa Kalemci.

Kaynak: Sanal-24, 2019.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KİŞİSEL UYGULAMALAR

Avcılıktan toplayıcılığa, göçebe hayattan yerleşik hayata geçilen Neolitik Dönemle birlikte insanlar, basit örgülü, yuvarlak, kare ve dörtgen planlı, taş temelli, ahşap ve kerpiç malzemelerin kullanıldığı mimari yapılarda barınmışlardır. Neolitik dönemde görülen bu yapılar; konut, tapınak, depolar ve bu yapıların arasında bulunan avlulardan oluşan dikdörtgen plan içerisindedir. Bitişik düzende inşa edilmiş evlerin duvarları birbirinden bağımsızdır. Bu evler ilk olarak birbirinden bağımsız ayrı yapılmış, fakat nüfus arttıkça evlerin aralarındaki boşluklar doldurularak yeni yapıları oluşturduğu düşünülmüştür. Evlerin çatıların oluşması için her evin duvarı ayrı yapılmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde incelenen bu mimari yapılardan esinlenerek sanatsal uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Uygulamalarda görülen çağdaş formların çıkış noktasını dönemin dikdörtgen planlı mimarisi, boğa başları ve duvar resimleri oluşturmaktadır. Yapılan formlarda genelde dikdörtgen planlı üst üste gelen yapılar yorumlanmıştır. Dönemin önemli mimari özelliklerinden olan evlere giriş çıkışların merdiven yardımıyla damdan olması yapılan seramik formlarda belirtilmiştir ve bu merdivenler metal malzemelerden yapılarak uygulamalarda kullanılmıştır.

Bu bölüm şekillendirme aşaması, şekillenmiş ürünlerin bisküvi pişirimi, sır pişirimi (elektrikli, raku ve tuz pişirimi yöntemleri) sergileme ve yorumlama aşamalarını içermektedir.

2.1. ŞEKİLLENDİRME

Şekillendirilen formlarda, creaton ve sarı şamotlu çamur kullanılmıştır. Creaton çamuru, 1200 °C'lik yüksek ısıya ve dirence dayanıklı olduğundan dolayı tercih edilmiştir. Özellikle önceden karar verilmiş raku pişirimi yapılacak formlarda kullanılmıştır. Yapılan uygulamalarda genellikle plaka ve kısmen elle şekillendirme yöntemleri uygulanmıştır.

Mümkün olduğunca düzgün ve eşit kalınlıklardaki düzgün plakalar merdane yardımıyla açılmıştır. Daha sonra, deri sertliğine gelen plakalar önceden tasarlanmış tasarıma göre ölçülüp kesilmiştir (Resim 55).

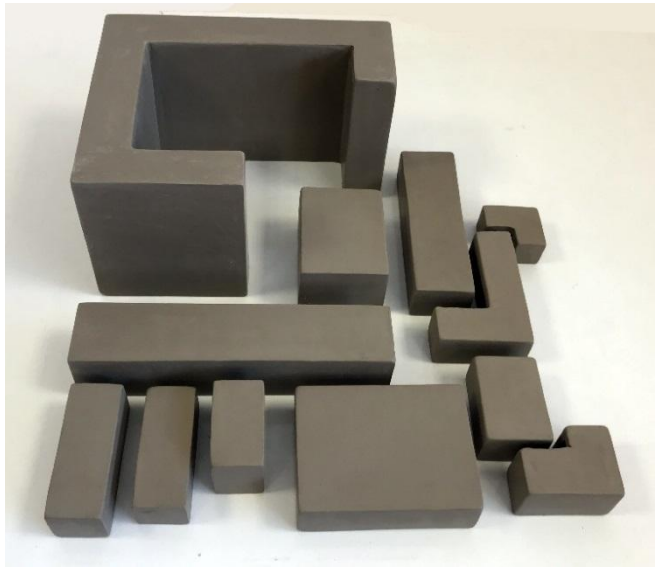
Resim 55: Plaka Halindeki amurun ekillendirilmesi.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Kesilen parçalar daha önce kuru çamurdan hazırlanmış balık yardımı ile yapıştırılmış, tasarıma göre farklı boyutlarda kare ve dikdörtgen prizmalar oluşturulmuştur. Bu prizmalara demir testere yardımıyla rötuş işlemi yapılmış ve yapılan yüzeyler düzeltilmiştir (Resim 56-60).

Resim 56: Kare ve Dikdörtgen Prizma Formları.

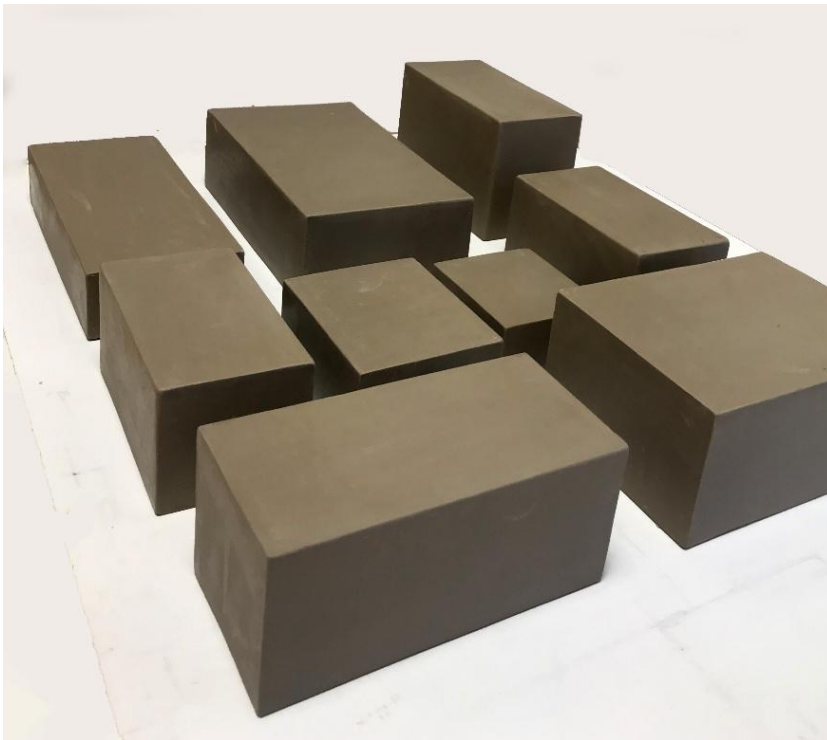
Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 57: Kare ve Dikdörtgen Prizma Formları.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 58: Kare ve Dikdörtgen Prizma Formları.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 59: Kare ve Dikdörtgen Prizma Formları.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 60: Kare ve Dikdörtgen Prizma Formları.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Tasarıma göre yapılan prizmalar kompozisyon oluşturacak şekilde balçık yardımı ile birbirine yapıştırılmış ve boyut katılmıştır. Konu bakımından mimari yapıları yansıtacak formlar bu aşamada oluşturulmuştur (Resim 61,62).

Resim 61: Dikdörtgen Prizmaların Kompozisyon Uygulaması.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 62: Prizmaların Kompozisyon Uygulaması.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Birbirine yapıştırılmış olan formların üzerine dönemin mimari öğeleri yansıtan küçük pencereler ve kapılar oluşturulmuştur. Bu pencere ve kapılar kompozisyona göre farklılık göstermiş; kazıma ve oyma teknikleri kullanılmıştır (Resim 63,64).

Resim 63: Pencere ve Kapıların Formlara İşlenmesi.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 64: Pencere ve Kapıların Formlara İşlenmiş Hali.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

2.2. BİSKÜVİ PİŞİRİMİ

Bu aşamada şekillendirilmiş formlar bir süre kurutulduktan sonra elektrikli fırında 1040°C 'de bisküvi pişirimleri gerçekleştirilmiştir (Resim 65).

Resim 65: Bisküvi Pişirimi Yapılmış Ürünler.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

2.3. SİR PİŞİRİMİ

Bisküvi pişirimi yapılmış olan seramik formlar, sır pişirimi için elektrikli fırında ve alternatif pişirim olan tuz ve raku pişirimi yapılmıştır. Bünye üzerine sırlar püskürtme yöntemi ile havalı kompresör yardımıyla atılmıştır (Resim 66). Elektrikli fırında sır pişirimi olan seramik formlar 1040°C 'de pişirimi gerçekleştirilmiştir (Resim 67).

Resim 66: Sırlama İşlemi.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 67: Elektrikli Fırın Sır Pişirimi.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Seramik formların bazılarında tuz pişirim tekniği kullanılmıştır. Odun ateşiyle yakılan tuz fırınında sıcaklık 1350⁰C'ye ulaşmıştır (Resim 68,69).

Resim 68: Tuz pişirimi.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 69: Tuz Pişirimi.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Yapılan uygulamaların bir kısmı raku pişirim tekniği ile yapılmıştır. Gaz ile ısınan raku fırınında pişirim gerçekleştirilmiştir (Resim 70,71).

Resim 70: Raku Pişirimi.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 71: Raku Pişirimi.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

2.4. SERGİLEME VE YORUMLAMA

Resim 72: Form 1 Ön Cephesi, (26x20x24 cm).

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 72'de görülen form plaka yöntemiyle şekillendirilmiş ve bünyede beyaz creaton çamuru kullanılmıştır. 1040 °C'de bisküvi pişirimi ve daha sonra raku pişirim tekniği uygulanmıştır.

Dikdörtgen form üzerinde düzenlenmiş olan geometrik yapılar Çatal Höyük mimarisinden esinlenerek şekillendirilmiştir. Çatal Höyük mimarisinde görülen üst üste inşa edilmiş yapılar bu çalışmada stilize edilerek yorumlanmıştır. Çatal Höyük halkı tarım arazilerinde toprağı işlemek için kullandıkları boğaların kutsal olduğuna inanmışlardır. Neolitik dönemde görülen Boğa başı kabarmaları Çatal Höyük'te hemen hemen her tapınakta ve yapılarda karşımıza çıkmıştır. Boğa başlarının erkek tanrıyı sembolize ettiğini düşünmüşlerdir. Bu çalışmada, bu inancın önemini vurgulamak amacıyla formun yüzeyinde raku pişirimi uygulanmıştır. Boğa başları

ise şamotlu kil ile şekillendirilmiş ve sadece bisküvi pişirimi yapılmış olup bünye üzerine kabartmalar halinde ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca, Çatal Höyük tapınaklarında görülen ak babaların başsız cesetlere saldırdığı duvar resimleri çalışmanın gövdesini oluşturan dikdörtgen formun iç ve dış kısmına bezenmiştir. Formun gövdesindeki iç kısım Çatal Höyük tapınaklarına gönderme olarak yorumlanmıştır. Formun ana şekli ise, yorumlanan tapınağın üzerine kurulmuş üst üste yapılardan oluşur.

Resim 73: Form 1 Arka Cephesi, (26x20x24 cm).

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Çatal Höyük yerleşim merkezinin evlerinde ve tapınaklarında görülen av sahneleri, yerleşim planı üzerine resmedilerek Hasan Dağı volkanının patlaması ve dini ritüellerinin işlendiği duvar resimleri bu formda gövdenin dış tarafına dekoratif olarak bezenmiştir. Düz damları taşıyan ağaç aşıklar çalışmada sucuk yöntemiyle şekillendirilerek ifade edilmiştir. Bu çalışmada dönemin mimari yapı ögesi olan merdivenler de, metal malzeme kullanılarak şekillendirilmiştir (Resim 72,73).

Resim 74: Form 2, (25x22x60 cm).

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 74'de yer alan çalışmada beyaz creaton çamuru kullanılmış ve plaka yöntemiyle şekillendirilip, 1040 °C'de bisküvi pişirimi ve sır pişirimi uygulanmıştır.

Günümüz mimarisinin temelini oluşturan Neolitik Dönem mimarisinden esinlenerek yapılan bu çalışmada, üst üste inşa edilmiş dikdörtgen planlı yapılar stilize edilmiştir. Dikdörtgen yapılar çalışmanın ortasında görülen daire formuyla bağdaştırılarak formun kompozisyonunda zıtlık sağlamıştır. Bu formun yuvarlak olmasının diğer bir sebebi ise Neolitik Dönem mimarisinde görülen yuvarlak

yapıların bulunmasıdır. Önceki çalışmada görülen dikdörtgen gövdedeki duvar resmi bezemeleri bu çalışmada yuvarlak form üzerine bezenmiştir. Bezenen duvar resimleri, dönemin önemli yerleşim merkezlerinden olan Çatal Höyüğe aittir. Dönemin inançlarını ve kültür özelliklerini yansıtan duvar resimlerinden bazıları bu çalışmada belirtilmek istenmiştir.

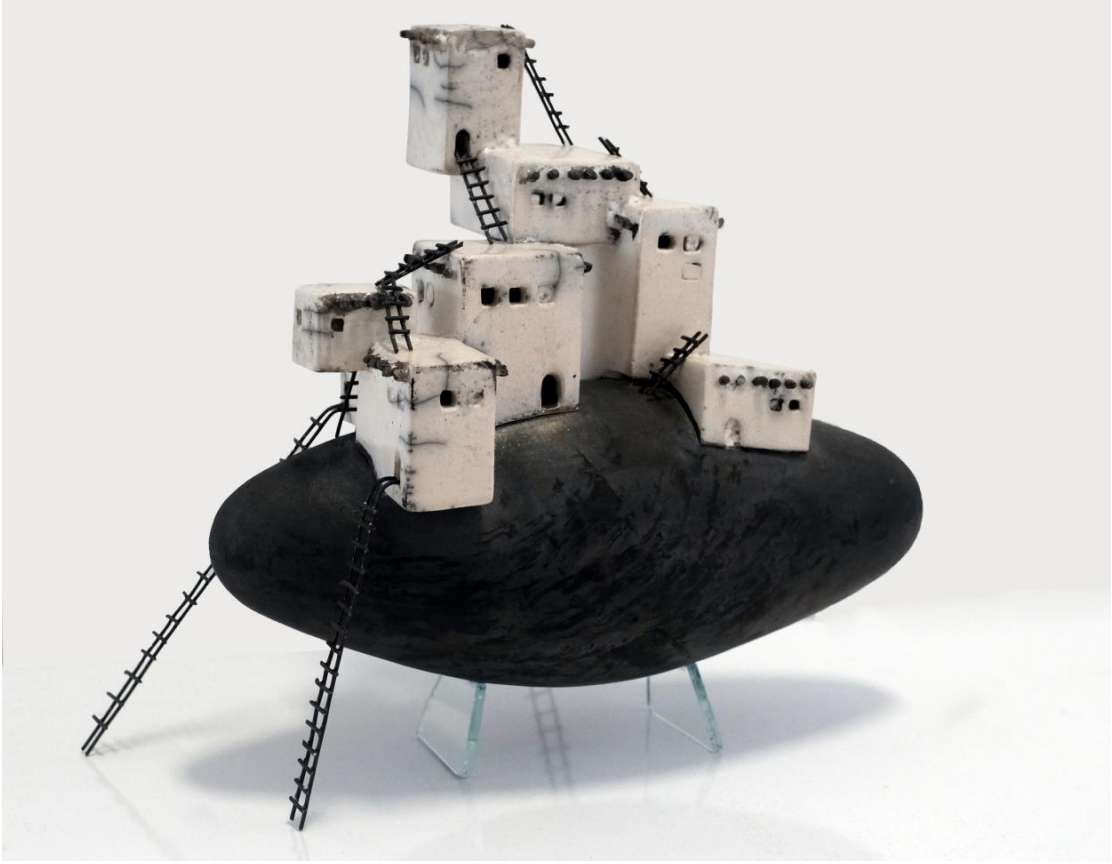
Resim 75: Form 2 Detay.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Neolitik dönemde, yapılara giriş çıkışlarda kullanılan merdivenlere göndermede bulunmak için, çalışmada metal malzemeden yapılmış merdivenler kullanılmıştır. Kullanılan bu merdivenler ile dikdörtgen yapıları birbirine bağlayarak estetik bir görünüm elde edilmiştir (Resim 75).

Resim 76: Form 3, (30x25x17 cm).

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 76'da görülen formun alt kısmı çimdikleme yöntemiyle, üst kısmı plaka yöntemiyle şekillendirilmiştir. Bünyede beyaz creaton çamuru kullanılmış, 1040⁰C'de bisküvi pişirimi yapılarak raku pişirimi uygulanmıştır.

Elips form üzerinde düzenlenmiş olan yapılar Neolitik Dönem mimarisi yorumlanarak şekillendirilmiştir. Üst üste gelmiş dikdörtgen formlu yapılar dönemin yapılarını temsil etmektedir. Elips gövde ile dikdörtgen yapılar arasındaki biçimsel zıtlık, çalışmada estetik bir görünüm sağlamak amacıyla yapılmıştır. Dikdörtgen yapıların yüzeyinde uygulanan çatlaklı sır yapısı formun üst kütleli yapısına hareket oluşturmak amacıyla tercih edilmiştir.

Formun yerden yüksekliği iki cam plaka ile sağlanmış, kaide görevini üstlenmiştir. Dönemin mimarisinde savunma gereksinimi olduğundan dolayı yapılar giriş çıkışlar merdiven vasıtasıyla yapılmıştır. Çalışmada bu gereksinim metal merdivenlerle ve formun yerden yüksekte olmasıyla belirtilmiştir.

Resim 77: Form 4, (20x22x50 cm).

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 77'de yer alan çalışmada sarı şamotlu çamur kullanılmıştır. Plaka yöntemiyle şekillendirilen formda 1040⁰C bisküvi pişirimi ve sonrasında sır pişirimi uygulanmıştır.

Anadolu'da görülen Neolitik Dönem yerleşim merkezlerinin mimari yapıları günümüze kadar sağlam bir şekilde ulaşamamıştır. Elde edinilen bilgiler doğrultusunda dönemin dikdörtgen planlı yapılar soyutlanarak bu forma yansıtılmıştır ve dikdörtgen planlı yapılar üst üste gelecek şekilde formu oluşturan kare sütun arasına inşa edilmiştir.

Neolitik Dönem mimarisinde dikkat çeken düz damlar ve bu damları destekleyen ağaç aşıklar, diğer çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmada da belirtilmiştir. Ağaç aşıklar, sucuk yöntemiyle şekillendirilmiş ve forma yapıştırılmıştır. Bünyeyi oluşturan büyük küpler dokulu olduğundan dolayı kullanılan sır o bölgelerde farklılık göstermiştir ve çatlama etkisi oluşturmuştur. Bu etki dönemin kerpiç duvarlarını anımsatmış ve kullanılan sır ile dönemin ilkel görüntüsü sağlanmaya çalışılmıştır.

Resim 78: Form 4 Detay.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Formda görülen yapılar pencere ve kapı oyuklarıyla dekorlanmıştır. Neolitik Dönem'de yapılara giriş çıkışlar düz damlardan merdiven yardımıyla yapılmış ve her bir dam evlerin avlusu oluşturmuştur. Bu sebeple form metal merdivenlerle desteklenmiş ve yapılar arasında geçiş olarak kullanılmıştır (Resim 78).

Resim 79: Form 5, (31x31x11 cm).

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 79'da görülen çalışmada sarı şamotlu çamur kullanılmıştır. Form şablon yardımıyla plaka yöntemiyle şekillendirilerek 1040 °C'de bisküvi pişirimi ve sonrasında sır pişirimi yapılmıştır. Uygulamada kullanılan sır, ürüne ilkel bir görünüm sağlamak amacıyla kullanılmıştır.

Şekillendirilen bu form, Aşıklı Höyük yerleşim merkezinin birbirine yakın mimari yapı duvarları ve duvarların asındaki dar sokakların kalıntılarının üst görünümünden esinlenerek oluşturulmuştur. Aşıklı Höyük mimari yapısında düz damlar, damları destekleyen ağaç aşıklar ve bu damlardan yapılara olan giriş çıkış kapıları stilize edilmiş dikdörtgen planlı yapılar halinde bu formda görülmektedir.

Resim 80: Form 5 Detay.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Çalışmada ek olarak metal malzemeden yapılmış tamamlayıcı yapı elemanı olan merdivenler formu ve dönemin mimarisini desteklemek amacıyla yapılmıştır. Yuvarlak içbükey zemin üzerine dikdörtgen yapılar oluşturmak ürüne estetik görünüm sağlamıştır (Resim 80).

Resim 81: Form 6, (60x29x34 cm).

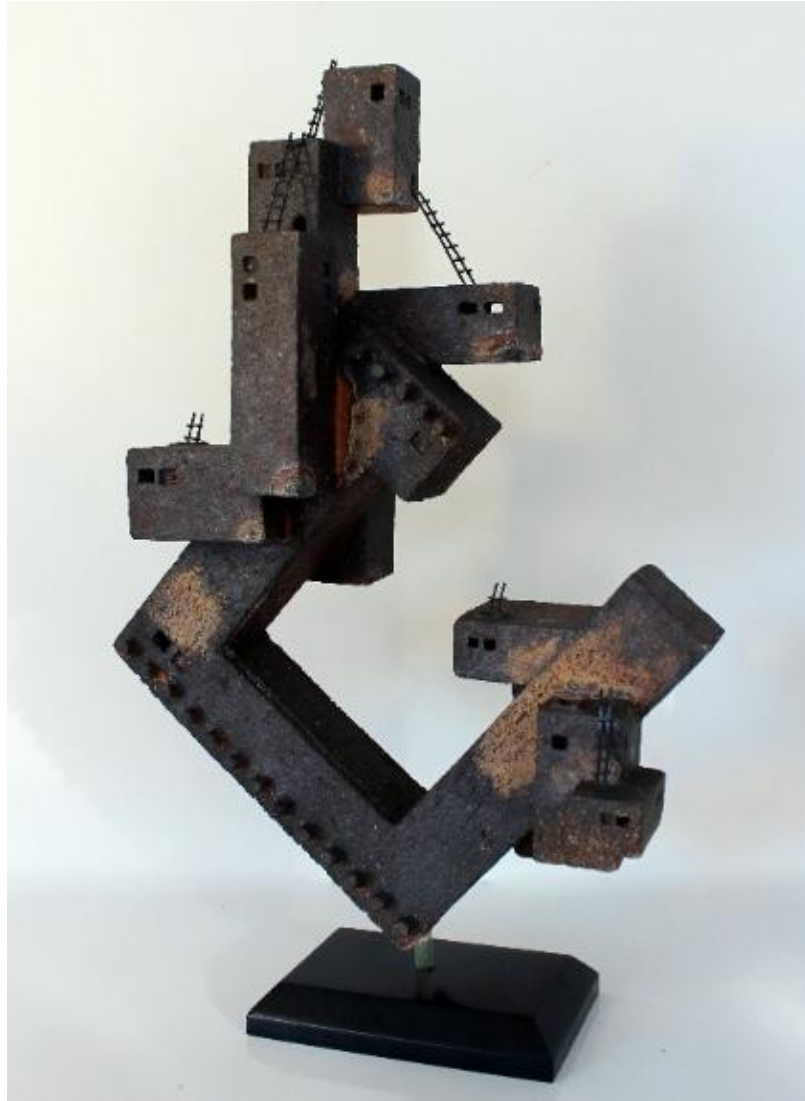

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 81'de yer alan çalışmada beyaz creaton çamuru kullanılmıştır. Form plaka yöntemiyle şekillendirilmiş ve 1040 °C'de bisküvi pişirimi ve raku pişirimi uygulanmıştır.

Neolitik dönem yerleşim merkezi olan Hacılar höyüğünün mimarı planından esinlenerek yapılan bu çalışmada düz damlar ve damlardan giriş çıkışın olduğu kapılar belirtilmiştir. Birbirinden ayrı damları olan yapılara geçişler metal merdivenler sayesinde belirtilmiştir. Damları taşıyan ağaç direkler sucuk yöntemiyle çamurdan şekillendirilmiştir. Hacılar mimari yapılarının iki katlı ve tek katlı olması bu formda ifade edilmiştir. Dikdörtgen formlara kazıma, oyma ve ajur teknikleriyle pencereler işlenerek dekorlanmıştır (Resim 81).

Resim 82: Form 7, (30x14x46 cm).

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 82'deki bu çalışmada sarı şamotlu çamur kullanılmıştır. Plaka yöntemiyle şekillendirilen formda 1040 °C bisküvi pişirimi ve sır pişirimi uygulanmıştır. Kullanılan sır formda doğal eski bir görünüm sağlamıştır.

Neolitik Dönem mimarisinde görülen dikdörtgen planlı yapılar bu çalışmada gövdeyi oluşturan kare form üzerine stilize edilerek uygulanmış ve dönemde savunma ihtiyacı, formun ana gövdesinin cam çubuk malzemeye yerden yükseltılarak ifade edilmiştir. Neolitik Dönem mimarisinde görülen düz damları destekleyen ağaç aşıklar, sadece bu formda gövdeyi oluşturan kare formda belirtilmiştir.

Resim 83: Form 7 Detay.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Gövdede görülen kare form dönemin mimari planına gönderme olarak yapılmıştır ve diğer yapılar bu ana formun üzerine inşa edilmiştir. Form metal merdivenlerle desteklenmiş ve önceki formlarda olduğu gibi kazıma, oyma ve ajur teknikleriyle uygulanmış pencerelerle dekorlanmıştır (Resim 83).

Resim 84: Form 8, (18x8x30 cm).

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 84'de plaka yöntemiyle şekillendirilen bu çalışmada sarı şamotlu çamur kullanılmıştır. 1040 °C'de bisküvi pişirimi yapılmış ve arkasından tuz fırınında 1350 °C'de sır pişirimi olmuştur.

Anadolu Neolitiği mimarisinde görülen kabartma Boğa başları bu çalışmada dönemin inancını yansıtmak amacıyla belirtilmiştir. Formun yerden metal çubukla ayrı tutulması Neolitik Dönem'in savunma ihtiyacının bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. Formda kullanılan metal merdivenler tamamlayıcı yapı ögesi olarak formu desteklemiştir.

Resim 85: Form 9, (14x14x27 cm).

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 85'de sarı şamotlu çamurla şekillendirilmiş bu çalışma plaka yöntemiyle yapılmıştır. 1040 °C'de bisküvi pişirimi ve 1300 °C'de tuz pişirimi uygulanmıştır. Form dikdörtgen prizma zemin üzerine inşa edilmiştir.

Anadolu neolitik mimarisinde görülen üst üste yapılar ve mimari öğeler bu formda yorumlanarak, çalışma metal merdivenlerle desteklenmiş olup dönemin mimari özelliğine gönderme yapılmıştır.

Resim 86: Form 10, (26x23x46 cm).

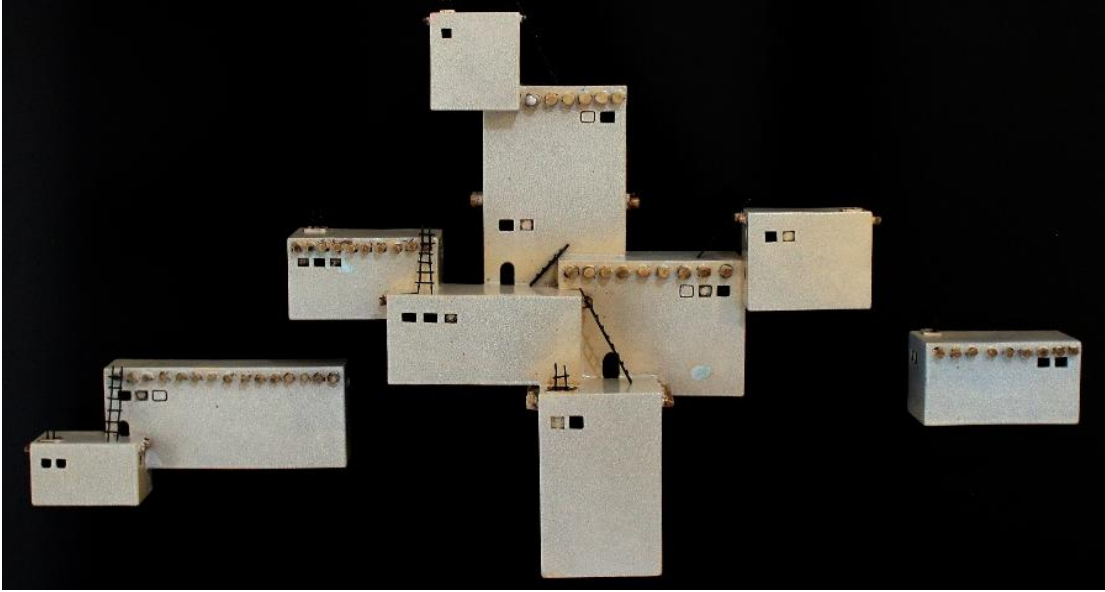

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 86'da görülen çalışmada sarı şamotlu çamur kullanılmıştır. Formun üst kısmı plaka yöntemiyle, alt kısmı çimdikleme yöntemiyle şekillendirilmiştir. 1040 °C'de bisküvi pişirimi yapılmış ve sonrasında raku pişirimi uygulanmıştır. Çalışmanın alt kısmı Raku pişirimi sırasında islenmiş olmasıyla formun üst kısmı ön plana çıkmıştır.

Formun alt kısmının kök gibi olması Neolitik Dönem'de yerleşik hayata geçişin göstergesi olarak vurgulanmak istenmiştir. Çalışmada Neolitik Dönem mimarisi stilize edilerek şekillendirilmiştir. Diğer çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmada da dönemin mimari öğelerinden; kapılar, pencereler ve ekstra metal malzemeden yapılmış merdivenler görülmektedir. Form dikdörtgen pleksi malzemeden yapılmış kaide üzerinde sergilenmiştir (Resim 86).

Resim 87: Form 11, (100x60x20 cm).

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

Resim 87'de görülen duvar panosunda beyaz creaton çamuru kullanılmış ve plaka yöntemi ile şekillendirilmiştir. 1040 °C'de bisküvi ve sır pişirimi yapılan bünye üzerinde kırakle sır kullanılmıştır. Sır pişiriminden sonra çatlak bölgelere siyah çini mürekkebi ile sür sil yapılmıştır. Anadolu Neolitiği mimarisinde görülen birbirine bitişik dikdörtgen planlı yapılar bu panoda yorumlanmıştır. Dönemin önemli mimari öğelerinden olan düz damlar, merdivenler, pencere ve kapılar bu formda yer almıştır (Resim 88).

Resim 88: Form 11 Detay.

Kaynak: Ferit Cihat Sertkaya arşivi.

SONUÇ

Anadolu'da Neolitik Dönem'e ait birçok yerleşim merkezi gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu dönemde yaşayan toplulukların yaşam tarzları, kültür özellikleri gün yüzüne çıkarılan eserler ve kalıntılar doğrultusunda bize bilgi vermektedir.

Yapılan çalışmada, seramik sanatıyla ilgili olarak, Neolitik Dönem incelenmiştir. Günümüz mimarisinin temellerini oluşturan Neolitik Dönem mimari buluntuları ayrıntılı olarak araştırılmış olup, Anadolu'daki Neolitik Dönem yerleşim merkezlerinin mimari öğeleri ele alınmıştır. Dönemin dikdörtgen planlı yapıları, düz damları, duvar resimleri, boğa başı kabartmaları, tamamlayıcı ve taşıyıcı yapı elemanları olan merdivenler, pencereler ve kapılar ele alınmış, kişisel yorumlarla desteklenmiş, sanatsal uygulamalar ile ortaya konularak mimari öğeler seramik form ve yüzeylere aktarılmıştır.

Modern mimarinin alt yapısını oluşturan Neolitik Dönem mimarisi, yerleşik hayata geçiş ve nüfus artışıyla birlikte bu dönem yapıları ihtiyaç alanlarına göre değişiklik göstermiş ve günümüze kadar gelişmiştir. Halen Neolitik Dönem mimarisine ait tamamlayıcı ve taşıyıcı mimari yapı öğeleri, günümüz mimarisinde de kullanılmaktadır. Neolitik Dönem'in kerpiç duvarları, düz damları, merdivenleri, oyuk pencere ve kapıları daha da geliştirilerek, bugünkü modern mimaride; beton, tuğla, cam ve ekstra farklı malzemelerden yapılmış duvarlar, çatılar, merdivenler, pencereler ve kapılar şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, yapılan çalışmada, Anadolu'daki Neolitik Dönem yerleşim merkezlerinin dikdörtgen planlı mimari yapılarından esinlenerek oluşturulan çağdaş tasarımlar, plaka ve çimdikleme yöntemiyle üç boyutlu seramik formlar haline dönüştürülmüştür.

Neolitik Dönem'de yerleşik hayata geçiş ile birlikte mimari yapıların ortaya çıkması insanlık tarihi açısından çok önemlidir. Bu tez, Anadolu'daki Neolitik Dönem mimarisi ve yapı öğelerini seramik sanatı açısından ele alan bir araştırmadır. Bu tezden yola çıkılarak yapılacak detaylı yeni araştırmalar farklı bakış açıları sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Abdal, G. (2008). *Güneydoğu Anadolu, Orta Anadolu, Batı Anadolu ve Marmara Bölgesi Verileri Işığında Anadolu Neolitik Çağ Mimarisi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Ak, H, A. (2013). *Kent Dokusunda Pencerenin Seramik Form ve Yüzeylerde Yorumu*. Sanatta Yüksek Lisans Eseri Çalışması Raporu, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Aktüre, S. (1997). *Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri* (2. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Akurgal, E. (2004). *Anadolu'nun Dünya Tarihindeki Yeri ve Rolü*. İstanbul.
- Algül, Ç, G. (2008). *Çanak Çömleksizden Çanak Çömlekli Neolitik Döneme Geçiş Sürecinde Obsidyen Teknolojisi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aurenche, O. (2007a). “Altın Üçgen ve Önasya’da Neolitik’in Başlangıcı” (Editörler: Clemens, Lichter, Gün, S.). *Vor 12000 Jahren in Anatolien Die Altesten Monumente Der Menschheit, 12000 Yıl Önce Anadolu İnsanlığın En Eski Anıtları*, Germany: Badisches Landesmuseum Karlsruhe. s.419-429.
- Aurenche, O. (2007b). Cafer Höyük (Editör: Nezih Başgelen). *12000 Yıl Önce “Uygurluğun Anadolu’dan Avrupa’ya Yolculuğunun Başlangıcı” Neolitik Dönem*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s.92.
- Avcı, M.B. (2010). *Aktopraklık Verileri Işığında Doğu ve Güney Marmara’da Fikirtepe Çanak Çömleğinin Gelişim Süreci*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, Ö. (2000). *Anadolu Mimarlığında Avlu (Neolitik Dönemden Tunç Çağı Sonuna)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baş, K. (2014). *Kıyı Ege Neolitik Dönem Yerleşimleri ve Yerleşme Düzeni*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Başgelen, N. (1999). Yeni Kazıların Bulguları Işığında Neolitik Çağ. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 93, s.22-24.
- Beals, R. (1965). *Introduction to Anthropology*. New York. s.304.

- Bordaz J., Bordaz, L. (1982). Er Baba: The 1977 and 1978 Seasons in Perspective. *Türk Arkeoloji Dergisi*, XXVI-1, s.85-92.
- Caneva, I. (1999). Early Farmers on The Cilician Coast: Yumuktepe in The Seventh Millennium BC. (Editör: Mehmet Özdoğan) *Neolithic in Turkey*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Caneva, I. (2004). The early human occupation (7000-6000 BC). (Yayına Hazırlayan: Veli Sevin). *Mersin-Yumuktepe a Reappraisal*, s.33-44.
- Caneva, I. (2007). Mersin Yumuktepe. (Yayımlayan: Nezih Başgelen). *Türkiyede Neolitik Dönem, Yeni Kazılar - Yeni Bulgular, Metinler*. İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları. s.203-216.
- Caneva, I., Köroğlu, G. (2010). *Yumuktepe Dokuzbin Yıllık Yolculuk*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Cauvin, J., Aurenche, O., Cauvin, C, M., Atli, B, N. (1999). The Pre-Pottery Site of Cafer Höyük. (Editör: Mehmet Özdoğan). *Neolithic İn Turkey: The Cradle of Civilization, New Discoveries*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Childe, G. (1996). *Kendini Yaratan İnsan* (5. Basım). (Çeviren: Filiz Ofloğlu). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Childe, G. (2006). *Tarihte Neler Oldu* (1. Baskı). (Çevirenler: Allaaddin Şenel ve Mete Tunçay). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Çakan, Y, G. (2013). *Tepecik – Çiftlik Son Neolitik Dönem Mimarisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çıvgın, İ. (2018). Bereketli Hilal’de Hayvan Evcilleştirme Sürecinin Evrimi ve Kültürlerarası Karşılaşmalar (MÖ 10000 – 7000). *Social Sciences Studies Journal*, 16, s.1322-1349.
- Çoksolmaz, E. (2011). *Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Yerleşmelerinin Anadolu’daki Dağılımı*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Duru, R. (1994a). Burdur Bölgesi’nin Tarih Öncesi Kültürleri Hakkında Bazı Gözlemler, *XII. Türk Tarih Kongresi: Kongreye Sunulan Bildiriler*, cilt 1, Ankara, s.21-25.
- Duru, R. (1994b). *Kuruçay Höyük I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Duru, R. (2007a). Göller Bölgesi Neolitiği. (Yayımlayan: Nezih Başgelen). *Türkiyede Neolitik Dönem, Yeni Kazılar - Yeni Bulgular, Metinler*. İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları. s.331-360.
- Duru, R. (2007b). Göller Bölgesi Neolitiği. (Yayımlayan: Nezih Başgelen). *Türkiyede Neolitik Dönem, Yeni Kazılar - Yeni Bulgular, Levhalar*. İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları. s.331-360.
- Duru, R., Umurtak, G. (2005). Höyücek. 1989 – 1992 Yılları Arasında Yapılan Kazıların Sonuçları, 5, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Düger, Y. (2004). *Geçmişten Günümüze Anadolu Kentlerinin Evrimi*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Efecan, S. (2011). *Geç Neolitik Döneme Ait Hacılar Kazılarında Bulunmuş Terracota Figürlerin Çağdaş Yorumlarla Biçimlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.
- Ekinci, H, A., Erbay, M, O., Çankaya, A., Gülseven, G. (2007). *Burdur Müzeleri ve Ören Yeri*. İstanbul: Kültür Turizm Bakanlığı.
- Ember, C, R. (1977). *Anthropology* (2. Baskı). Englewood Cliffs. N.J.
- Erdoğan, E. (1996). *Anadolu Avlularının özellik ve Düzenleme İlkeleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Ergün, M. (2008). *Çatalhöyük İst Alanı Bitki Kalıntılarının Yerleşme Genelinde Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Esin, U. (1999). Aşıklı.(Editörler: Mehmet Özdoğan. Nezih Başgelen) *Neolithic in Turkey*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Esin, U., Harmankaya, S. (2007). Aşıklı Höyük (Yayımlayan: Nezih Başgelen). *Türkiyede Neolitik Dönem, Yeni Kazılar - Yeni Bulgular, Metinler*. İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları. s.255-272.
- Göler, E, M. (2016). *Anadolu'nun İlk Tapınağı: Göbekli Tepe*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gündüzalp, S. (2009). Ege Gübre Yerleşimi Neolitik Dönem Mimarisi, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

- Harmankaya, S., Tanındı, O., Özbaşaran M., (1997). *TAY- Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2: Neolitik*, İstanbul: Ege Yayınları.
- Hauptmann, H. (2007a). Nevalı Çöri. (Editör: Nezih Başgelen). *12000 Yıl Önce "Uygarlığın Anadolu'dan Avrupa'ya Yolculuğunun Başlangıcı" Neolitik Dönem*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s.97-98.
- Hauptmann, H. (2007b). Nevalı Çöri. (Yayımlayan: Nezih Başgelen). *Türkiyede Neolitik Dönem, Yeni Kazılar - Yeni Bulgular, Metinler*. İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları. s.136-152.
- Hodder, I. (1999). Symbolism at Çatal Höyük. (Editörler: John Coles, Robert Bewley ve Paul Mellars). *Word Prehistory*. Ocford: Alden Press, s.177-191.
- Hodder, I. (2002), The Attempt at Catalhoyuk. (Editör: Stephanie Budin). *Near Eastern Archaeology*, 65, s.174-181. <http://www.jstor.org/stable/3210882>, Erişim Tarihi: 25.06.2015.
- Hodder, I. (2006). *Topraktan Sonsuzluğa Çatalhöyük*. Araştırma Projesi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hodder, I. (2014). *Leoparın Öyküsü* (2. Baskı). (Çeviren: Dilek Şendil). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İlgezdi, G. (1999). *Çayönü Çanak Çömleksiz Neolitik Yerleşmesinde Kızıl Geyik (Cervus Elapphus) Kemiklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaaslan, F. (2008). *Neolitik Çağ Çatalhöyük Kültür Unsurlarının Çağdaş Türk Seramik Sanatına Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kolarić, M. (2014). *Çatalhöyük*, Tarih Çalışması Seminer, Zargıp Üniversitesi, Hırdavistan, Zargıp.
- Kuijt, I. (2002). *Life in Neolithic Farming Communities*. New York: Kluwer Academic Publishers.
- Mellaart, J. (1962). Excavation at Çatalhöyük Second Preliminary Report. *Anatolian Studies XIII*, s.43-103.
- Mellaart, J. (1970). *Excavations at Hacilar II*. Edinburg: Edinburg University Press.
- Mellaart, J. (1975). *The Neolithic of the Near East*, London: William Clowes Ltd.

- Mellaart, J. (2003). *Çatalhöyük Anadolu'da Neolitik Bir Kent* (1. Baskı). (Çeviren: Gökçe Bike Yazıcıoğlu), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mutluay, M. (2010). *Anadolu Neolitik Çağ Uygarlığı*, Ankara: Alter Yayıncılık, Ankara.
- Naumann, R. (1991). *Eski Anadolu Mimarlığı* (3. Baskı). (Çeviren: Beral Madra). Ankara: Türk Dil Kurumu Basımevi.
- Özbaşaran, M., Cutting, M. (2007). Orta Anadolu'da Neolitiğin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi (Aşıklı Höyük – Çatalhöyük). (Editör: Nezih Başgelen). *12000 Yıl Önce "Uygarlığın Anadolu'dan Avrupa'ya Yolculuğunun Başlangıcı" Neolitik Dönem*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s.55-62.
- Özbaşaran, M., Duru, G., Teksöz, D., Omacan, S. (2010). Yaşayan Geçmiş: Aşıklı Höyük. *TÜBA-KED*, 8, s.215-228.
- Özdemir, M. (2017). Neolitik Dönem Anadolu Mimarisinden Bir Kesit: Çayönü. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 3, s.248-265.
- Özdoğan, E, A. (2002). Çayönü Tepesi, *ArkeoAtlas Dergisi*, 1,s.77.
- Özdoğan, E, A. (2007a). Çayönü. (Yayımlayan: Nezih Başgelen). *Türkiyede Neolitik Dönem, Yeni Kazılar - Yeni Bulgular, Metinler*. İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları. s.57-97.
- Özdoğan, E, A. (2007b). Çayönü. (Yayımlayan: Nezih Başgelen). *Türkiyede Neolitik Dönem, Yeni Kazılar - Yeni Bulgular, Levhalar*. İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları. s.53-81.
- Özdoğan, E, A. (2007c). Çayönü. (Editör: Nezih Başgelen). *12000 Yıl Önce "Uygarlığın Anadolu'dan Avrupa'ya Yolculuğunun Başlangıcı" Neolitik Dönem*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s.89-91.
- Özdoğan, E, A. (2007d). Çayönü. (Editörler: Clemens, Lichter, Gün, S). *12.000 Yıl Önce İnsanlığın En Eski Anıtları*. Badisches Landesmuseum Karlsruhe. s.73.
- Özdoğan, M. (2002a) Çanak Çömlekli - Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ. *ArkeoAtlas Dergisi*, 2, s.66-105.
- Özdoğan, M. (2002b). Güney Doğu Anadolu'nun Kültür Tarihindeki Yerine Farklı Bir Bakış. *Türkiye Bilimler Akademisi-Akademi Formu*, 14, s.20-26.
- Özdoğan, M. (2007) Bazı Genellemeler, Öngörüler. *Türkiye'de Neolitik Dönem*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.441-458.

- Özdoğan, M. (2007e). Neolitik Dönem. (Editör: Nezh Başgelen). *12000 Yıl Önce "Uygurluğın Anadolu'dan Avrupa'ya Yolculuğunun Başlangıcı" Neolitik Dönem*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s.9-21.
- Özdoğan, M. (2008). "An Alternative Approach in Tracing Changes in Demographic Composition", *The Neolithic Demographic Transition and Its Consequences*, (Editör: Jean-Pierre Bocquet, -Appel Ofer Bar- Yosef). Springer Publishing. s.141.
- Özdoğan, M. (2011a). Çanak Çömlekleli Neolitik. (Editör: Necmi Karul). *Arkeoatlas - Tarihöncesinden Demir Çağı'na Anadolu'nun Arkeoloji Atlası*. İstanbul: Doğan Burada Dergi Yayıncılık. s.78-86.
- Özdoğan, M. (2011b). Çanak Çömlekleli Neolitik. (Editör: Necmi Karul). *Arkeoatlas - Tarihöncesinden Demir Çağı'na Anadolu'nun Arkeoloji Atlası*. İstanbul: Doğan Burada Dergi Yayıncılık. s.78-86.
- Özdoğan, M., Başgelen, N. (2007). *Türkiyede Neolitik Dönem, Yeni Kazılar - Yeni Bulgular, Levhalar*. İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları.
- Özdoğan, M., Özdoğan, A., Yosef B, D., Zeist, V, W. (1993). Çayönü Kazısı ve Güneydoğu Anadolu Karma Projesi 30 Yıllık Genel Bir Değerlendirme. XV. Kazı Suçları Toplantısı, cilt 1, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. s.103-116.
- Özdöl, S. (2011). Çanak Çömleksiz Neolitik Çağda Güneydoğu Anadolu'da Din ve Sosyal Yapı. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1, s.173-199.
- Öztan, A. (2002). Köşk Höyük: Anadolu Arkeolojisine Yeni Katkılar. *TÜBA-AR, Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 5, s.55-69.
- Öztan, A., Özbek, M., Elibüyük, M., Özkan, S. (2008). Köşk Höyük Kazılarının Orta Anadolu'da Neolitik'ten Kalkolitiğe Geçiş Sürecine Katkıları. *Yayınlanmamış TÜBİTAK Raporu*, Ankara.
- Özterzi, S. (2011). *Anadolu'da Neolitik Dönem ve Kalkolitik Dönemdeki Mezar Tiplerinin ve Ölü Gömme Geleneklerinin Sosyokültürel Açıdan Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Potts, D, T. (2012). *A Companion To The Archaeology Of The Ancient Near East I*. Wiley - Blackwell Publishing Ltd.

- Schmidt, K. (2007a). Göbekli Tepe. (Yayımlayan: Nezh Başgelen). *Türkiyede Neolitik Dönem, Yeni Kazılar - Yeni Bulgular, Metinler*. İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları. s.115-129.
- Schmidt, K. (2007b). Göbekli Tepe. (Editör: Nezh Başgelen). *12000 Yıl Önce "Uygarlığın Anadolu'dan Avrupa'ya Yolculuğunun Başlangıcı" Neolitik Dönem*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s.93-95.
- Schmidt, K. (2007c). *Göbekli Tepe Göbekli Tepe En Eski Tapınağı Yapanlar*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Sevin, V. (1997). *Anadolu Arkeolojisi: Başlangıçtan Perslere Kadar*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Sevin, V. (1999). *Anadolu Arkeolojisi* (2. Baskı). İstanbul: Der Yayınevi.
- Sevin, V. (2003). *Anadolu Arkeolojisi* (3. Baskı). İstanbul: Der Yayınevi.
- Söğüt, A. (2014). *Neolitik Dönemde Güneydoğu ve İç Anadolu Bölgelerinde Tanrı ve Tanrıça Figürleri*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Steele, L. D. (2007). The Neolithic settlement at Çatalhöyük and Pueblo Ethnoarchaeology. British school at Athens Studies. *Building Communities: House, Settlement and Society in The Aegean and Beyond*, 15, s.37-46. <http://www.jstor.org/stable/40960572>, Erişim Tarihi: 25.06.2015.
- Sümer, G. (2007). *Anadolu'da Neolitik Dönemde Tanrı ve Tanrıça*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Şenel, A. (1995). *İlkel Topluluktan Uygar Topluma* (5. Basım). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Tay. (1996a). Can Hasan III. *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Tay. (1996b). Er Baba. *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Tay. (1996c). Fikirtepe. *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Tay. (1996d). Gözlükule. *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Tay. (1996e). Hacılar. *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Tay. (1996f). Kuruçay. *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Tay. (1996g). Yumuktepe. *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 2*. İstanbul: Ege Yayınları.

- Utkan, S, M. (2012), Çatalhöyük. *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 1, s.51-60.
- Ülkegöl, C. (1999). *8200 Yıllık Bir Harita Çatalhöyük Şehir Planı*, İstanbul: Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri.
- Wright, G. (1971). Origins of Food Production in Southwest Asia: A Survey of Ideas. *Current Anthropology*, 34, s.109-139.
- Yakar, J. (1991). *Prehistoric Anatolia The Neolithic Transformation and The Early Chalcolithic Period*. İsrail: Institute of Archaeology of Tel Aviv University, Publications Section.
- Yalçın, T. (2011). *Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de Yukarı Mezopotamya'da Küçük Taş Eserler*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yalman, N. (2006). Toprak Kaplardan Yaşama dair Neler Anlıyoruz?. *Topraktan Sonsuzluğa Çatalhöyük*. İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Yazar, M. (2008). *Anadolu'da Neolitik Dönem Sanatı ve Merkezleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılankaya, G. (2010). *Batı Çatalhöyük İnsan ve Hayvan Betimlemeli Çanak Çömlekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- Sanal-1 : https://es.wikipedia.org/wiki/Neval%C4%B1_%C3%87ori
(Erişim Tarihi: 07.02.2019).
- Sanal-2: <https://www.kilsanblog.com/unesco-dunya-mirasi-mimari/gobekli-tepe/>
(Erişim Tarihi: 15.02.2019).
- Sanal-3: <https://www.flickr.com/photos/catalhoyuk/albums/72157647113315030>
(Erişim Tarihi: 02.07.2016).
- Sanal-4: <https://yenikapihaber.com/burdur-hoyukte-5-bin-yillik-kralligin-izindeler-83118h.htm> (Erişim Tarihi: 18.02.2019).
- Sanal-5: <http://tarihdeniz.blogspot.com/2009/12/cayonu-ilk-neolitik-yerlesimler.html>
(Erişim Tarihi: 06.03.2019).
- Sanal-6: <http://tarihdeniz.blogspot.com/2009/12/cayonu-ilk-neolitik-yerlesimler.html>
(Erişim Tarihi: 06.03.2019).
- Sanal-7: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/binlerce-yillik-cayonu-acik-hava-muzesine-donusturuluyor/1250403> (Erişim Tarihi:06.03.2019).
- Sanal-8: <https://www.kilsanblog.com/unesco-dunya-mirasi-mimari/gobekli-tepe/>
(Erişim Tarihi: 15.02.2019).
- Sanal-9: <https://www.kilsanblog.com/unesco-dunya-mirasi-mimari/gobekli-tepe/>
(Erişim Tarihi: 15.02.2019).
- Sanal-10: <https://www.bilgeyik.com/gobeklitepe-hakkinda-her-sey-282>
(Erişim Tarihi: 15.02.2019).
- Sanal-11: http://www.arkeotekno.com/pg_329_paylasilamayan-gobeklitepeyi-neolitik-cagda-kim-insaa-etti (Erişim Tarihi: 15.02.2019).
- Sanal-12: <http://www.aktuelarkeoloji.com.tr/nevali-cori>
(Erişim Tarihi: 12.02.2019).
- Sanal-13: <http://dusunenkafalar.com/sular-altinda-kalan-tarih-nevali-cori/>
(Erişim Tarihi: 12.02.2019).
- Sanal-14: <https://baskarota.com/package/asikli-hoyuk/>
(Erişim Tarihi: 13.02.2019).
- Sanal-15: [http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=259&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=259&html=ages_detail_t.html&layout=web) (Erişim Tarihi: 13.02.2019).

- Sanal-16: <http://www.forumgercek.com/turkiyeden-tarihi-yerler-ve-mekanlar/83976-orta-anadolunun-ilk-koy-yerlesmesi-asikli-hoyuk.html> (Erişim Tarihi: 09.03.2019).
- Sanal-17: <http://www.nationalgeographic.com.tr/makale/kesfet/catisma-kesfedilmeden-once/2625> (Erişim Tarihi: 21.04.2016).
- Sanal-18: <http://www.nationalgeographic.com.tr/makale/kesfet/catisma-kesfedilmeden-once/2625> (Erişim Tarihi: 21.04.2016).
- Sanal-19: <http://www.nigdekulturturizm.gov.tr/TR-74408/oren-yerleri.html> (Erişim Tarihi: 12.03.2019).
- Sanal-20: <https://yenikapihaber.com/burdur-hoyukte-5-bin-yillik-kralligin-izindeler-83118h.htm> (Erişim Tarihi: 18.02.2019).
- Sanal-21: <https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/yumuktepe-hoyugunde-9-bin-yillik-muhur-bulundu/22> (Erişim Tarihi: 20.02.2019).
- Sanal-22: <https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/yumuktepe-hoyugunde-9-bin-yillik-muhur-bulundu/22> (Erişim Tarihi: 20.02.2019).
- Sanal-23: <http://www.tarsus.boun.edu.tr/> (Erişim Tarihi: 20.02.2019).
- Sanal-24: [https://www.arkeologlardenregist.org/assest/images/TT%20274_Istanbulun_Iki_Fikirtepesi_2016\(1\).pdf](https://www.arkeologlardenregist.org/assest/images/TT%20274_Istanbulun_Iki_Fikirtepesi_2016(1).pdf) (Erişim Tarihi: 21.02.2019).

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Ferit Cihat SERTKAYA
Doğum Yeri:	Delice
Doğum Tarihi:	10.11.1992
Medeni Durumu:	Evli
Öğrenim Durumu	
Derece:	Okulun Adı:
İlköğretim:	Beşikkaya İlköğretim Okulu
Ortaöğretim:	Cebeci Ortaöğretim Okulu
Lise:	Ankara Gazi Lisesi
Lisans.	Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü
Yüksek Lisans.	Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı
Becerileri:	Spor, Sanat
İlgi Alanları:	Sanat, Sinema, Spor
Halen Yaptığı İş:	Araştırma Görevlisi
İş Deneyimi: (Doldurulması isteğe bağlı)	
Aldığı Ödüller: (Doldurulması isteğe bağlı)	- 13. Uluslararası Altın Testi Seramik Yarışması 3.lük Ödülü(Gülen Turan Muşkara Ödülü), - 5. Uluslararası Gizem Frit Seramik Yarışması Mansiyon Ödülü, - 9. Uluslararası Muammer Çakı Öğrenci Seramik Yarışması Kubat Seramik A.Ş. Özel Ödülü, - 11. Uluslararası Muammer Çakı Öğrenci Seramik Yarışması REF-SAN Özel Ödülü.
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar: (Doldurulması isteğe bağlı)	Ayşe SERTKAYA, Mücahit SERTKAYA, Ekrem COŞKUN, Abdullah HAN,
Tel:	0554 121 12 37
E-mail:	feritcihatsertkaya@nevsehird.edu.tr / cihatsrtky@hotmail.com
Adres:	Yeni Mahalle, 436. Sokak, No: 47/2 Avanos/NEVŞEHİR

İmza: